

Bill Subritzky

*Ko hono toe pulusi fakatonutonu 'o e tohi 'a ia 'okū ne fakahoko
'ilo mo e akonaki faka-Tohitapū ke na taha pē mo hono ngāue'i
fakalaumālie 'o e ngaahi 'ilo mo e akonaki ko id.*

**MA'U 'O ENGAHI
ME'A'OFA 'O E LAUMĀLIE
MA'ONI'ONI**

MA'U 'O E
NGAAHI ME'A'OFA 'O
E LAUMĀLIE
MĀ'ONI'ONI

Bill Subritzky

P.O. Box 6742, Auckland, New Zealand.

Kapau 'oku 'ikai fakahaa'i mahino ha liliu
Tohitapu kehe. Ko e ngaahi potu Folofola
kotoa pē ko e to'o fakahangatonu ia mei he
liliu 'a Kingi Sēmisi (he lea faka-Pilitānia) ka
'i he lea faka- Tongá ko Michael West.

© 1981 Dove Ministries Ltd.

Revised Edition

© 1982 Gift Publications

Revised Tongan Edition

© 1982 Dove Ministries Ltd.

All rights reserved.

FAKATĀPUI 'O E TOH1:

*Ki hoku hoa 'ofa'anga, ko Pat (Peti),
ko e tokotaha tokoni ofi mo'oni kiate
au 'i he ngaahi ta'u lahi.*

KO E KAKANO 'O E TOHI'

1. 'OKU FIEMA'U 'A E TUI
2. FAKAFAIKEHEKEHE' 'A E NGAAHI
ME'A'OFA 'O E LAUMĀLIE MĀ'ONTONI MEI
HE FUA 'O E LAUMĀLIE MĀ'ONTONI'
3. 'ILO HOTAU TU'UNGA FATONGIA 'I HE SINO
'O KALAISI'
4. MA'U 'O E NGAAHI ME'A'OFA 'O E LAUMĀLIE
MĀ'ONTONI'
5. KO E PANI 'A E 'OTUA'
6. KO E 'OFA'
7. KO E LEA 'O E POTO'
8. KO E LEA 'O E 'ILO'
9. KO E ME'A'OFA 'O E TUI'
- 10 KO E NGAAHI ME'A'OFA 'O E
FAKAMO'UI (MAHAKI)
11. KO E NGAAHI MANA'
12. KO E KIKITE'
13. KO E ME'A'OFA 'O E 'ILO KI HE NGAAHI
LAUMĀLIE'

14. KO E ME'A'OFA 'O E LEA KEHEKEHE.....
15. KO E FĀKATONULEA'I 'O E NGAAHI LEA
KEHEKEHE.....
16. KO HONO TAKI 'O HA FAKATAHA'ANGA
17. KO E NGAAHI MO'ONI MAHU'INGA
FAKA'OSI

KO E TALATEU

Ko Bill Subritzky ko ha taha mēmipa pē ia 'i hono siasí. Ko e taha 'inasi lahi taha ia 'i ha kautaha lao lahi pea ko e tokotaha ia na'á ne fokotu'u mo talēkita pule 'i he taha 'o e ngaahi kautaha langa fale lalahi taha 'i Nu'usilá. Ko hono mo'oní, 'okú ne ngāue 'i ha fa'ahinga tu'unga fakalaumālie fakataha mo ha fa'ahinga tu'unga mafai 'oku fu'u fo'ou 'aupito 'aupito ia ki he kau faifekau tokolahi.

'Oku 'ikai 'uhinga 'ene kehe atu 'ana 'i he me'a ní ko e tu'unga 'i he mo'oni ko ia na'á ne ma'u 'a e lakanga kotoa pē na'e atā ki ha taha mēmipa 'o e siasi faka- 'Ingilaní. Ka na'e tupu ia 'i he'ene 'ilo'i 'a e tokāteline faka-Fuakava Fo'ou ko ia, ko e tu'unga taula'eiki kotoa pē 'a e kau tuí pea mo hono mo'ui 'aki 'a e mo'oni ko 'ení 'o a'u ki ha tu'unga 'a ia kuo 'ikai maa'usia 'e he tokolahi.

Ko e talanoa 'o Bill Subritzky 'oku toe mahulu ange ia 'i he me'a ko ia 'oku ma'u mo lava 'e ha taha mēmipa pē 'o ha siasi kuo liukava 'ene mo'uí 'o hoko ko ha Sevāniti 'a e 'Otuá 'oku fonu 'i he Laumālie Mā'oni'oní 'ene mo'uí.

Ko e fakamatala ia 'o ha tangata 'a ia 'oku nofo'ia 'e Kalaisi toetu'u pea 'oku fakafou atu ai 'e he Laumālie Mā'oni'oní 'a e ngaahi me'a'ofa 'o e Laumālie Mā'oni'oní. 'Oku fakahaa'i 'e he tohí ni 'a e mafasia 'oku 'i ha taha 'a ia 'oku vela hono laumālié ke vahevahe atu 'a e ngaahi 'ilo fakalaumālie 'a ia ne nau hanga 'o liukava 'ene mo'uí.

Ko e ngaahi mo'oni 'o e tohi ni na'e lea 'aki 'i he Konivēsio 'a Māmani 'a e Feohi'anga fakalotu 'a e kakai tangatā 'a ia 'oku 'iloa ko e Full Gospel Business Men's Fellowship International, 'i he ta'u 1981, 'i he kolo lahi ko ia ko Philadelphia, Pennsylvania, USA; ko hono hiki tatau fakatohimāhina 'o e lea ko iā kuo 'osi siva fakalelei 'aupito ke kei ma'u 'a e laumālie mo e tu'unga 'a ia kuó ne fu'u ue'i lahi 'aupito 'a e lauiafe.

Kuo fakaava 'e he 'Otuá ha ngaahi matapā ngāue ki he taha fa'u tohi ke ngāue fakamalanga 'i he ngaahi feitu'u mama'o atu mei hono fonua totonú, 'a Nu'usila, kau ki ai mo Filipaini, Singapoa, Kānata mo 'Amelika. 'Ilonga ha feitu'u 'e malanga ai, ko e me'a 'oku hā ma'i 'oku hangē tofu 'oku lingi atu mo mahua atu 'a e ngaahi me'a'ofa fakalaumālie mo fakaofó mei he 'Otuá, ke ngāue'aki mo ma'u 'e he kakai kotoa pē.

'Oku fiema'u 'a e tohi ni 'e he kau Kalisitiané. Na'e hā ki ha taha 'a e anga 'o e tu'unga'o e siasí he aho ní 'oku hangē tofu 'a e kau faifekau ngāue ongoongosiá ko e kau va'inga ongoongosia 'e toko 22 'oku nau fiema'u ke ma'u ha mālōlō, pea 'oku 'i ai 'a e kau mata va'inga 'e toko 50,000 'oku nau fu'u fiema'u 'enautolu ia ke nau fakamālohisino. Ko e tohi ko 'ení, MA'U 'O E NGAHI ME'A'OFA 'O E LAUMĀLIE MĀ'ONI'ONÍ, ko ha ui ia ki he kau tui fonu Laumālie Mā'oni'oní ke nau mavahe atu mei honau ngaahi nofo'anga mālōloó pea nau tali honau ngaahi fatongia mo honau ngaahi monū'ia ko e ngaahi TU'I mo e kau TAULA'EIKI kinautolu na'e fakataumu'a 'enau mo'uí ki ai 'e he 'Otuá.

KO E TALATEU

Lolotonga 'a e ta'u 'e hongofulu kuo hili, talu 'eku ma'u 'a e Papitaiso he Laumālie Ma'oni'onī, kuó u ongo'i 'a e hoholi he loto e kakai tokolahi ke nau ma'u mo ngāue'aki 'a e ngaahi me'a'ofa 'o e Laumālie Ma'oni'onī 'o hangē ko 'ene hā 'ia 1 Kolinitō 12, 'a ia ko e lea 'o e poto, lea 'o e 'ilo, tui, ngaahi me'a'ofa 'o e fakamo'ui (mahaki), ngaahi mana, kikite, 'ilo ki he ngaahi laumālie, ngaahi lea kehekehe mo e fakamatala (faka'uHINGA) 'o e ngaahi leá (kehekehe).

'Oku ou matu'aki tui 'aupito kuo foaki 'e he 'Otuá 'a e ngaahi me'a'ofa ni ki he Sino 'o Kalaisi ke langa hake mo fakalotolahi ki Hono Siasi tautefito ki he ngaahi 'aho faka'osi ni. 'Ilonga pē ha potu te u 'alu ki ai 'oku ma'u mo ngāue'aki 'e he ngaahi siasi 'a e ngaahi me'a'ofa fakalaumālié ni 'oku ou fakatokanga' i 'oku mo'ui āfa'afa fakalaumālie 'a e ngaahi siasi ko iá.

Kuó u ongo'i ha loto hoholi lahi 'i he kau tui ke nau ma'u mo ngāue'i 'a e ngaahi me'a'ofa fakalaumālie 'o e Laumālie Mā'oni'onī pea 'oku ou feinga he tohi ni ke fakamatala 'i 'a e founga náá ku feinga mo kamakamata ke ngāue ai 'i he ngaahi me'a'ofa fakalaumālié ni. Kuó u kamata 'i he me'á ni 'i ha founga faingofua 'i hono tataki au 'e he Laumālie Mā'oni'onī. 'Oku ou tui 'e hanga 'e he 'Otuá 'o tāpuaki i koe 'i ho'o lau 'a e ngaahi peesi 'o e tohi ni pea 'ofa ke Ne taufetuku atu ma'au ha 'uuni 'ilo lahi ange 'o 'Ene ngaahi tāpuaki.

'ULUAKI

'OKU FIEMA'U 'A E TUI

I he hokohoko atu ko 'eni 'a e lilingi kāfakafa mai ko ia 'o e Laumālie Mā'oni'oni 'o e 'Otuá ki māmani lolotonga 'a e ngaahi ta'u ko 'eni 'e 20 kuo hili atú 'a ia 'oku 'iloa ko e "Fakaakeake 'o e Ngāue 'a e Laumālie Ma'oni'onī", kuo toe ake lahi 'aupito mai ai 'a e mahu'inga'ia he ngaahi me'a'ofa 'o e Laumālie Ma'oni'onī 'o hangē ko hono fakamatala'i 'ia I Kolinitō 12, veesi 8 - 10, hangē ko e ngaahi me'a'ofa 'o e Lea 'o e Poto, Lea 'o e 'Ilo, Tui, Fakamo'ui (Mahaki), Ngaahi Mana, Kikite, 'Ilo'i 'o e ngaahi laumālie, Ngaahi lea kehekehe mo e Fakamatala (Faka'uhinga'i) 'o e Ngaahi Leá (Kehekehe).

'Oku ou tui ko e ngaahi me'a'ofa fakalaumālie 'o e Laumālie Mā'oni'onī 'oku pau ke ngāue'aki 'e he, pea 'atā ki he, taha kotoa pē 'oku kau ki he Sino 'o Kalaisi 'a kinautolu 'oku nau teu ke ngāue'aki mo tui koe'uhi ko e ngaahi me'a'ofa fakalaumālié ni. 'Oku ou fa'a ma'u faingamālie ke tu'u 'i ha fakataha'anga kakai 'o lotu ma'ae kau mahakī 'o fakafou mai 'i he lea 'o e 'iló, pē ke lotu koe'uhi ke vete ange mo kapusi 'a e ngaahi laumālie 'uŋi, pē ke ngāue 'i he ngaahi tapa kehekehe 'o e tuŋi, pea 'oku ou ongo'i 'i hoku laumālié 'a e hoholi he loto 'o e tokolahi ke nau kau 'i he fa'ahinga ngāue ko 'enī. 'Oku ou 'ilo ne fakahaa'i mai 'e he 'Eikī kiate au he ngaahi ta'u kuo hifi ke 'ilonga ha me'a kuó u ako mo a'usia 'oku totonu ke u fe'inasi'aki mo e kakai kehé he me'a ni pea

ke fakalotolahi'i kinautolu ke nau ngāue'i 'a e ngaahi me'a'ofa fakalaumālīe ni.

Kuo ki'i laka si'i hake 'eni he ta'u 'e 10 talu 'eku 'ilo'i 'i loto 'a Sisū Kalaisi ko hoku Fakamo'uī, pea na'á ku ma'u lotu he ta'u 'e 20 ki mu'a ai, pea 'i he'eku a'usia 'a hono 'ilo'i e 'Eiki ko Sisū Kalaisi, na'e papitaiso au he taimi pē ko iá 'i he Laumālie Mā'oni'onī. Ne fakafo'ou faka'aufuli 'eku tūkunga fakakauká ko e taha loea mo pisinisi foki au pea 'i he'eku fakaava 'a e Folofola 'a e 'Otuá pea ko 'ene toki fuofua kamata ia ke mahino kiate au, pea kamata ke u matu'aki fiekaia ki ai pea na'á ku hoholi ke ma'u mo ngāue vave 'i he ngaahi me'a'ofa fakalaumālīe 'o e Laumālie Ma'oni'onī.

Ko e kamata'angá, 'oku ou tui, pea ko e fuofua makatu'unga ke ngāue'i ai 'a e ngaahi me'a'ofa fakalaumālīe ni, 'oku mo'oni, ko e fanau'ifo'ou pea papitaiso 'i he Laumālie Mā'oni'onī. Hangē ko 'enī, kapau kuo te'eki te ke ma'u 'a e Papitaiso 'i he Laumālie Mā'oni'onī mo lea he ngaahi lea kehekehé, 'e lava fēfē ke ke 'ilo pe kuo ma'u mo'oni pe 'ikai 'e ha taha, 'a e me'a'ofa fakalaumālīe 'o e lea fakalangī pe ko e lea he laumālie kehé? Ko ia ai, 'oku ou fa'a pehē ki he fakataha'anga kakai ko iá, kapau 'oku nau faka'amu ke nau ngāue 'i he ngaahi me'a'ofa fakalaumālīe 'ia I Kolinitō 12, 'oku totonu ke nau mateu 'i loto ke tali kakato 'a e papitaiso ko ia 'i he Laumālie Mā'oni'onī, koe'uhi ke nau ngāue 'i he mālohi kakato 'o e 'Otuá.

'I he Kōsipeli 'a Luké 'oku tau ma'u ai 'a hono fakahā 'e Sīsū toetu'u ki he'ene kau akó 'o pehē:

"Pea vakai, te u fekau kiate kimoutolu 'a e tala'ofa 'a 'eku Tamaí: ka mou tatali 'i he kolo

ko Selusalema, kae'oua ke mou ma'u 'a e mālohi mei 'olunga". Luke 24.49.

'Ikai ke ngata ai, 'oku tau ma'u 'a e ngaahi leá ni 'a ia na'á
Ne toe lea 'aki ki he kau akó hili 'Ene toetu'u:

*"Ka te mou ma'u 'a e mālohi, 'oka hoko
mai 'a e Laumālie Mā'oni'oní kiate
kimoutolu: pea ko 'eku kau fakamo'oni 'a
kimoutolu 'i Selusalema, mo Siutea kotoa pē,
mo Samēlia, pea ki he ngata'anga 'o māmaní"
Ngāue 1:8*

'O hangē ko ia 'oku tau 'osi 'iló, na'e hifo 'a e mālohi
kiate kinautolu 'i he 'Aho Penitekosí pea 'oku tau ma'u ia 'i
hono fakamatala'i 'i he Tohi Ngāue:

*"Pea kuo hokosia 'a e 'aho 'o e Penitekosí,
kuo nau kātoa 'o lota taha 'i he potu 'e taha.*

*Pea fakafokifā na'e ai 'a e 'u'ulu mai mei
he langí, 'o hangē ha tu'oni matangi mālohi
'aupito, pea fakapito 'aki 'a e fale kotoa pē na'a
nau nofo aí.*

*Pea na'e hā mai kiate kinautolu 'a e
ngaahi 'elelo mangamanga 'o hangē ko e afi,
pea nofo ia 'iate kinautolu taki taha.*

*Pea na'e fakapito 'aki 'a kinautolu kotoa
pē 'a e Laumālie Mā'oni'oní, pea na'a nau
kamata lea 'aki 'a e lea kehekehé, 'o fakatatau
ki hono fakalea'i 'a kinautolu 'e he Laumālié".
Ngāue 2:1-4.*

ʻIlonga pē ha taha te ne foaki ʻene moʻuī kia Sīsū Kalaisi mo ne fakahaaʻi la ko Hono ʻEiki mo Hono Fakamoʻui ʻe faingofua kiate ia ke ne aʻusia ʻa e moʻui ko ʻenī kapau te nau fekumi ki ai ʻaki ʻa e kotoa honau lotó.

Kuó u maʻu ʻa e monū ko ia ke lotu ki he kakai laui afe ke nau maʻu ʻa e papitaiso ʻi he Laumālie Māʻoniʻonī, pea ʻoku ou ʻilo kapau ʻe akoʻi fakalelei ʻa e kakai tuī pea matuʻaki fakaʻatā honau lotó ki he ʻEikī, pea ʻe toko siʻi ange ʻa e pēseti ʻo kinautolu he ʻikai te nau maʻu ʻa e meʻa ofa fakalaumālie ʻo e lea kehekehé. Ko hono tatala ange pē ʻo toʻo ʻa e ilifia mo e laumālie ʻoku halá pea toe foki ʻo hangē ko ha kiʻi tamasiʻi siʻi siʻi, ʻo hangē ko ia naʻe fakahā mai ʻe Sisū kiate kitautolú:

“....., Kapau ʻe ʻikai liliu ʻa kimoutolu, ke tatau mo e tamaili iiki, ʻe ʻikai te mou hū ki he puleʻanga ʻo e langí”. Mātiu 18:3

Kuó u ʻiloʻi ʻeni ʻoku totonu ke fakamatalaʻi kiate kinautolu ʻoku nau fiemaʻu ke nau tali ʻa e papitaiso ʻi he Laumālie Māʻoniʻonī pea lea ʻi he lea kehekehé, ke mahino ko e vahaʻa taimi ko ia ʻenau kei iikī naʻa nau lēlea noa pē pea akoʻi leva he ʻenau mātuʻá kinautolu ki he lea fakafonuá, lea fakapālāngi pe lea kehe. ʻOku ou faʻa fakalotolahi ki he kau tuī ke nau lea ʻaki e foʻilea faka-Hēpelū ko e ʻʻApāʻʻ ʻa ia ko e foʻilea faka-Hēpelū ia ki he ʻʻTamaʻiʻʻ. Ko e foʻilea ko iá ʻoku ʻikai maheni ia mo ʻenau fanongó ka ko e foʻilea lelei ia ke kamata ngāueʻaki koeʻuhi ko e foʻilea ia ʻo e tuku kolōlia ki he ʻOtuá, pea koeʻuhi ʻoku ʻikai maheni hotau telingá mo e foʻileá ni. ʻI he lotu kia Sīsū ko e Taha Papitaiso Laumālie Māʻoniʻonī lá ke Ne papitaiso kinautolu ʻaki ʻa e Laumālie Māʻoniʻonī, pea

'oku ou fakaloatolahi kinautolu ke nau kamata lea 'aki 'a e fo'ileā "Apā" pea 'oku kamata leva ke ongo mai meiate kinautolu 'a e ngaahi lea kehekehe fakalangi. 'Oku tau kehekehe foki, 'a ē mei hē, pea 'oku 'ikai tatau 'a e loto 'o e toko taha kotoa pē, ka 'oku fiema'u kotoa pē kitautolu ke 'ofa'i mo fakalotolahi'i koe'uhi ke tau a'usia 'a e ngaahi me'ā ni. 'Oku tō 'e he 'Otuā 'a e tenga 'o e tu'i 'i hotau lotó pea 'okú Ne fiema'u kitautolu ke tau ngāue'aki 'a e tui ko iā. 'I he'etau fai peheē pea 'oku tau faka'afā leva la ke Ne tāpuaki'i kitautolu.

Ko e makatu'unga hono uā, 'i he me'a kuó u a'usiā, ko e tui falala kakato ki he Folofola 'a e 'Otuā. Koe'uhi ko e toko taha loea au, na'ā ku fu'u faingata'a 'ia 'aupito au 'i he mo'ui kimu'ā peā u toki ma'u 'a e papitaiso 'i he Laumālie Mā'oni'onī 'o tatau ai pē kimu'a peā u toki ma'u 'a e fanau'ifo'ou 'i hoku laumālié. 'I he'eku 'alu ki he lotú, na'ā ku ma'u ha tui faka'atamai pē ki he Folofola 'a e 'Otuā kae 'ikai ko ha tui falala 'i he laumālié. Ko e taha he ngaahi me'a fakafo na'e hoko kiate au 'i he'eku ma'u 'a e papitaiso he Laumālie Mā'oni'onī, ko hono tuku hifo 'eku tui faka'atamai ki he Folofola 'a e 'Otuā mei hoku 'atamai ki hoku laumālié pea na'e fakafo'ou faka'aufuli 'eku mo'ui 'o toki mahino kiate au 'a e Folofola 'a e 'Otuā. Peā u toki a'u ai ki he tu'unga mo'oni 'o e tu'i, tu'unga pē 'i hono tali kakato ta'e-toe-fehu'ia 'a e Tohitapú ko e Folofola 'a e 'Otuā, 'o hangē tofu ko hono tali vave 'e ha ki'i tamasi'i kei si'isi'i, 'o 'ikai ha toe tāla'a, 'ikai ha toe ilifia, 'ou pehē 'i loto, ko e FOLOFOLA 'ENI 'A E 'OTUÁ! Pea na'e toe mālohi mai 'aupito 'a e me'ā ni kiate au 'ikai fuoloa mei he hili 'eku kamata ke u ngāue 'i he ngaahi me'a ofa 'o e Laumālie Mā'oni'onī. 'I he'eku kamata ke lau 'a

e ngaahi potu Folofola ki he kakai 'oku uluisino kinautolu 'e he laumālie 'uŋi, ne kamata leva ke kaila mai e ngaahi laumālie 'uŋi mei loto mei he kaka'i. 'I hono 'ilo'i pē 'e he ngaahi laumālie 'uŋi 'okú ke 'ilo mo mahu'ingamālie kiate koe 'a e ngaahi lea 'okú ke lea 'akí pea 'okú ke tui ki ai -pea 'oku ou tui ko e taimi 'e ni'ihí 'oku 'ilo'i 'e he ngaahi laumālie 'uŋi 'a e me'a 'oku 'i ho'o fakakaukau- pea te nau toki hū ki tu'a, ka he 'ikai te nau hū kinautolu ia ki tu'a kae'oua ke ke a'u ki he tu'unga 'o e tui kakatō. 'I he'eku lea 'aki 'a e Folofola 'a e 'Otuá tu'unga 'i he tui kakatō, pea 'e kamata leva e ngaahi laumālie 'uŋi ke nau kaila, tautefito kapau te u lea 'aki 'a e ngaahi potu Folofola hangē ko e:

“Pea na'e lī 'a e maté mo hētesi ki he ano afi” Fakahā 20:14.

Pea te u toki fakahā ki he ngaahi laumālie 'uŋi ko honau iku'angá ko e ano afi. Pea nau kamata leva ke kaila, " 'IKAI, 'IKAI, 'oku 'ikai te mau fie fanongo ki he ngaahi lea ko iá! " Ko ia, ko e tui falala kakato ki he mo'oni 'o e Folofola 'a e 'Otuá 'oku fu'u mahu'inga 'aupito ia 'i hono ngāue'aki ko ia 'a e ngaahi me'a ofa fakalaumālie 'o e Laumālie Mā'oni'onī. Fakatokanga'i ange, 'i ho'o tui 'okú ke ma'u mei he 'Otuá ha me'a pea 'okú ke 'a'eva vāofi 'aupito mo e 'Otuá, pea 'okú Ne foaki atu kiate koe 'a e tui 'oku lahi ange ke ke ngāue'aki. He 'ikai lava ke ke ngāue, hangē ko 'enī, 'o nima'aki koe 'e he 'Otuá 'i he fakamo'ui maha'í lolotonga 'oku 'ikai ma'u 'a e 'ilo'i fakapapau 'i he laumālie 'oku tau mo'ui 'i he ngaahi tā 'o Sīsū Kalaisī. 'Okú ai e kakai 'oku nau feinga ke ngāue 'i he makatu'unga 'oku mamaha 'i he ngaahi me'a ofa fakalaumā

lié pea 'oku 'ikai fuoloa 'enau ngāue ko iá koe'uhi pē ko e 'uhinga nā'á ku toki lave ki ai. 'Oku ou tui 'oku fiema'u ha tui falala kakato ki he Folofola 'a e 'Otuá. 'Ikai fuoloa hili 'eku ma'u 'a e Papitaiso he Laumālie Mā'oni'onī 'aho 'e taha nā'á ku fu'u fakavavevave ki ha me'a, nā'á ku faka'uli moto-kā, pea nā'á ku 'ilo kuo maha 'eku me'alelé. Ko e me'a leva na'e hā mai ki hoku 'atamai fakaenatulá, pea ko e fakapotopotó tokua ia ke u tu'u pea feinga'i mai ha penisini. Kā 'i he me'a fo'ou ko ia kuó u a'usiá, 'a e papitaiso he Laumālie Mā'oni'onī, fakataha mo e tui falala kakato ki he Folofola 'a e 'Otuá, pea mo 'eku tui 'i he mōmēniti ko iá ko e finangalo ia 'o e 'Otuá kiate aú, nā'á ku lotu leva ki he 'Eikī ke fakafonu penisini 'a e tangikē penisinī. Neongo kuo 'osi laulau maile 'eku fononga 'i he hifo mo e hake, na'e kei tu'u ma'u ai pē 'a e hui ia 'o e penisinī 'i he "MAHĀ" lolotonga 'a e ngaahi maile si'i faka'osī, ko ia na'e 'ikai ha fehālaaki 'eku ma'ú 'aku fekau'aki mo e tu'unga 'o e hui 'o e penisinī. 'I he'eku lotú, nā'á ku ofo lahi he me'a na'e hokó, he nā'á ku fakatokanga'i na'e toe 'alu hake 'a e huī ia ki 'olunga! Ko e me'a fakaofo ia ki hoku 'atamai fakaenatulá, ka na'e 'ikai ofo ai hoku laumālié 'oku ia pea na'e 'omi 'e he 'Eikī ha penisini ma'aku ke lava 'a e ngāue fakavavevave ko ia 'i he taimi ko iá pea toe lava ke u toe fononga mama'o atu peá u toki fakatokanga'i pē kuo taimi ke u māvae ā mo e penisini 'a e 'Eikī kau kumi ā ha'aku penisini he pongipongi ko iá.

Sai, nā'á ku ma'u ai ha tui ki he Folofola 'a e 'Otuá 'a ia na'e 'ikai toe mavahe meiate au, pea kuó u hiki 'i mu'a he'eku Tohitapú 'a e toe ngaahi fo'ilea ko 'enī 'a ia 'okú ne toe fakama'u mo fakafefeka ange 'eku tui ki he Folofola 'a e 'Otua.

Ko e ngaahi fo'ileá 'eni:

"KO E FOLOFOLA 'ENI 'A E 'OTUA.

Ko hono kamata'angá ko e mana, ko hono fuoloá 'oku tolonga ta'engata, ko hono mahu'ingá 'oku ta'efa'alaua, he 'oku mama'o he tatae 'o e 'atamai kotoa, fakatupu fo'ou hono mālohí, pea ta'ehalaia hono mafaí, manakoa 'e he tokolahi fau, ngāue'aki mo 'aonga kia koe mo au, fakamānava'i 'ko e pau e pau. Lau mo lau kātoa ia, hiki, lotu'i, ngāue'aki, 'osi pea lingi atu pea 'oua na'a ta'ofi".

Ko e kakano ia 'eku mo'u'i he ta'u 'e 10 kuo hifi tu'unga 'i he tui pē ki He'ene Folofolá.

UA^ˈ
FAKAFAIKEHEKEHE'I
'A E NGAahi ME'A'OFA
'O E LAUMĀLIE
MĀ'ONĪ'ONĪ MEI
HE FUA 'O E LAUMĀLIE
MĀ'ONĪ'ONĪ

'Oku mahu'inga ke fakafaikehekehe'i 'a e ngaahi me'a'ofa fakalaumālie 'o e Laumālie Mā'oni'oni 'i he'ene hā 'ia 1 Kolinitō 12, veesi 8-10, mei he fua 'o e Laumālie Mā'oni'oni 'a ia 'oku hā ia Kalētia 5:22-23. 'Oku tau ma'u mei ai ko e fua 'o e Laumālié ko e 'Ofa, Fiefia, Melino, Kātaki fuoloa, Angavaivai, Angalelei, Tui, Angamalū, Ta'ekonā.

Na'á ku fakatumutumu 'i he ngaahi fuofua ta'u ko ia 'eku toki Kalisitiane he'eku 'ilo 'a e kakai na'a nau ngāue 'i he ngaahi me'a'ofa fakalaumālie lalahi ko ia 'o e Laumālie Mā'oni'oni, ka 'i he'enau tō'ongá na'e 'ikai ha me'a ia ai 'e loko fiema'u 'e taha. 'I he'eku mamata kiate kinautolu 'oku nau ngāue 'i he ngaahi me'a'ofa fakalaumālié ni, na'á ku pehē ko e kau tangata matu'aki pani mo'oni kinautolu 'a e 'Otuá 'i ha founga makehe, ka na'e 'i ai 'a e ngaahi me'a 'e

ni'ihi ai na'á ne ue'i au 'i hoku tu'unga toki Kalisitiané. 'I he'eku fakaofiofi atu ki he kau tangatá ni, na'á ku 'ilo'i 'a e ngaahi angahala lahi he'enau. mo'uí. Pea kamata leva ke u fekumi ki he Folofolá, na'e kamata leva ke u 'ilo tā ko e ngaahi me'a'ofa fakalaumālie 'a e 'Otuá 'oku foaki pē ia 'ikai ha fakatomala, pea 'oku tau lau 'i he Tohi Lomá:

"He ko e ngaahi foaki mo e ui 'a e 'Otuá, 'oku 'ikai ha fakatomala ki ai". Loma 11:29.

Ko ia ai, 'oka foaki 'e he 'Otuá ha me'a, 'okú Ne foaki 'osi 'o 'ikai té Ne toe fakafoki. 'E lava ke tau li'aki ia 'etautolu pe mavahe mei he 'Otuá 'o 'ikai ngāue 'i he ngaahi me'a'ofa fakalaumālié 'i he mole meiate kitautolu 'a e mālohi 'o e Laumālie Mā'oni'oní.

Toe kamata leva ke u 'ilo mo mahino mai kiate au 'a e 'uhinga 'o e pehē 'e Sīsū 'i he Kōsipeli na'e tohi 'e Mātiú:

"Ko e 'akau kotoa pē 'oku 'ikai tupu ai 'a e fua lelei 'oku tā hifo, pea laku ki he afi.

Ko ia te mou 'ilo 'a kinautolu 'i honau ngaahi fua.

'E 'ikai hū ki he pule'anga 'o e langí 'a kinautolu kotoa pē 'oku pehē mai kiate au, 'Eiki, 'Eiki, ka ko ia 'okú ne fai 'a e finangalo 'o 'eku Tamaí 'oku 'i he langí.

'E pehē kiate au 'e he tokolahi 'i he 'aho ko iá, 'Eiki, 'Eiki, 'ikai na'a mau akonaki 'i ho huafa? pea 'i ho huafá na'a mau kapusi kitu'a 'a e kau tēvoló? pea 'i ho huafá na'a mau fai 'a e ngaahi me'a mana lahi?

*Pea te u toki fakahā kiate kinautolu, Na'e
'ikai 'aupito te u 'iloa 'a kimoutolu: 'alu 'iate au
'a kimoutolu 'oku fai kovi. "Mātiu 7:19-23.*

Ko ia ai, ko kinautolu pē kuo nau fai 'a e finangalo 'o e Tama'i te nau hū ki he Pule'angá, neongo pē kapau na'a nau kikite mo kapusi fēvolo. Ko ia ai, kuo pau ke tau talangofua ki he Folofola 'a e 'Otuá pea muimui ki He'ene ngaahi fekaú, tautefito ki he fekau fo'ou 'o e fe'ofa'aki 'o hangē ko 'Ene 'ofa'i kitautolú, kapau 'oku 'ai ke hū ki he Pule'anga 'o e 'Otuá.

Na'á ku kamata leva ke fakatokanga'i 'oku 'ikai tatali e 'Otuá kae'oua ke tau toki haohaoa kimu'a peá Ne toki foaki mai kiatautolu 'a e ngaahi me'a'ofa fakalaumālié. 'I he'etau tafoki kiate la 'i he tuí pea tui ki He'ene Folofolá, pea 'okú Ne foaki kiatautolu 'a e ngaahi me'a'ofa fakalaumālie 'o e Laumālie Mā'oni'oní. Ko e fuofua me'a'ofa 'oku hā 'i he Fuakava Fo'ou, ko hono mo'oní, ko e me'a'ofa 'o e mā'oni'oni, pea 'oku foaki 'eni kiate kitaulou 'e he 'Otuá lolotonga 'etau 'i he angahalá, ka 'oku pau ke tau tafoki mo'oni kiate la 'i he fakatomala mo'oni 'i loto. 'Oku 'ikai ke Ne tatali kae'oua kuo tau haohaoa kimu'a peá Ne toki foaki mai 'a e me'a'ofa ni mo e me'a'ofa 'o e mo'ui ta'engatá tu'unga 'i Hono 'Alo 'ofa'angá. Pea 'oku pehē pē, 'oku 'ikai tatali la kae'oua kuo tau haohaoa kimu'a pea toki foaki mai 'a e ngaahi me'a'ofa 'o e Laumālie Mā'oni-oní, 'o hangē ko e me'a'oku lea 'aki 'e Sīsū 'i he Kōsipeli na'e tohi 'e Mātiú:

*"Kole, pea 'e foaki ia kiate kimoutolu;
kumi, pea te mou 'ilo; tukituki, pea 'e to'o ia
kiate kimoutolu.*

He ko ia kotoa pē 'oku kolé, 'okú ne ma'u; pea ko ia 'oku kumí, 'okú ne 'ilo; pea ko ia 'oku tukitukí, 'e to'o kiate ia.

He ko e tangata fē 'iate kimoutolu, kapau 'e kole mā 'e hono fohá, te ne 'ange ki ai ha maka?

Pe kapau te ne kole ha ika, 'e 'ange ki ai ha ngata?

Ko ia kapau 'oku mou 'ilo, ka ko e angakovi, ke foaki 'a e ngaahi me'a lelei ki ho'omou fānau, 'e fēfē hono lahi hake 'a e fie foaki 'a e ngaahi lelei 'e ho'omou Tamai 'oku 'i he langí kiate kinautolu 'oku kole kiate iá?"
Mātiu 7:7-11.

Ko ia ai 'oku fu'u mahu'inga 'aupito ke mahino kiate kitautolu 'a e kehekehe 'o e ngaahi me'a'ofa fakalaumālie 'o e Laumālie Mā'oni'oní mo e fua 'o e Laumālie Mā'oni'oní.

'Oku tau lau foki 'ia Kalētia 5:24 'a e ngaahi lea ko 'ení:

"Pea ko kinautolu 'oku 'a Kalaisí, kuo nau tutuki ki he 'okaú 'a e kakanó mo hono ngaahi 'ofa mo hono ngaahi holi".

Ko e ngaahi fua 'o e Laumālié 'oku 'a Laumālie ia, pea 'i he'etau 'a'eva vāofi mo e 'Eikí pea 'oku e'a 'a e ngaahi fua ko iá he'etau mo'uí pea 'oku fai hotau fakamaau 'i 'o makatu'unga he ngaahi fua ko iá - kae 'ikai 'i he ngaahi me'a'ofa fakalaumālie 'o e Laumālié.

'I he'ene tu'u leva ko 'ení, fekau'aki mo e ma'a 'etau mo'uí pe ha toe me'a kehe, 'oku ou toe fakatokanga 'i ai ha

me'a mālie 'e taha. 'Oku 'i ai 'a e me'a'ofa fakalaumālie 'e taha 'a ia 'e toki lava pē ha taha ke ngāue'aki lelei kapau pē 'oku ma'a 'enau mo'ui, 'a ia ko e me'a'ofa fakalaumālie 'o e 'ilo ki he ngaahi laumālié mo e kapusi 'o e ngaahi laumālie 'ui.

Kapau 'oku pule 'a e angahalá 'i ho'o mo'ui peá ke feinga ke kapusi tēvolo mei ha taha kehe, 'e hanga 'e Sētane 'o valoki'i koe, valoki'i koe, valoki'i koe, 'o a'u pē ki he mole 'a e mālohi fakalaumālié meiate koe. Pea ko e 'uhinga ia 'oku ou tui ai ko e taha ha 'uhinga 'oku 'ikai ngāue'aki lahi ai 'a e ngaahi me'a'ofa fakalaumālié ni koe'uhi ko e taha fakakovi 'o e kāingá 'e kamata ke ne valoki'i koe- pea kapau 'oku 'i ai ha angahala 'i ho'o mo'ui peá ke feinga ke ke kapusi ha tēvolo 'oku nofo 'i he mo'ui 'a ha taha kehe, 'e vave mai pe 'e tuai mai, 'e kamata ke mole meiate koe 'a e pau 'i ho lotó 'i he me'a 'okú ke feinga ke fái.

Ka neongo ia, hili 'a hono fakahoko atu 'a e fakatokanga ko iá, 'oku mahu'inga ke tauhi 'ete mo'ui ke palanisi. Lahi e kakai kuo nau tokanga fakatāfataha pē ki he fua 'o e Laumālié, lolotonga ia 'oku tokanga mamafa pē 'a e ni'ihia ia ki he ngaahi me'a'ofa fakalaumālie 'o e Laumālié, ka 'oku ou tui 'oku 'i ai e tu'unga palanisi 'oku totonu ke tau 'ilo'i he'etau mo'ui fakalaumālié, koe'uhi 'oku fiema'u 'e he 'Otuá 'a e ngaahi me'a'ofa fakalaumālie 'o e Laumālie Mā'oni'oní ke tafe atu 'ene ngāué he Sino 'o Kalaisi koe'uhi ke faka'ai'ai, akonekina, ke fakafiēmālie, mo langa hake kitautolu. Ko e 'uhinga ia 'oku totonu ai ki he ngaahi me'a'ofa fakalaumālie 'o e Laumālie Mā'oni'oní ke ngāue'aki 'i hotau ngaahi siasí, pea ko e fua 'o e Laumālié 'oku totonu ke hā mei he'etau mo'ui.

'Ilonga pē ha siasi fakakolo 'oku ngāue'aki mo'oni ai 'a e ngaahi me'a'ofa fakalaumālie 'o e Laumālié, 'oku kamata leva ke hā mai 'a e mo'ui mo'onī 'i he founa fakafo'ou tu'unga 'i hono fakalotolahi'i 'a e ngaahi me'a'ofa fakalaumālie 'o e Laumālié ke ngāue he siasī.

TOLU

'ILO HOTAU TU'UNGA FATONGIA 'I HE SINO 'O KALAISI

Ko e me'a 'e taha 'oku ou tui 'oku fiema'u 'i he ngāue ko ia i he ngaahi me'a ofa fakalaumālie 'o e Laumālié ko e 'ilo'i hotāu tu'unga fatongia 'i he Sino 'o Kalaisi -pea 'oku ou tui 'oku fakamatala'i mahino 'eni 'ia Loma 12:1-6. 'Oku tau 'ilo 'oku hā ai hano fakamatala'i mahino 'o ha ngaahi mo'oni pau. 'Oku pehē 'e Paula:

"Ko 'eni, 'e kāinga, 'oku ou kole ai kiate kimoutolu, ko e me'a 'i he ngaahi 'alo'ofa ongongofua 'a e 'Otuá, ke mou 'atu homou sinó ko e feilaulau mo'ui, mo mā'oni'oni, mo lelei ki he 'Otuá, 'a ia ko e ngāue 'oku taau mo kitaulolu ke fai". Loma 12:1

Ko ia ko e fuofua sitepú, kapau 'oku 'ai ke tau ngāue 'i he ngaahi me'a ofa fakalaumālie 'a e 'Otuá, kau ai mo e ngaahi me'a ofa fakalaumālie kehe 'ia I Kolinitō 12, ko e 'oatu hotau ngaahi sinó ko e feilaulau mo'ui. Kuo pau ke tau foaki hotau ngaahi sinó fakataha mo hotau 'atama'i ki he 'Otuá. Ko e 'oatu hotau ngaahi sinó kiate ia. Pea te tau ma'u leva 'a e konga hono uá 'i he veesi 'oku hokó.

*“Pea ‘oua na’a fakatatau ‘a kimoutolu ki
he māmaní: ka ke matu’aki liliu ‘a kimoutolu
‘i he fakafo’ou ‘o homou lotó”. Loma 12:2*

Kapau te tau ‘unu’unu atu kia Sīsū Kalaisi hangē ko ha
ki’i tamasi’i si’isi’i ‘o tali la ko e Fakamo’ui, te tau kamata leva
ke ma’u ha tūkunga ‘a tamai faka-
laumālie. Pea te tau ma’u leva mo e ngaahi lea ko ‘enī:

*“He ko e loto fakakakanó, ko e taaufehi’a
ia ki he ‘Otuá: he ‘oku ‘ikai mo’ulaloa ia ki he
fono (lao) ‘a e ‘Otuá, pea ‘oku ‘ikai ‘aupito fa’a
fai ke pehē.” Loma 8:6,7.*

Ko hotau ‘atamai fakakakanó he ‘ikai pē mahino ki ai ‘a
e ngaahi me’a ia ‘a e ‘Otuá. ‘Oku fakamatala’i mahino ‘eni ‘e
Paula:

*“Ka ‘oku ‘ikai ma’u ‘e he tangata
fakakakanó ‘a e ngaahi me’a ‘o e Laumālie ‘o e
‘Otuá: he ko e vale ia kiate ia: pea ‘oku ‘ikai te
ne fa’a ‘ilo ia, he ‘oku ‘ilo fakalaumālie pē ia” 1
Kolinitō 2:14.*

‘I he’eku kei fa’a ‘alu pē ‘o ma’u lotu kae ‘ikai ko ha
Kalisitiane tukupā kakato aú, na’á ku Sea ‘i ha kulupu ‘o e kau
fakafofonga na’e ui mei he ni’ihi ‘o e ngaahi siasi faka-
Kalisitiané. Na’a mau fa’a fakataha ma’u pē ‘i hoku ‘apí, pea
na’á ku fa’a tokanga ma’u pē ki ha tokotaha anga
fakalongolongo ‘a ia na’e fa’a si’i ‘aupito ‘ene leá, ka ‘o kapau
te ne lea ‘aki ha me’a, na’e mahu’inga ‘a e me’a ko iá ke fai ha
tokanga ki ai. Na’á ku fakatokanga’i ‘oku loloto ‘ene ‘ilo ki he

Folofola 'a e 'Otuá. 'I he pō 'e taha hili 'emau fakataha 'e taha, na'á ne pehē mai, "'E Bill, he 'ikai pē mahino 'a e Folofola 'a e 'Otuá kiate koe kae'oua kuó ke matu'aki fanau'ifo'ou. Ko e ngaahi me'a 'a e 'Otuá 'oku mahino fakalaumālie pē ia, pea kapau he 'ikai te ke fanau'ifo'ou he 'ikai pē ke mahino mo'oni e Folofolá ia kiate koe".

Na'á ku fakafepaki'i lahi ia 'ou tala ange ki ai 'oku lava ke u lau 'a e Tohitapú 'o hangē pē ko iá, ka na'á ku 'ilo'i mo'oni 'i loto 'oku 'ikai mo'oni 'a e me'a ko iá. Taimi lahi, na'á ku fakaava hake 'eku Tohitapú kae 'ikai pē ke lava ke mahino kiate au ia, ka 'i he'eku toki hoko 'o hangē ko ha ki'i tamasi'i si'isi'i, 'ou fakavaivai'i au 'i he 'ao 'o e 'Otuá peá u kole ange ke Ne fakamolemole'i au mei he'eku ngaahi angahalá peá u tali a Sīsū ke hoko ko e 'Eiki 'o 'eku mo'uí. fakafokifā pē kuo fakafo'ou hoku 'atama'i pea toki mahino mai leva 'a e Folofola 'a e 'Otuá kiate au.

'I hono fakafo'ou hotau 'atama'i, 'oku tau ma'u ai 'a e ngaahi lea ko 'enī:

"koe'uhi ke mou 'ilo pau 'a e finangalo ko ia 'o e 'Otuá, 'a hono lelei, mo hono 'aonga, mo hono haohaoa." Loma 12:2

Ko e konga ia hono tolú, pea te ke fakatokanga'i 'oku fakasitepu ki 'olunga 'a e ngaahi mo'oni ke te kaka aí, 'o kamata 'i he lelei, pea 'aonga, pea toki haohaoa. Pea na'á ku 'ilo'i ai, kapau 'oku 'ai ke tau ngāue 'i he ngaahi me'a'ofa fakalaumālie 'o e Laumālie Mā'oni'oni, 'oku fiema'u ke fakafo'ou hoku 'atama'i koe'uhi ké u 'ilo 'a e me'a 'oku lelei, mo e me'a 'oku 'aongá pea mo e Finangalo haohaoa 'o e 'Otuá. Na'e hoko mai 'eni tupu pē mei he talangofua ki he Folofola 'a e 'Otuá.

Kuo 'osi foaki mai 'e he 'Otuá kiate kitautilu takitaha 'a e fa'ahinga lahi 'o e tuí, pea 'oku tau ma'u ia mei he veesi ko 'enī:

"He ko e me'a 'i he 'ofa kuo foaki kiate au, 'oku ou tala atu ai ki he tangata takitaha kotoa pē 'oku 'iate kimoutolu, ke 'oua na'a lelei lahi 'ene mahalo kiate iá 'i he mahalo 'oku totonú; ka ke mahalo fakapotopoto 'o fakatatau ki hono lahi 'o e tui kuo vahe'i 'e he 'Otuá ki he tangata takitaha." Loma 12:3.

'Oku ma'u 'e he taha kotoa pē 'a e lahi 'o e tui kuo foaki mai 'e he 'Otuá. 'I he'etau kamata ke ma'u hotau tu'unga fatongia 'i he Sino 'o Kalaisi, 'oku toe fakautuutu ki he lahi ange 'a e tuí.

'Oku pehē 'e Paula:

"He 'oku hangē 'oku 'i hotau sino pē tahá 'a e ngaahi kupu lahi, ka 'oku 'ikai fai 'a e ngāue tatau pē 'e he kupu kotoa pē:

'Oku pehē foki 'a kitautilu, ko e toko lahi, ka ko e sino pē taha 'ia Kalaisi, pea 'oku tau fe'aonga'aki fakataha 'a e kupu kotoa pē." Loma 12:4,5.

Ko ia ai, kuo pau ke tau 'ilo'i hotau tu'unga faifatongia 'i he Sino 'o Kalaisi. Ko 'ete ma'u lotu 'i he siasi fakakolo 'a ia 'oku 'Eiki ai 'a Sīsū Kalaisi 'o fai pehē 'etau lotú kiate la, ko e taha ia he ngaahi mo'oni mahu'inga ki he ngāue 'i he ngaahi me'a'ofa fakalaumālie 'o e Laumālié. Kapau 'oku tau mateu

ke 'ilo mo tu'u 'i hotau tu'unga fatongia 'i he kupu ko ia 'i he Sino 'o Kalaisi pea fakaongoongo ki he ma'u mafai 'o e kupu ko ia, pea 'e toki lava leva 'e he 'Otuá ke fāpuaki 'i kitautolu ke tau'ofu'u. 'Oku fiema'u ke tau fefakalotolahi 'aki, ko ia ai 'oku mahu'inga ke tau hoko ko e kau mēmipa 'o ha kupu 'o e Sino 'o Kalaisi 'a ia 'e lava ke tau ma'u ai 'a e fakalotolahi ko ia.

'Oku fiema'u ki he kupu ko ia 'o e Sino 'o Kalaisi ke lava ke nau 'ilo 'oku tau ngāue mo'oni 'i he ngaahi me'a'ofa fakalaumālie 'o e Laumālie Mā'oni'onī tu'unga 'i he pani 'o e Laumālie Mā'oni'onī 'o 'ikai 'i ha toe laumālie kehe. Ko e taha 'i he ngaahi me'atau 'oku ngāue'aki 'e Sētane ke ne fakafepaki 'i 'aki e fānau 'a e 'Otuá ko e mo'ui pōlepole. Ko 'etau kamata pē ke ngāue 'i he ngaahi me'a'ofa fakalaumālie 'a e 'Otuá, 'oku 'i ai leva 'a e fo'i 'ahi'ahi 'oku hū mai ki hotau 'atama'i, 'o ne fanafana mai 'oku tau lelei ange kitautolu he toko taha hokó tokua ko e kau Kalisitiane kitautolu 'oku tau sai ha toe taha Kalisitiane kehe. 'I he founa ko ia, 'oku 'ohofi ma'u pē kitautolu 'e Sētane kau ai mo 'etau ngāue 'oku fai ma'ae 'Eiki 'o fai atu 'eni ia 'o tau fakafanongo pē kitautolu kiate kitautolu kae tuku e 'Otuá ia. Hū mai lava hotau 'atamai fakakakanó 'o pule 'i kitautolu.

Ko e 'uhinga ia e me'a na'e pehē ai 'e Sīsū:

"Pea ko ia te ne hiki hake ia, 'e fakavaivai'i ia ka ko ia 'e fakavaivai'i ia, 'e hiki hake ia." Mātiu 23:12.

'Oku fiema'u ke tau fakavaivai'i kitautolu 'i he Sino 'o Kalaisi 'i he 'etau ngāue'aki 'a e ngaahi me'a'ofa fakalaumālie, koe'uhi ke lava ke 'i ai ha 'ilo 'i mo'oni 'a e laumālie 'oku fai 'aki

mo e 'ofá 'i hono sivi'i 'a e laumālie 'oku ngāue'aki 'i he ngaahi me'a'ofa fakalaumālie ko iá. Kapau 'oku 'ikai ke tau loto ke fakaongoongo ki ha kupu fakakolo (fakalotofonua) 'o e Sino 'o Kalaisi mo e ma'u mafai 'i he Sino ko iá, pea 'oku tau 'i ha tu'unga fakatu'utāmaki lahi.

Pea 'oku tau a'u mai ai ki he kongā faka'osi:

“Ko ia 'i he'etau ma'u 'a e ngaahi foaki 'oku faikehekehé, 'o taau mo e 'ofa kuo foaki kiate kitautolu, kapau ko e kikite, tau fai ia 'o fakatatau mo hono lahi 'o e tu'i;

Pe ko e tauhi, tau fai 'a e tauhi: pe ko ia 'oku akonaki, ke fai 'ene akonaki;

Pe ko ia 'oku ekinaki, ke ne ekinaki: ko ia 'oku foaki, ke ne fai ia 'o angatotonu; ko ia 'oku pulé, ke fa'a fai ia; ka ko ia 'oku fai 'ofá, ke fai 'i he fiefie fai.” Loma 12:6, 7, 8.

Ko e me'a pē ia 'oku tau ma'u ai 'a e ngaahi me'a'ofa fakalaumālié.

'Oku ou fie fakamamafa 'i 'aupito heni 'a e mahu'inga 'a 'ete hoko ko e kupu 'o e Sino 'o Kalaisi koe'uhi, ko e taimi ko ia na'a ku kamata ai ke ngāue 'i he ngaahi me'a'ofa fakalaumālie 'o e Laumālié, ko kinautolu na'e 'i he kupu ko ia 'o e Sinó na'a nau fakalotolahi'i au ke u fai peheé. Ko kinautolu ia na'a nau pō talanoa mo au pea nau pehē mai, " 'Oku mau fie fakalotolahi'i koe ke ke ngāue 'i he ngaahi me'a'ofa fakalaumālié". Ko e founga ia na'e kamata ai ke u ngāue'aki ai 'a e ngaahi me'a'ofa fakalaumālie 'o e Laumālie Mā'oni'oni.

FA MA'U 'O E NGA AHI ME'A'OFA 'O E LAUMALIE MA'ONI'ONI

Kuó u fakamamafa'i 'i he vahe ki mu'á 'a e mahu'inga ke te hoko ko e kupu 'o e Sino 'o Kalaisi. 'Oku ou tui ko e taha he ngaahi founa faka'ofa 'a ia te tau lava ai ke ma'u mo tali 'a e ngaahi me'a'ofa 'o e Laumalie Ma'oni'oni ko e founa 'o e hilifakinimá.

'Oku tau ma'u he Tohi ki he Kakai Lomá, 'oku pehē ai 'e Paula:

"He 'oku ou holi lahi ke mamata kiate kimoutolu, koe'uhi ke u 'atu kiate kimoutolu ha foaki fakalaumalie, ko e me'a ke fakatu'uma'u ai pē 'a kimoutolu;

Koe'uhi ke tau fiemalie fakataha mo kimoutolu, 'i he tui pē taha 'amoutolu mo au."
Loma 1:11,12.

'Oku hā mahino mei heni 'a e feinga 'a Paula 'i hono lotó ke foaki 'a e ngaahi me'a'ofa fakalaumalie ki he ni'ihi kehe fakataha mo ha tui te ne lava ke fai pehē tu'unga 'i he pani 'o e Laumalie 'o e 'Otuá. Ko ia ai 'oku 'ikai ke tau ofo ke lau 'i he'ene tohi ki he ākongā kei si'i ko ia ko Tīmote 'o ne pehē:

“Ko ia 'oku ou fakamanatu ai kiate koe ke ke tafutafu 'a e me'a-foaki 'a e 'Otuá, 'a ia 'oku 'iate koé 'i he hilifaki 'a hoku nimá”.

2 Tīmote 1:6

'Oku mahino mei heni na'e hilifakinima 'a Paula 'ia Tīmote koe'uhi ke ne ma'u 'a e ngaahi me'a'ofa fakalaumālie 'o e Laumālie Mā'oni'oní.

'Oku tau toe ma'u mo 'ene lau ko 'eni 'e taha:

“Oua na'á ke ta'etokanga 'i 'a e me'afoaki 'oku 'iate koé, 'a ia na'e foaki kiate koe 'i he kikite, mo e hilifaki 'o e nima 'o e kau mātu'á”.

1 Tīmote 4:14.

'Oku mahino 'aupito na'e fakatahataha mai 'a e kau mātu'á ki hono fai 'o e hilifakinimá, kau ai mo e hilifakinima 'a Paula, pea na'e fai ai pē mo e kikite 'i he taimi ko 'ení.

'Oku toe pehē 'e Paula:

“E foha ko Tīmote, 'oku ou tuku atu 'a e fekaú ni kiate koe, 'o fakatatau mo e ngaahi kikite 'i mu'a na'e kau kiate koé, koe'uhi ke ke fa'a fai mei ai 'a e tau lelei.” 1 Tīmote 1:18.

Kuó u 'ilo 'eni ko e founga lelei 'eni ke fakalotolahi 'i 'aki e kakai ke nau tali mo ma'u 'a e ngaahi me'a'ofa fakalaumālie 'o e Laumālie Mā'oni'oní.

Ko e taha ia, he 'oku ou fai ma'u pē 'eku 'alu ki ha siasi 'o lotu mo e kau mātu'á koe'uhi ki hono foaki 'o e ngaahi me'a'ofa 'o e Laumālie Mā'oni'oní kiate kinautolu. 'I he'eku fuofua 'alú, na'á ku lotu mo e kau mātu'á peá u hilifakinima

taautaha 'iate kinautolu. 'Oku ou 'ilo'i kapau te u tatali ki he 'Eikí, 'oku kamata leva 'e he 'Eikí ke Ne fakahā mai kiate au 'a e ngaahi me'a'ofa fakalaumālie 'e ni'ihí 'a ia 'okú Ne fiema'u kè foaki ki ha taha he taimi ko iá, pea te u toki lea 'aki leva 'a e me'a ko iá 'i he tui. Ko hoku hoá, 'a Pat (Peti), 'a ia 'oku ngāue'aki ia 'e he 'Eikí 'i he kikité 'okú ne fai leva 'e ia ha kikite ki he taha ko iá koe'uhi pē ke toe langa hake kinautolu. Ko e monū ia kiate kimaua ke toe foki ki he siasi ko iá he ta'u takitaha 'o fakatokanga'i kuo toe loloto ange 'i he Laumālié hono ngāue'aki 'a e ngaahi me'a'ofa fakalaumālie ni tu'unga he hilifakinima 'e he kau mātu'a 'o e siasí mo lotu ki he kakai 'o e siasi ko iá.

'I he ngaahi ta'u sīi kuo hili, na'á ku fai ha ako 'i he me'a ni 'i ha konifelenisi 'i Melipoane (Melbourne), 'i 'Aositelēlia, peá u fakaafe'i 'a e kau mātu'a 'o e ngaahi siasí ke nau omi kimu'a ke fai he lotu ma'anautolu. Hili 'eku lotu ki he tokotaha 'uluakí, 'ou hilifakinima 'iate ia peá u toe lea 'aki 'a e ngaahi me'a'ofa fakalaumālie ko ia 'a ia na'á ku tui na'e fakahā mai 'e he Laumālié kiate aú, na'e kikite leva 'a Pat (Peti), peá u fakalotolahi'i leva 'a e tokotaha ko iá ke kamata ke ne hilifakinima 'i he tokotaha hoko mai he laini hono uá. 'I he'ene fai peheé, na'e kamata 'e he 'Eikí ke Ne fakahā ki he toko taha ko iá 'a e ngaahi me'a'ofa fakalaumālie 'a ia na'e fiema'u 'e he 'Eikí ke foaki ki he taha ko iá. 'I hono lea 'aki 'a e ngaahi lea ko iá, na'á ku mamata ki he taha kotoa pē 'o fakamo'oni 'a e me'a ni. Pea kamata leva 'e he toko ua ko iá k e na hilifakinima 'i he taha na'e hoko maí, pea na'e hoko ai pē e me'a tatau, pea hoko pehē ai pē, kae'oua kuo 'osi kotoa 'a e kau mātu'a faifekau he fai e lotu kiate kinautolu. Kimu'a te'eki ke vaevaeua 'a e kakaí he fai e lotu kiate kinautolú, kuo 'osi

hifo 'a e mālohi 'o e 'Otuá ki he fakataha'angá, pea na'e tō ki lalo 'a e tokolahi 'o e kau faifekaú he mālohi 'o e Laumālié 'i he lave mai kiate kinautolu 'a e mālohi 'o e 'Otuá.

Ko e taimi 'oku ou lotu aī, 'oku ou fa'a ngāue'aki 'a e ngaahi fo'ileá ko 'enī: "'Oku ou kole kiate koe, 'e Sisū ko e 'Eiki, ke ke foaki 'a e ngaahi me'a'ofá ni mo ha ngaahi me'a'ofa kehe 'okú ke finangalo ki ai ki homau tokouá ni (pe tuofefiné ni)." He 'ikai lava ke tau fakangatangata e 'Otuá telia na'a 'oku toe 'i ai ha ngaahi me'a'ofa kehe mei he ngaahi me'a'ofa ko ē kimu'a 'a ia na'e hā mai kiate kitautilú 'oku totonu ke ma'u 'e he taha ko iá he mōmēniti ko iá.

'I he'eku mamata ki hono hilifaki 'o e nimá ki he kakaí ke nau ma'u 'a e ngaahi me'a'ofá 'i he founga ko 'enī, kuó u 'osi mamata 'ene hoko ai 'a e ngaahi me'a fakafo: toko lahi e kakai kuo fakamo'ui mei he mahaki 'i he mōmēniti ko iá, lahi e kakai ne nau lea kehekehe ko e fekau ki he fakataha'angá, hoko mai ai pē mo e fakatonulea 'i 'o e fekau ko iá fakataha mo e kikite. Ko ia ai 'oku ou fie fakalotolahi 'i koe ke ke manatu 'i 'a e makatu'unga faka - Tohitapu ko ia 'o hono ma'u 'o e ngaahi me'a'ofa fakalaumālié, 'a ia ko e hilifaki 'o e nimá.

'Oku 'ikai te u tui au 'oku fakangatangata e 'Otuá ki he fo'i founga pē ko iá 'e taha, ka ko e taha foki ia he founga fakafo kapau te ke ngāue 'i he 'ofa 'a e Sino 'o Kalaisí 'i ho siasí ke ke kole ange ki he kau mātu'a takí ke nau hilifakinima 'iate koe koe'uhi ke ke ma'u 'a e ngaahi me'a'ofa 'o e Laumālié. 'Oku mahu'inga 'a e me'a ni, koe'uhi'oku lava ke kamata hono 'ilo 'i 'a e ngaahi me'a'ofá 'i he Sino 'o Kalaisí, pea 'e toki kamata ke pehē 'e he kakaí," 'Oku ou tui, 'e hoku tokoua 'i he 'Eiki (pe tuofefine 'i he 'Eiki) 'okú ke ma'u 'a me'a'ofa 'o e kikité", pe ko e 'ilo ki he ngaahi laumālié, pe ko e me'a'ofa 'o e

tuí, pe ko e me'a'ofa 'o e fakamo'uí (mahaki). Vakai ange, 'oku fakalotolahi'i koe 'e he Sino 'o Kalaisí, pea ko e me'a ia kuó u a'usiá -na'e fakalotolahi'i au 'e he Sino 'o Kalaisí 'i hono ā-takai au 'e kinautolu 'oku nau 'ofa 'iate au 'ia Sisuú.

'Oku ou toe fie fakahaa'i heni ko e lahi taha e me'a kuo ako mo a'usia fekau'aki mo e ngaahi me'a'ofa 'o e Laumālié ko e ma'u 'i he ngaahi fanga ki'i fakataha'anga lotu, koe'uhi he na'e 'i ai 'a e 'ofa 'a Sisuú, pea na'e kamata foki mei ai 'eku kamata ke fanongo ki Hono Le'ó, 'a ia te u toki lau ki ai 'amui ange.

NIMA

KO E PANI 'A E 'OTUA.

Kimu'a pea tau toki vakai faka'osi ki he ngaahi me'a'ofa 'a ia 'oku hā 'ia I Kolinitō 12, 'oku ou fie lave ki he pani 'a e 'Otuá:

"Ka 'oku nofo'ia 'a kimoutolu 'e he pani 'oku mou ma'u meiate iá, pea 'oku 'ikai 'aonga ke akonaki'i 'a kimoutolu 'e ha taha: kae hangē 'oku akonaki'i 'a kimoutolu 'e he pani ko iá 'i he me'a kotoa pē, pea 'oku mo'oni ia, pea 'oku 'ikai ko e loi, 'io, hangē ko 'ene akonekina 'a kimoutolu, ke mou nofo pehē kiate ia". 1 Sione 2:27.

'I he'eku fuofua ngāue fekau'aki mo e ngaahi me'a 'o e Laumālie Ma'oni'oní na'á ku kamata ha fakataha lotu 'i homau 'apí. 'I he 'osi atu 'a e ngaahi uike mo 'ene kei hokohoko atu pē 'a e fakataha lotú he uike ki he uike, ne omi leva e fanga tokoua mei he ngaahi siasi kehe, kau ai 'a e ngaahi Siasi Faka- Penitekosi, ke nau tokoni 'i he'emaui ki'i feinga lotú tautefito ki he ngāue 'i he ngaahi me'a'ofa 'o e Laumālie Ma'oni'oní. Ko e tokotaha lotu faka- 'Ingilani au pea 'oku pēseti lahi 'a e kakai 'i Nu'usilá ni 'oku pehē 'oku nau siasi ai. 'Oku hounga ma'u pē kiate au 'a e tangata na'e ma'u fakataha 'i he fo'i fakataha 'e 36 ('a ia ko e tu'o taha he uike) 'i he vaha'a taimi ko e māhina 'e hiva. Te ne tu'u ma'u ai pē 'i hoku tafa'akí lolotonga 'oku ou lotu ki he kakai kehé koe'uhi 'oku ou tui ki he Folofola 'a e 'Otuá ke ne fakahoko 'a e

fakamo'uí, peá ne 'alu takai holo 'i he fakatahá 'o lotu ki he mahakí. 'I he'eku, lotú, 'okú ne fehu'i mai," 'E Bill, 'okú ke ongo'i 'a e pani 'o e Laumālie Mā'oni'oni?'. Peá u pehē ange au," 'Oku 'ikai te u ongo'i 'e au ha me'a". Pea pehē mai ia:" 'Oku 'i heni 'a e Laumālie Mā'oni'oni, 'oku ou ongói 'Ene 'i heni". 'I he uike kotoa pē 'e hokohoko ai pē 'a e me'a tatau kae 'ikai pē te u ongo'i 'eau ha me'a fekau'aki mo e 'i ai 'a e Laumālie Mā'oni'oni. 'I hono tuku 'e he 'Otuá 'a e laumālie 'o e tuí 'i ho laumālié, pipiki ma'u ai, pea ko e ngaahi fakataha ko ia 'e 36, na'á ku pipiki ma'u pē ai 'ou tui falala ki he pani 'a e 'Otuá. 'I he pō 'e taha na'a mau tu'u fakataha mo ha fine'eiki pea na'e fehu'i mai 'e he tokotahá ni, "'Okú ke ongo'i 'a e 'i heni 'a e Laumālie Mā'oni'oni?" Pea 'i he mōmēniti ko iá, na'á ku ongo'i hangē 'oku ava mai 'a langí pea na'á ku ongo'i 'a e paní, 'a e ongo māfana hangē ha lolo fakafiemālie mei he 'Eikí, pea na'e tafe hifo kiate au. Kuo talu mei ai mo 'eku 'ilo' a e pani faka-langi ko iá tu'unga 'i he'eku tafoki 'o hanga hoku matá, hanga 'eku tuí, mo fakamama'u hoku laumālie kia Sisū 'i he me'a kotoa pē peá u tuku ki he tafa'akí hoku 'atamai fakakakanó. Ko hono 'uhingá ko hoku 'atamai- neongo ne 'osi papitaiso au 'i he Laumālie Mā'oni'oni- na'á ne hanga 'o tāpuni au mei hono 'ilo'i 'a e pani ko ia 'a e 'Eikí.

'I he taimi na'á ku 'i Singapoá ai he ngaahi ta'u kuo hilí 'i he fakaafe 'a e Pisope 'o e siasi faka- 'Ingilani, Pisope Chiu, ko ha tangata 'a e 'Otuá 'a ia kuó ne ngāue 'i he ngaahi me'a 'o e Laumālié 'i ha ngaahi ta'u, na'á ne fakahaa'i 'ene māfana ki he tu'unga mo'ui ko ia 'o hono 'ilo'i 'a e pani fakalangi 'i he Laumālie Mā'oni'oni. Na'a mau 'i he Fale Lotu faka- 'Ingilani 'o Singapoá peá ne pehē mai kiate au," Kuo te'eki te u 'ilo'i 'a e pani fakalangi 'o e Laumālie Mā'oni'oni", pea te u toki lave

ki ai 'i he Vahe 12 fekau'aki mo e tokotaha ko iá 'ene a'usia vave pē 'a e pani fakalangi tu'unga 'i ha ngāue hā mai 'a e Laumālie 'o e 'Otuá 'o vete ange ia mei he me'a ko iá, pea talu mei ai mo 'ene ngāue lahi 'aupito tu'unga 'i he pani fakalangi ko 'enī. 'Oku 'ikai ke tau fa'a a'usia vave ma'u ai pē 'a e pani fakalangi 'o e Laumālie Mā'oni'onī pea mahalo pē 'okú ke pehē lolotonga 'a ho'o lau 'a e tohī ni," 'Oku ke fie 'ilo kau ki he pani fakalangi ko 'eni 'a e 'Otuá".

Te u fakamatala'i 'a e ongo founga 'e ua 'a ia na'á ku mamata na'e hoko ai ki ha ni'ihi kehe. 'I he taimi 'e taha na'á ku ngāue fakataha mo ha taha taki lotu 'iloa peá ne pehē mai kiate au kuo te'eki te ne ongo'i 'e ia 'a e pani fakalangi 'a e 'Otuá. Na'á ku fakahā ange ki ai mahalo pē na'a 'oku ta'ofi 'eni 'e hono 'atamaí tupu mei he fa'ahinga tui faka-teolosia na'á ne ma'u he'ene ako Tohitapú hangē ko e fa'ahinga tui ko ia 'oku ako'i e 'atamaí ke ne fehu'ia 'a e mo'oni mo e mafai ta'efakangatangata 'o e Tohitapú. Ko e tokotaha loto angavaivai 'eni peá ne fiamālie vave leva ke ne teke'i faka'aufuli 'a e laumālie fakafaingata'a 'i hono 'atamaí. 'I he'ene teke'i 'a e me'a ko iá, 'i he huafa 'o Sisuú ne tafe hifo kiate ia 'a e pani fakalangi 'a e 'Eikí peá ne tō lelei hifo pē ki he falikí tu'unga 'i he mālohi 'o e Laumālie Mā'oni'onī. Kuo talu ai 'ene 'ilo'i ma'u ai pē 'a e pani fakalangi 'o e Laumālié. 'Oku lava ke tau mamata ai ki he lava 'e he laumālie ta'etuí mo e tui faka- teolosia halá ke ne ta'ofi 'a e mālohi 'o e 'Otuá.

'E lava pē ki ha laumālié taétui na'e toka fuoloa 'i hotau lotó tu'unga 'i ha fa'ahinga me'a na'a tau ma'u 'i he kuo hifí, neongo pē kuo tau 'osi tafoki 'i hotau laumālié ki he 'Eiki ko Sisū Kalaisí; mahalo pē na'a ko ha me'a 'okú ne fakafaingata'a'ia hotau 'amataí pe ko ha me'a 'oku totonu ke

tau tafoki mei ai. Mahalo pē na'a kō ha me'a tukufakaholo fakafāmili pe fakafonua. 'I hotau fonuá ni 'oku ai ha Kulupu 'oku ui ko e "Kau Mēsio" pea 'oku ou 'ilo mei ai kapau na'e kau ha tamai 'a ha taha ki he Kulupu ko iá, pe 'oku nau mēmipa 'i he Kulupu ko iá, pea 'oku ha'ihai kinautolu koe'uhi he 'oku nau lotu ki he laumālie 'o pealī mo e laumālie 'o 'Asitelofī, pea 'oku fakatou tapui 'a e ongo me'a ko iá, 'e he Tohitapú. Ko e lahi tahá 'oku 'i ai 'a e kui fakalaumālie te ne hanga 'o ta'ofi kinautolu mei he mahino kiate kinautolu mo nau ngāue 'i he Folofola 'a e 'Otuá. Pea 'i he makatuúnga ko iá, kuó u fa'a fekau'i, 'i he loto ki ai 'a e taha ko iá pea hili hono fakatomala'i 'a e me'a ko iá, 'a e laumālie ta'etuí ke mavahe meiate kinautolu, pea kuo mau mamata ki he hoko 'a e ngaahi me'a fakaofa ai.

Ko e me'a 'e taha na'e hokó ko 'eku kaungā lea mo ha tangata palōfesa mei ha Kolisi Tohitapu faka-Teolosia 'i Fisi, ko e tokotaha ko 'enī, 'a ia na'e fonu 'i he Laumālie Ma'oni'onī mo lea 'i he lea kehekehé, na'á ne pehē mai kiate au," 'E Bill, kuo te'eki ke u ma'u 'a e pani 'o e Laumālie Ma'oni'onī pea 'oku 'ikai mahino kiate au 'a e 'uhinga 'oku tō ai ki lalo 'a e kakaí 'i he mālohi 'o e Laumālié". Ko ia ai 'i he taimi 'e taha na'á ku ui ki he taula'eiki ko 'enī 'o fehu'i ange ki ai," 'E hoku tokoua 'i he 'Eiki, 'oku 'ikai 'apē ke ke ongo'i 'a e pani 'o e Laumālié, 'oku fu'u lahi 'aupito ia heni he mōmēniti ko 'enī". Na'á ne tali mai," 'Oku 'ikai pē te u ongo'i 'e au ha me'a 'e taha mātē", peá u toe pehē ange," 'E hoku tokoua, 'oku totonu ke ke 'osi ongo'i 'e koe 'a e pani faka-langi ko 'eni 'o e Laumālié. Ko e me'a pē ke ke faí, ke ke fakatomala'i 'a e laumālie ta'etui kotoa pē". Peá u toe pehē ange." Ko e mo'oni 'e hoku tokoua 'okú ke ongo'i 'a e pani ko 'enī". Na'e

'ikai leva ha toe lea mai 'a e tokotahá ni. Na'á ku toe lea atu... kae 'ikai pē ha toe tali mai. Pea'i he'eku toe sio atu ki aí, kuo 'osi tokoto mai ia he falikí 'i he ngāue 'a e Laumālié!

Taimi si'i mei ai kuó u mamata atu ki ai 'okú ne lotu ki he fefine Fisi lahi. Mahalo na'e fe'unga mo e kilokalami 'e 114 hono mamafá, pea na'á ne lotu le'o si'i pē, 'o hangē tofu pē ko'ene fa'a lotu ki mu'á, ka 'i he taimi ko'ení. hili hono vete ange ia mei he laumālie ta'etui ko ia na'á ne ha'i hono 'atamaí, ne ngāue leva 'a e Laumālie 'o e 'Otuá 'iate ia.. Ko e taimi foki ko 'ení kuo vete ange ia mei he laumālie ta'etui na'á ne ha'ia'i ia 'i hono 'atamaí, pea 'i he kamata ke ngāue 'a e Laumālie 'o e 'Otuá 'iate iá, ne u kamata leva ke mamata ki he me'a ko ia na'e pau ke hoko ki he'ene mo'uí. Ne kamata leva ke u sio ki he fefine Fisi lahi ko'ení 'oku sēlue ki hē mo ē, lolotonga ia 'oku kei punopunou pē 'a e taula'eiki ia ko'ení 'o lotu le'o si'i pē 'o kei hokohoko atu pē ha'aná lotu, ne kamata leva ke ngāue fakaofo 'a e Laumālie 'o e 'Otuá 'i he tokotahá ni. Kimu'a ke u a'u atu au ki he fefine ko'ení, kuo pa'ulu ki lalo 'a e fefiné ni ia hangē ha pa'ulu 'a ha fu'u 'akaú ki he falikí! Ko e me'a pē na'e mālie 'akí ko e faliki papa pē. Kae talu mei ai, mo 'eku fakatokanga'i 'a e kakai 'oku lotu mo ngāue ki ai 'a e tokotahá ni 'a 'enau tō ki lalo 'i he mālohi 'o e Laumālié tu'unga pē 'i hono vete ange ia mei he laumālie ta'etui pe ko e me'a fakafaingata'a ia na'á ne tāpuni hono 'atamaí.

Ko ia ai, kapau kuo te'eki te ke 'ilo'i mo ma'u 'a e pani 'o e Laumālie Mā'oni'oni 'o e 'Otuá, 'oku 'ikai te u pehē 'eau ia 'oku uluisino koe 'e he ngaahi laumālie 'uli... kātaki ka ke fakatokanga'i lelei pē 'a e me'a 'oku ou lau ki aí. Ko e me'a 'oku ou tui ki aí 'e lava pē, koe'uhi ko e anga hotau tupu'angá mo e tūkunga mo'ui ki mu'a pea tau toki tali 'a Sisū ki he'etau

mo'uí, 'oku lava ke 'i ai ha me'a ai 'i hotau 'atamaí te ne ala
tāpuni 'etau tuí. Kapau te tau fakatomala'i pē 'a e me'a ko iá
'o tau pehē" Sisū, 'oku ou tafoki mei he ta'etui pē 'oku 'iate aú
— tokoni mai, 'Eiki," pea 'e tafe leva 'a e pani 'a e 'Otuá
tu'unga pē 'i he'etau tekaki kitautolu kiate la pea te tau ongo'i
mo'oni 'Ene 'i aí. 'Oku totonu ke tau 'ilo'i 'eni kapau 'oku tau
'ai ke lotu 'i he tui ki he kakai kehé.

ONO

KO E 'OFA

“Pea ko 'eni, 'oku ai 'a e tui, mo e 'amanaki lelei, mo e 'ofa, ko e tolú ni; ka ko ia 'oku lahi hake 'i aí ko e 'ofa”. 1 Kolinitō 13:13.

Kimu'a pea tau vakai'i lelei 'a e ngaahi me'a'ofa 'o e Laumālie Ma'oni'oní fakaikiiki taautahá, 'oku mahu'inga ke tau ki'i tu'u si'i hifo 'i he me'a ko e 'OFA. Ko e 'ofa 'oku tau 'uhinga ki aí ko e 'ofa ko ia 'oku ui ko e 'ofa 'akapei 'oku hā 'ia I Kolinitō 13, 'a ia 'oku tafe hangatonu mei he 'Otuá pea 'a ia 'oku lava ke tau ma'u tu'unga pē 'i he'etau mo'ui talangofua kiate ia. 'Oku ou fa'a tokanga ma'u pē ki he founga 'oku tataki ai 'e he Laumālie Ma'oni'oní a Paula ke ne fakamatala'i 'a e ngaahi me'a'ofa 'o e Laumālie Ma'oni'oní 'o hangē ko 'ene hā 'ia I Kolinitō 12, ka 'oku tau 'ilo 'eni 'oku lea 'a Paula tu'unga 'i he pani 'o e Laumālie Ma'oni'oní fekau'aki mo e 'ofa 'i he vahe 13 kimu'a peá ne lea 'o kau ki hono ngāue'aki e ngaahi me'a'ofa 'o e Laumālie 'i he siasí he vahe 14. 'I he founga ko iá, 'okú ne fokotu'u e 'ofá ke makatu'unga ki ai hono ngāue'aki 'o e ngaahi me'a'ofa fakalaumālié.

'Oku ou fakatokanga'i, ko e taimi ko ia 'oku ou lotu ai ki he mahakí ko e fuofua makatu'unga 'oku fiema'ú ko e fakahaa'i 'o e 'ofá. He kapau he 'ikai ha 'ofa, 'e lava pē ke 'i ai ha tui, 'e lava pē ke 'i ai ha 'amanaki, ka 'o kapau he 'ikai ke 'i ai

ha 'ofa 'e lava fēfē 'e he 'Otuá ke fai 'ene fakamo'ui kakato 'o fakafou 'iate au ki he taha ko ia 'oku ou lotu ki aí. Ko ia ai 'oku totonu ke u 'ilo'i ko e kupu au 'o e Sino 'o Kalaisi pea kuo pau ke u fai pehē ki he taha kotoa pē, 'a ia ko e tuku hifo 'eku mo'uí koe 'uhi ko e taha ko iá. 'Oku ou fakatokanga'i kapau te u kamata ke fai pehē pea ongo'i 'e he kakaí 'oku 'iate au 'a e mo'ui feinga ko ia 'o tu'unga 'i he 'ofa 'a Sisū ke fakahaa'i 'a e 'ofá, pea 'oku kamata leva 'a e 'ofa 'a e 'Otuá ke tafe atu ki he faingata'a ko iá. 'Oku 'ikai ongo'i 'e he kakaí 'oku fakamaaua kinautolu, pea 'oku lava 'e he Laumālie 'o e 'Otuá ke hoko mai 'o fakahoko 'a e fakamo'uí 'i ha founga 'oku lava ke tau mamata ki ai.

'I he lolotonga 'o e ngaahi ta'u ko 'eni kuo hili, na'e hanga 'e he 'Otuá 'o foaki mai kiate au 'a e fa'ahinga mafai ke u lava 'o fakahā ki he kakai kehē 'oku ou 'ofa kiate kinautolu 'ia Sisū Kalaisi. 'Oku ou fakatokanga'i ko e kamata pē ke u lea 'aki 'a e ngaahi lea ko iá 'aki hoku ngutú pea fanongo ki ai hoku telingá, 'oku 'i ai e lelei ia 'okú ne fai kiate au. 'Oku ou fakatokanga'i 'okú ne vete ange kinautolu ko ia 'oku nau fanongo kiate aú mo ne fakahoko kiate kinautolu 'oku fanongó 'a e fo'i ongo 'oku 'i ai e 'Otuá mo Hono mālohí mo Hono māfimaí mo 'Ene pani fakalangí.

'E fai atu pē pea 'osi 'a e me'a kotoa pē- ka 'e tolonga ta'engata pē 'a 'ofa. Ko tui, 'amanaki mo 'ofa ka ko ia 'oku fungani lahi haké ko 'ofa.

'Oku ou manatu 'i 'eku kau 'i ha fakataha 'a e Full Gospel Business Men's Fellowship 'i he toki ngaahi ta'u si'i kuo hili na'e 'i ai ha taha ko Johnnie Johnson, ko ha taha 'uli'uli 'Amelika ko ha taha Tokoni Sekelitali ki he Folau Tautahi 'a 'Ameliká, na'á ne lea 'o fekau'aki mo e kaveinga 'o e 'ofá. Na'e

lea he kaveinga 'o e 'ofá 'i ha founga kuo te'eki pē te u fanongo au kuo lea pehē 'e taha kimu'a. Na'e matu'aki fisiki mai pē 'a e 'ofá ia meiate ia, 'a e 'ofa 'a e 'Otuá. Na'á ku mamata ki ai he 'osi 'a e fakatahá, na'á ne kei lotu pē ki he kakaí 'o a'u ki he ngaahi houa 'o e pongipongi 'oku hoko maí. Na'e 'ikai ke 'alu pē ia he tuku 'a e fakatahá, ka na'á ne nofo ai pē ia 'o fai ki he me'a na'á ne malangaí. Ko e taha ko iá na'á ne ako'i mai kiate au 'a e me'a lahi fekau'aki mo e pau ko ia ke tau fakahaa'i 'a e 'ofá, pea 'i he'etau fai peheé, oku lava leva 'a e Laumālie Ma'oni'oni 'o e 'Otuá ke ngāue 'iate kitautolu.

'I he taimi 'oku tau fakataha mai ai ke lotu kia Sisū Kalaisí 'oku totonu ke tau faka'atā 'etau mo'uí ke lava e 'ofa 'a e 'Otuá 'o tafe atu meiate kitautolu taautaha. 'Oku totonu ke tau lava 'o fakahaa'i 'a e 'ofa ko iá kiate kinautolu kehé kae tautefito ki he taha ko ia 'oku tokonií. 'Oku fa'a fakahā mai 'e he kakaí ko e taimi ko ia 'oku nau omi ai ki ha taha 'o 'emau ngaahi fakatahá, ko e taimi ko ia 'oku mavahe atu ai 'a e langá mei honau sinó meimei ko e taimi pē ia 'oku nau ongo'i ai 'a e laumalie 'o e 'ofa 'a e 'Otuá 'okú ne taumalingi 'i he potu ko iá.

'Oku ou tui ko e mālohi kotoa 'o e laumālie 'ulí 'oku nau fakaongoongo ki he mālohi 'o e 'Otuá tu'unga 'i Héene 'ofá, pea ko 'ene hā pē 'a e 'ofá ia 'i ha fakataha'anga, pea 'e kamata leva ke hoko 'a e ngaahi fakamo'ui kehekehe lahi ia 'i he potu ko iá pea 'oku vete ange leva 'a e kakaí. 'Oku ou manatu 'i hono fakahā mai 'e ha taha na'á ne hū mai ki hoku 'apí lolotonga 'oku fai ai ha lotu 'o ne ongo'i leva 'a e 'ofá ai. 'I he'ene hū maí na'e te'eki ke Kalisitiane ia ka 'i he'ene hū atu mei aí kuo 'osi Kalisitiane hili 'ene foaki 'ene mo'uí kia Sisū Kalaisí.

'Oua na'á ke manavahē ke fakahaa'i 'a e 'ofa 'a Sisū Kalaisi ki he kakai kehé.

Ko e toki me'a ni pē 'eku 'a'ahi ki he'eku 'Alekipisopé 'ou fakahā ange ki ai 'oku ou 'ofa ki ai 'ia Sisū Kalaisi pea na'á ku fakahā ange ki ai 'a e fiema'u ke ne poupou'i 'a e ngāue kuo 'omi 'e he 'Otuá kiate aú. Na'á ne tali lelei leva ia mo ne fakahā mai 'ene poupou ki he ngāue ko iá.

'Oku tau hoholi kotoa pē ki he 'ofá, ko ia tau fakahaa'i ia pea tau tau'atāina. Ko e ngaahi me'a'ofa 'o e Laumālie Ma'oni'oni 'oku fakaofo; 'oku 'omai ia ke langa hake 'a e Sino 'o e 'Eiki, pea 'oku toe mahulu hake foki 'a e fua 'o e Laumālié. Kae manatu'i ma'u ai pē ko e taha'i me'a fungani tahá ko e 'ofa 'a e 'Otuá ke fisiki he'etau mo'uí.

FITU

KO E LEA 'O E POTO

*“He kuo foaki ki he tokotaha 'i he
Laumāliē 'a e lea 'o e poto”.*

1 Kolinitō 12:8

Ko e fuofua me'a'ofa 'eni 'oku lave ki ai. 'Oku ou tui 'oku tu'u ia 'i he tu'unga fika 'uluaki, 'o makatu'unga 'i ha 'uhinga lelei koe'uhi, 'i ho'o ngāue 'i he ngaahi me'a'ofa 'o e Laumālie Ma'oni'onī 'oku fiema'u 'aupito ke ke ngāue 'i he fakapotopoto 'a e 'Otuá.

'I he Tohi Palōvepi 'oku tau ma'u ai 'oku taha 'a Kalaisi mo e potó 'o 'uhinga pē ki he me'a 'e taha:

*“Oku kalanga 'i tu'a 'a e potó; 'okú ne hiki
hake hono le'ó 'i he ngaahi halá.*

*'Oku kalanga ia 'i he potu lahi 'o e
fakataha'angá, mo e ava 'o e ngaahi matapaá:
pea 'i he loto koló 'okú ne 'ai mai 'ene leá 'o pehē,*

*'A kimoutolu 'a e kau vale, 'e fēfē hono
fuoloa 'o ho'omou manako ki he valé? pea fiefia
'a e kau manukí 'i he'enau manukí, mo e fehi'a
'a e kau valé ki he potó?*

*Mou tafoki 'i he'eku valokí: vakai, te u
hua'i hoku laumāliē kiate kimoutolu, te u
fakahā 'eku ngaahi leá kiate kimoutolu.” Patō
vepi 1: 20-23.*

'Oku tau toe ma'u foki 'ia 1 Kolinitō 'a e ngaahi fo'ilea ko 'enī:

"Ko e mālohi 'o e 'Otuá mo e poto 'o e 'Otuá 'a Kalaisi". 1 Kolinitō 1:24

"Ka ko e me'a 'iate Ia 'oku mou 'ia Kalaisi Sisū, 'a ia kuo hoko ai ia mei he 'Otuá kiate kītautolu, ko e poto, mo e fakatonuhia, mo e huhu'i": 1 Kolinitō 1:30

'Oku fiema'u ke tau ngāue 'ia Kalaisi mo Hono potó 'i he'etau ngāue 'i he ngaahi me'a 'ofa 'o e Laumālié. Hangē ko 'enī, 'oku mau fakatokanga'i tu'o lahi ko 'emau kamata pē ke mau ngāue 'i he lea 'o e 'iló, pea 'oku fakahā mai leva 'e he Laumālie Ma'oni'oni kiate kimautolu ha me'a fekau'aki mo ha taha. 'Oku mau lea leva nai 'o kailangaki'i, pe 'oku mau ki'i tatali si'i kae'oua kuo 'omi 'e he Laumālié ha faka'atā ke te toki lea 'aki?

Kapau te u ma'u ha lea 'o e 'iló fekau'aki mo ha taha, hangē ko 'enī. naé fe'auaki, tukukehe kapau 'oku ou 'ilo'i hifo ko e 'Otuá he 'ikai te u mālanga hake pē au ia 'o kaila," Ko hoku kaungālotu ko ē, na'á ke fe'auaki." 'Oku mole mo ha me'i 'ofa 'e taha māfē 'a e founga ia ko iá; te u hanga 'eau ia 'o maumau'i 'a e me'a kuo fakahā mai 'e he Laumālie 'o e 'Otuá kiate aú pe ko e me'a 'oku fiema'u ke fakalelei 'i he mo'ui 'a e taha ko iá. Pea ko e founga tatau ai pē 'oku fiema'u ke ngāue'aki ki he ngaahi me'a 'ofa kehe 'o e Laumālié. Mahalo pē 'oku fonu e kikitē 'i ho ngutú ko e toe pē ke 'oatu, ka ko e me'a mahu'ingá ko e taimi ke 'oatu aí. Hangē ko 'enī, kapau 'e tu'u hake ha taha lolotonga ia 'oku ou lea au mei he Folofolá pea kamata ia he taimi tatau pē ke kikite, 'e pau leva ke u pehē ange 'eau ki ai, "Kataki he 'okú ke kikite taimi hala,

koe'uhi he 'oku ou lolotonga lea au mei he Folofolá pea 'okú ke fakahoha'a mai koe ia kiate au". 'Oku ou tui 'oku 'ikai fakahoha'asi pē 'e he Laumālié la.

Mahalo pē na'a 'oku 'ikai ke ta tui tatau he me'a ni, ka ko e me'a pē ia kuó u a'u au ia ki aí. Ko e me'a'ofa 'o e potó ko e me'a'ofa ia 'oku totonu ke tau matu'aki fekumi ke ma'u, pea 'oku mahino mo pau 'a hono foaki 'o e me'a ko iá 'e he 'Otuá. 'Okú Ne foaki atu kiate koe 'a e lea 'o e potó. Taimi 'e ní'ihí 'i ho'o tatali ki he 'Otuá pe tokoni'i ha taha pe lotu ma'anautolu, 'e 'i ai ha me'a 'oku hā atu ki ho'atamaí 'a e founga ke fai ai 'a e tokoni ki he me'a ko iá. Kapau ko ho'o ngāue 'i he 'Otuá, fakapapai'i 'e koe 'e foaki atu 'e he 'Eikí ha lea totonu, 'i he makatu'unga 'o e mā'oni'oní mo e tonu pe ha toe me'a kehe. Lahi e taimi 'oku tau ngāue 'i he lea 'o e potó 'o 'ikai fu'u fakapapai'i ko e 'Otuá 'okú Ne foaki maí. Ko ia ko e lea 'o e potó ko e me'a'ofa 'o e leá 'okú te ma'u 'i he taimi totonu ki ha fa'ahinga kaveinga. 'I he ngāue fale'i, 'oku fu'u matu'aki mahu'inga 'aupito 'a e ngaahi me'a'ofa ni. Ko Sisū ko la 'a e Potó, pea 'oku totonu ke tau fekumi ke ma'u mo ngāue 'i Hono potó mo 'Ene 'ofá 'i hono ngāue'aki 'o e ngaahi me'a'ofa ni.

Ko e lea 'o e potó ko e me'a 'e lava ke mahino pē 'ene hoko maí mo faingofua 'i ha fa'ahinga mōmēniti pē, 'i hono fakafonu kitautolu 'e he Laumālié Ma'oni'oní. Taimi 'e ní'ihí 'e fakahā mai 'e he Laumālié kau ki ha taha 'okú ne faingata'a'ia 'i ha fa'ahinga faingata'a lahi 'aupito. 'Oku 'ikai 'uhinga hono fakahā atu ko ia 'e he 'Eikí 'a e me'a ko iá ke ke hangatonu leva 'o fakahā 'a e me'a ko iá ki he taha 'oku faingata'a'ia 'i he mōmēniti pē ko iá. Ko e me'a ia 'oku ou fakamamafa'i ai 'a e mo'oni 'o e 'ofá, koe'uhi 'e hanga 'e he

'Otuá 'o fakaava atu kiate koe 'a e matapā pea te Ne fakahā atu kiate koe mo e founga ke ke tokoni 'i ai 'a e fo'i faingata'a ko iá 'i ho'o ngāue 'i he 'ofa 'a e 'Eikí. 'Oku 'i ai 'a e ngaahi founga kehe 'a hono fakahā 'i 'o e me'a ko iá. Mahalo na'a sai ke ke pehē ange pē: " 'Oku ou tui 'oku fiema'u ke fai ha lotu ma'au. 'Okú ke fiema'u nai ha lotu ma'au ki ha fakamo'ui mei ha faingata'a 'iate koe? Mahalo pē na'a fakahā mai 'e he tokotaha ko iá 'oku 'i ai ha faingata'a 'ia 'oku tofanga ai, ka 'oku 'osi fakahā atu 'e he 'Eikí kiate koe 'oku toe hulu ange 'a e faingata'a 'oku tofanga ai he me'a okú ne 'ilo'i. 'Oku fiema'u ke 'i ai ha fakapotopoto 'i he me'a ko iá. Mahalo pē 'oku fakahā mai 'e he Laumālié 'oku 'i ai ha taha 'i ha feitu'u 'o e fakataha'angá 'oku 'i ai e kanisā 'i hono sinó. Kapau 'oku ou ongo'i 'oku mālohi mai e Laumālié ke u lea 'aki, pea te u lea pē 'o pehē 'oku ou tui 'oku 'i ai ha taha 'okú ne 'osi 'ilo 'okú ne ma'u 'a e mahaki ko iá 'oku 'i he fakataha'angá koe'uhi pē telia na'a hoko ha ilifia. Pea ka 'ikai, ko e taha kotoa pē 'i he tafa'aki ko ia 'o e fakatahá 'okú ne ongo'i ko e taha ko iá 'okú ne ma'u 'a e mahaki ko ia ko e kanisā.

Fakatokanga'i heni, ko e taimi ko ia 'okú ke kamata ke ke ngāue ai 'i he ngaahi me'a 'ofa 'o e Laumālie Ma'oni'oní, 'e ha'u leva 'a Setane 'o kamata ke ne fakahū e ilifiá ki he loto 'o e kakaí, ka 'o kapau te ke ngāue 'i he 'ofa 'a e 'Otuá peá ke fakapapau 'i ki he kakai 'i he fakataha'anga ko iá, ko e mālohi 'o e 'Otuá 'oku lava ke ngāue kakato pea 'oku 'ikai leva ke fu'ifu'i e ngāue 'a e Laumālie Ma'oni'oní. 'Oku fa'a hanga 'e he 'Otuá 'o fakae'a 'a e ngaahi me'a 'i he fakataha'angá 'a ia 'oku 'ilo'i ia 'e he kakaí 'oku nau mo'ua 'i he me'a ko iá, koe'uhi pē ke fakatupulekina 'aki e tuí 'i he fakataha'anga ko iá.

Taimi 'e ni'ihī pea 'i he ngaahi fa'ahinga tūkunga kehekehe, 'i hono fākiekina koe 'e he potó, 'i he taimi ko ia 'oku loto ai ki ai 'a e taha ko iá ke ke fai peheé 'e lava ke ke talanoa mo e taha ko iá fekau'aki mo e ngaahi palopalema 'oku tofanga aí tau'atāina. Ko ia ai kuó u fe'inasi'aki mo koe fekau'aki mo e potó ko e fuofua me'a'ofa ia 'oku tau mu'aki fetaulaki mo iá, pea 'oku ou tui 'oku fekau'aki vāofi ia mo e 'ofa 'a e 'Otuá. Pea 'i he'etau ngāue 'i he poto kō iá, pea 'i he'etau tatali ki he lea 'o e potó, 'e fakahā mai leva 'e he 'Otuá kiate kiatoulu 'a e lea 'o e potó ki hotau 'atamaí. Ko e founa ia 'a 'eku 'ilo'i 'a e ngāue 'a e me'a ni. Ko 'ene fakae'a mai ha lea 'o e poto ki hoku 'atamaí 'a e me'a totonu ke u lea 'aki 'i he taimi ko iá ki ha taha, ka 'oku ou toki lava ke fai pehē kapau pē 'oku ou ngāue 'i he 'ofa 'a e 'Otuá.

Pea 'i he omi ko ia 'a e kakaí 'o fiema'u fale'i, pea 'e fakahā mai leva 'e he Laumālié ha me'a pea 'omi foki 'e he poto 'o e 'Otuá ha lea 'o e poto koe'uhi ko e me'a ko iá, pea te ne hanga leva 'e ia 'o to'o 'a e ngaahi houa lahi na'e mei mole 'i he nofo ke fale'i mo fale'i ai. Ko e ki'i fo'i lea pē 'o e poto!

Taimi 'e ni'ihī 'oku tau ngāue'aki ha lea 'o e potó 'aki ha lea meiate la lolotonga 'oku 'ikai ke tau 'ilo'i ia 'etautolu ko e lea meiate la, ka ko e ngaahi kupu kehe 'o e Sino 'o Kalaisi 'oku nau 'ilo ia 'e kinautolu 'oku tau ma'u mo ngāue 'i he me'a'ofa ko iá.

'Okú ke 'ilo'i ha fo'ilea fakaofa 'o e potó 'oku ou fa'a ma'u mei he 'Eikí? Ko e fo'ilea ko e FAKATOMALA. 'Okú ke fa'a fakatokanga'i 'a e kakai 'e ni'ihī 'oku nau fa'a omi kiate koe ke ke fale'i mo tokoni'i, ka kuo te'eki pē te nau fakatomala mo'oni kinautolu ia mei he angahala kuo nau mo'ua aí. Kuo te'eki pē te nau fakatomala kinautolu mei he angahalá. 'E fa'a

fakahaa'i atu 'e he 'Eikí ko e tefito ia e palopalema e mo'ui 'a e ni'ihí. Ko ia ai ko e lea 'o e potó ko ha lea faingofua pē ia 'o e 'ofá 'o fakahā kiate kinautolu 'oku matu'aki mahu'inga 'aupito kiate kinautolu ke nau tukulolo kakato 'enau mo'ui ki he Laumālie Ma'oni'oní kapau 'oku nau fakakaukau ke ma'u mei he 'Otuá 'a e me'a 'okú Ne teu ma'anautolú. 'E lava pē ia ke hoko ko e lea 'o e poto 'o e 'Otuá.

'Oku 'i ai e ngaahi me'a ia 'oku hoko pea 'e hanga 'e he Laumālie Ma'oni'oní 'o fakae'a atu kiate koe ha kongá mei he Folofola 'a e 'Otuá ke 'oange fakahangatonu ki-ha taha pē koe'uhi ko ha fo'i fiema'u pau. 'Okú Ne fakae'a mai peá Ne toe fakamahino'i mai. Ko e mo'oni, kapau 'okú ke nofo mo mo'ui'aki mo'oni e Folofola 'a e 'Otuá mo ke lau ma'u pē mei he taimi ki he taimi, 'e lava pē 'e he 'Otuá 'o fakae'a atu ia ki ho'o fakakaukau. 'Oku 'ikai ha me'a 'e ta'emalava ia ki he 'Otuá pea te Ne lava ke Ne 'omi ki ho 'atamaí ha potu Folofola 'a ia 'oku 'ikai te tau manatu ne tau lau kimu'a he Tohitapú, ka kuo toki 'ilo mai kimui tā 'oku tu'u ia he Tohitapú. Ka neongo ia, 'oku ou tui 'oku fiema'u 'e he 'Otuá ke tau matu'aki ako mo lau fakamaatoato 'Ene Folofolá.

Ko ia ai, ko e lea 'o e potó ko ha me'a'ofa fakalaumālie mana ia, ko ha lea mei he 'Otuá koe'uhi ko ha 'uhinga, koe'uhi ko ha fiema'u pea 'oku foaki atu kiate koe 'e he 'Otuá 'a e potó mei He'ene Folofola 'i ho'o ngāue fekau'aki mo e fa'ahinga me'a 'i he loto mo e fakakaukau 'i he me'a pē ko ia 'oku hokó. Kapau te ke tatali kiate ia, te Ne 'oatu kiate koe ha lea 'o e potó koe'uhi ko e me'a ko iá.

Ko e sīpinga mahu'inga 'e taha 'o e founga hono ngāue'aki 'e Sīsū 'a e lea 'o e potó 'oku ma'u 'i he Kōsipeli 'a Sioné. Na'e 'omi 'e he kau sikalaipé mo e kau Fālesí kia Sīsū

ha fefine na'e mo'ua 'i he tonono tangata, 'o sivi'i 'aki a Sīsū pea fakahā ange kiate ia ko Mōsese mo e Laó 'oku tu'utu'uni ai ke tolongaki 'aki ia 'a e maka. Pea nau fahu'i kiate ia pe ko e hā te nau fa'i?

'Oku tau manatu'i 'a e ngaahi fo'ileā ko ia na'e punou a Sīsū 'o tohi 'i he kekelele:

“Ko ia ia 'iate kimoutolu 'oku ta'eangahalā, ke lī'eia 'a e fuofua makā ki ai”
Sione 8:7.

Pea 'oku tau toe ma'u 'ia 1 Tu'i Vahe 3 veesi 16-28, 'a e me'a'ofa fakaofo 'o e potó na'e foaki 'e he 'Otuá kia Solomone 'i he taimi na'e omi ai 'a e ongo fefine 'e toko ua kiate ia 'o takitaha pehē ko 'ene tama 'a e ki'i pēpeē. Na'e fekau 'e Solomone ke 'omai ha heletā kiate ia peá ne fai mo e tu'utu'uni ke tu'u — ua 'a e ki'i tamasi'i -konga 'e taha 'a e tokotahā pea kongā 'e taha mā'ae fefine 'e tahā. Ne 'ilo'i vave pē 'a e fefine ia na'e 'a'ana 'a e ki'i tamasi'i he'ene fiema'u 'e ia 'a e ki'i tamasi'i ke 'ave mo'ui ki he fefine 'e taha, kae fiema'u ia 'e he fefine na'e 'ikai 'a'anā ke tu'u — ua ia. Ne mahino pē ia mei heni e taha 'oku 'a'ana e pēpeē.

'Oku pehē 'e he 'aposetolo ko Sēmisi fekau'aki mo e potó:

“Ka 'i ai hamou taha 'oku masiva 'i he potó, ke kole 'e ia ki he 'Otuá, 'a ia 'okū Ne foaki lahi ki he kakai kotoa pē, pea 'oku 'ikai valoki'i; pea 'e foaki ia kiate ia.

Kae lelei 'ene kole 'i he tu'i, 'o ta'efakata'eta'etui. He ko ia 'oku fakata'eta'etui 'oku hangē ia ko e peau 'o e tahi 'oku fakateka mo felili'aki 'e he matangi.

Ke 'oua na'a mahalo 'e he tangata ko iá 'e ma'u 'e ia ha me'a mei he 'Eikí'. Sēmisi 1:5,6,7.

Mahalo ko e fakalea faingofua taha ke ne fakamahino 'a e lea 'o e potó ko e fakakaukau mei he 'Otuá ke tokoni 'i hono veteki 'o ha fa'ahinga faingata'a. 'Oku fu'u vāofi 'aupito mo e lea 'o e 'iló 'i he tu'unga ko ia ko ha me'a ia 'oku fakae'a mai ki he fakakaukau 'a ha taha 'e he Laumālie Ma'oni'oní, tu'unga 'i he 'etau tukulolo kiate ia. Pea 'oku lava ke Ne foaki mai kiate kitautolu 'a e lea ko ia 'o e potó ke veteki 'aki ha me'a 'oku fihi.

Ko e makatu'unga 'o e ngāue 'i he ngaahi me'a'ofa kotoa 'o e Laumālié ko e tui kia Sisū Kalaisi. 'I he 'etau ngāue 'i he tui ko iá, pea 'e lava leva ki he Laumālié ke ngāue 'iate kitautolu pea 'e toe mahino ange 'a e ngāue 'a e ngaahi me'a'ofa 'o e Laumālie Ma'oni'oní. 'Oku totonu ke tau kole 'a e ngaahi me'a'ofa ni 'i he tui, 'o 'oua na'a tau veiveiua, pea 'e lava ma'u pē he 'Otuá ke feau 'a e me'a 'oku tau koleá.

VALU

KO E LEA 'O E 'ILO

“... ki he tokotaha 'a e lea 'o e 'iló.”

1 Kolinitō 12:8

Ko e me'a'ofa 'enī 'oku hokó 'a ia 'oku tau mā'u ia 'ia 1 Kolinitō 12:8. 'Oku ou tui ko e lea 'o e 'iló 'oku puputu'u ai 'a e kakai tokolahi 'o hangē pē ko e puputu'u lahi 'i he me'a 'oku fekau'aki mo e kapusi 'o e ngaahi laumālie 'ulí pe ko e me'a'ofa 'o e fakamo'uí (mahaki).

Na'á ku kamata ke ngāue 'i he ngaahi me'a 'o e Laumā. lié 'i he ngāue 'a ha taha 'a ia na'e ngāue fu'u tau'atāina he Laumālié 'i he me'a'ofa ko 'enī. Taimi na'á ku kei mo'ui fakakakano aí, ko e taha au he tangata mo'ui havala. Kae fakafeta'i ki he 'Otuá, ko e taimi ko ia na'á ku kamata ai ke ngāue 'i he ngaahi me'a 'o e Laumālié na'á ku fu'u mo'ui havala lahi 'aupito ki he 'Otuá- pea na'á ku pehē ange ki he'eku Tamai Fakalangí. "Eiki, 'oku ou fiema'u kotoa 'a e ngaahi me'a'ofá!" 'I he ngaahi ta'u kotoa ko 'enī, 'i he ngaahi tūkunga kehekehe 'o e ngāué, 'oku ou tui kuó u 'osi ngāue 'i he ngaahi me'a'ofá ni kotoa. Kuo 'osi fakapapau'i mo fakamo'oni 'i eni foki 'e he ngaahi kupu kehekehe 'o e Sino 'o Kalaisí. Ka ko e lea 'o e 'iló ne toki ngāue mai ia kimui hili ha 'uuni feingatau lahi mo lōloa foki. 'Oku 'ikai te u pehē 'e au ia heni 'e pehē tofu 'a e me'a te ke a'usiá, he mahalo ko e tokolahi 'o kimoutolu kuo mou 'osi ngāue mai 'aki 'e

kimoutolu ia 'a e me'a ni. Ka ko e founga pē 'eni ia na'á ku a'usia ai 'eau 'a e me'a ni. Te u toe foki pē ki he fuofua fakataha'anga lotu ko ia na'e fai 'i homau 'apí. Ko e TOKOTAHA SIASI PAPITAIISO MO'UI FAKA-PENITEKOSI 'a ia na'e fakatanga'i ia koe'uhi ko hono siasí na'e 'ikai tui ki he ngaahi me'a 'o e Laumālié, pea na'á ne ngāue tau'atāina 'i he ngaahi me'a'ofa 'o e Laumālié. Na'á ne kei nofo pē 'i hono siasí, pea ko e 'ahó ni kuo nau ngāue kakato 'o tau'atāina 'i he ngaahi me'a 'o e Laumālié.

Na'á ma tu'u fakataha mo e tokotaha ko 'ení 'i he ngaahi māhina ko ia 'e hivá koe'uhi pē he na'á ku loto ke u ngāue 'i he lea 'o e 'iló. Na'á ku fakahā ange ki ai na'á ku loto ke u ngāue 'i he lea 'o e 'iló ki ha toko tolungofulu, fāngofulu pe nimangofulu 'i he'ene tu'u fakataha mo kinautolu 'o a'u ki he faka'osinga 'o e fakatahá. Te u tu'u fakataha ai pē mo ia pea te ne fehu'i mai kiate au, "E Bill, 'okú ke fanongo nai ki ha me'a mei he 'Eikí?" Pea na'á ku tali, "Hala'atā".

Na'e hoko ia he 'uluaki uiké, uike hono uá, uike tolú, uike fa- uike 'e tolungofulu mā nima kotoa'. Na'á ne toe fehu'i mai, "E Bill, 'okú ke fanongo nai ki ha me'a mei he 'Eikí?" 'ikai pē te u fanongo au ia ki ha me'a! Ka 'i he pō 'e tahá ko e pō ia hono tolungofulu mā onó, ne toki hifo ai 'a e pani fakalangi 'a e 'Eikí kiate au, koe'uhi pē he na'á ku kei pipiki ai pē ki ai. 'Oku ou tui ko e taimi 'e ní'ihí 'oku fiema'u 'e he 'Otuá ke fakahā mai 'oku totonu ke tau loto vēkeveke fai. Ka 'oku 'i ai foki e ní'ihí ia 'oku nau ngāue tau'atāina ange kinautolu 'i he toengá. 'Oku ou fakatokanga'i 'eku fānau 'a e vave ange 'enau ngāue 'anautolu 'i he lea 'o e 'iló 'o 'ikai ha toe fakafe'atungia 'iate kinautolu. Ka ko au na'e pau ke u pipiki ma'u ai pē ai, pea 'i he pō ko 'eni hono tolungofulu mā ono' ne toki hā mai

leva ha me'a ki hoku 'atamaí. Na'á ku kamata leva ke lea fekau'aki mo e taha na'e 'i mu'a 'iate aú, pea 'i he lau mōmēniti pē mei ai na'e pehē mai leva hoku tokouá kiate au: " 'E Bill, ko e me'a 'ena mei he 'Eikí - 'oku ou ma'u 'a e lea tatau mo 'ena mei he 'Eikí". Ko ia ko ha me'a ia na'e hā mai ki hoku 'atamaí - pea ko 'eku ma'u pē 'a e me'a ko ia na'e hā maí, peá u kamata leva ke kumi ke ma'u mo tokanga ki he ngaahi me'a 'oku hā mai ki hoku 'atamaí, ha 'tū me'a 'oku toe lahi ange. Pea na'á ku pipiki ma'u ai pē ai he uike ki he uike, pea 'i he pō 'e taha na'á ku kamata leva ke fanongo lea ki he Le'o 'o e 'Eikí —FANONGO LEA — ko e Le'o 'o e 'Eikí. Pea 'oku ou tui 'aupito au ki he veesi ko ia he Tohi 'a Sioné:

".. kā ko e me'a kotoa pē kuó ne fanongo ki aí, ko ia te ne lea 'akí:" Sione 16:13.

'I he fanongo ki ai 'e He Laumālie Ma'oni'oní, te Ne lea 'aki. Kuo pau ke fakapapau'i foki ko e Laumālie Ma'oni'oní 'oku lea ki ha tahá, pea ko e 'uhinga ia e me'a 'oku mahu'inga ai 'etau mo'ui fakaongoongo ki he, pea tau hoko ko e kupu 'o e Sino 'o Kalaisí.

Kuó u mamata ki he kakai na'á ku lotu ma'anautolu ke nau ma'u 'a e papitaiso 'i he Laumālie Ma'oni'oní 'a ia kuo te'eki pē ke vete ange kinautolu ia mei he laumālie fakahē. Kuo nau 'alu atu pea 'oku nau ngāue 'i he Laumālie 'o e 'Otuá pea nau 'efihia he laumālie fakahē - pea kuo te'eki te u mamata he me'a ko e laumālie fakahē pehē! Na'a nau ma'u 'a e Laumālie Ma'oni'oní fakataha pē mo e laumālie fakahē, pea 'ikai pē te nau tali ha fakatonutonu ki he'enau mo'uí 'aki ha'anau hoko ko e kupu 'o e Sino 'o Kalaisí.

Na'e 'i ai ha tangata 'e taha na'á ku mamata na'e hoko ki ai 'a e me'a ni, pea ko e me'a fakamuimui na'á ku fanongo

kau kiate iá ko 'ene fakahā mai 'e 'alu ki he potu taupotu taha ki he Tonga 'o 'Amelika Sauté ke fakatau motokā 'o faka'uli 'a e kā ko iá ki Kānata, tokua ko e me'a ia na'e fakahā ange 'e he 'Otuá ki ai. Na'e 'ikai pē toe fiema'u fale'i ia mei ha taha! Ko ia ai, 'oku totonu ke tau fakaongoongo ki he Sino 'o Kalaisi.

Pea na'á ku kamata ke fanongo ki he le'ó ko e lea mai 'a e 'Eikí. Sai, 'i he taimi 'e ní'ihí 'i ha fakataha'anga 'oku lava pē 'a e le'ó 'o e 'Eikí ke ongo lea mai ko e le'ó 'aupito pē ia. Kuó u 'i he ngaahi fakataha'anga 'ou fe'alu'aki 'i he fakataha'angá peá u lava ke fanongo lelei 'aupito ki he le'ó 'o e 'Eikí 'i he ngaahi feitu'u ko iá 'o Ne fakahā mai kiate au 'a e ngaahi me'a fekau'aki mo e kakai 'i aí, pe ko ha feitu'u kehe. Peá u fa'a laka ki ha feitu'u kehe 'i he fakataha'anga pē ko iá pea 'ikai pē te u fanongo au ki ha me'a. Pea kamata leva ke u 'ilo'i tā 'oku fu'ifu'i 'a e Laumālie Ma'oni'oni 'o e 'Otuá, mahalo pē 'e he laumālie ta'etui.

Na'á ku 'i ha fale lotu 'i hotau fonuá ni — 'i ha kolo 'oku ui ko Tanītini (Dunedin). 'I he'eku laka hifo ki he me'a 'oku 'i ai e tū seá meimei ko e fute 'e tolu kotoa pē na'á ku ongo'i 'oku 'i ai e fo'i 'ā malu 'i he me'a ko iá fakalaumālie. Na'e lava pē ke u tu'u 'i he feitu'u ko iá 'o sio ki he ngaahi laini 'oku tu'u ai e kakaí pea lava pē ke u fanongo ki he le'ó 'o e Laumālie Ma'oni'oní 'okú Ne fakahā mai kiate au 'a e fo'i tokotaha 'i he 'otu ko iá, pea teu ui mai 'a e taha ko iá pea 'e tonu māfē pē ia. Te u toe laka atu 'i ha fute 'e tolu kehe pea he 'ikai pē te u lava au ke fanongo ki ha me'a 'e taha. Te u toe laka atu 'i ha fute 'e tolu kehe pea he 'ikai pē te u fanongo au ia ki he Laumālie Ma'oni'oní. Na'á ku pehē ange ki he Taula'eikí, "Oku 'i ai e me'a 'oku fehālaaki he fale lotu ko 'ení". Pea kamata leva ke u sio, 'i hoku laumālie, ki he ngaahi alanga

fale pe ngaahi me'a fa'unga fale 'oku fakavahavaha 'i he fale lotú. Na'á ku mamata ki he nima 'o kinautolú ni, ko e ngaahi pou mo e ngaahi alanga fale 'oku fakalava he fale lotú. Na'á ku ongo'i ko e 'tū me'a ia na'e fa'u 'aki 'a e falé, ka ko 'eku sio pē 'eni ia 'a'aku 'i he Laumālie. Ko ia na'á ku pō talanoa ki ai mo e Taula'eikí. Pea pehē mai 'e ia, "E Bill", "Mo'oni, 'oku 'i ai e ngaahi fu'u pou 'e nima heni koe'uhi ko e falé ni na'e langa 'e he Kulupu Mēsio". Ko ia ai na'á ku pehē ange ki ai, "Sai 'okú ke 'osi 'ilo ko e Kulupu Mēsio 'oku uluisino 'e he laumālie 'uli. 'Oku totonu ke mou toe fakatāpui fo'ou 'a e fale lotú ni". Pea pehē mai ia, "kuo mau 'osi fai e me'a ko iá."

Peá ne toki fakamatala mai leva kiate au ko e ta'u 'e teau kuo hili na'e laka hifo 'a e kau Mesió 'i he hala lahi 'o e kolo ko iá mo 'enau ngaahi sāvolo 'i honau umá 'o nau fakatoka 'a e makatu'unga 'o e fale lotú. Na'e fakatoka ia he ta'u 'e teau kuo hili.

'Oku fie fai mu'a ha'aku fakamahino 'i heni. 'Oku ou 'ofa ki he kau Lotu Mesió ka 'oku ou fehi'a he laumālie 'o e lotu Mesió.

Ko ia ai, na'á ku toe fai ha lotu fakafo'ou mo e Taula'eikí ka na'e hangē pē 'oku 'ikai hoko ha me'á. 'I he ho'atā ko iá na'a mau lotu ki ha taha mahaki 'i honau 'apí fakafokifā na'e lea mai 'a e Laumālie 'o e 'Otuá 'o pehē mai, "Kuo 'atā 'a e fale lotú" — pea na'á ku ongo'i 'i hoku laumālié kuo hoko 'a e me'a ko iá. Kuo fanongo mai e 'Otuá ki he lotu na'a mau fai 'i he tuí, mo e loto taha, pea kuo pau ia 'i homau lotó. Ko 'eni kuo lea mai 'a e 'Eikí 'o pehē, "Kuo 'atā 'a e fale lotú", pea na'á ku 'alu hifo ki ai 'ou vēkeveke 'i loto ke fakamo'oni 'i 'a e me'a ko iá. Ko ia 'i he pō ko iá na'á ku malanga pea kamata ke u laka takai holo mo fakafanongo ki he le'o 'o e 'Eikí mei he

taa'ifale 'e taha 'o e fale lotú ki he tafa'aki 'e tahá. Na'e 'ikai ha toe ā- malu fakalaumālie ai he'eku laka takai holó: na'á ku lava ke fanongo ki he Le'o 'o e 'Eikí 'i he Fale Lotu ko iá koe'uhi he na'e 'ikai lava ke fu'ifu'i ia 'e he laumālie 'uli 'o e Lotu faka-Mesió.

'Oku ou fakafeta'i ki he 'Otuá koe'uhi ko e fua hā mai 'oku ma'u tu'unga he'etau tui ki Hono Laumālie.

'I he fonua ko ia ko Niu Hepeliti ('oku 'iloa he taimi ni ko Vanuatu), na'e fakaafe'i au 'e he Pīsopé ki he falemahaki ai 'o ne kole mai 'o pehē, "Fai mu'a ha lotu ki he ni'ihī 'o e kau mahakí?" Na'á ku ki'i fakapāpākū koe'uhi he na'á ku ki'i ongo'i ongosia pea ko e taha ko 'eku hū pē ki aí he 'ikai lava ke u 'ilo 'e au pe ko e hā hono lōloá. Ko e taha na'e pau ke u lea he fakataha 'i he pō ko iá. 'I he'eku lotu ki he kau mahaki ko iá, na'e 'ikai faingata'a ia ke 'ilo'i honau palopalemá he ko e kaume'a mahaki kilia pē kinautolu ia 'i he loki mahaki ko iá. Ko ia na'á ku fai pē 'eau ha lotu faka'angataha mo teuteu pē ke mavahe mei ai. Na'e pehē mai e Pule 'o e Fale Mahakí kia au, "Mo'oni 'okú ke tui 'okú ke 'ilo e me'a 'oku faingata'a'ia ai e kakai" koe'uhi he na'e sio mai ia 'o 'ilo 'oku ou tui ki he lea 'o e 'iló. Pea pehē mai 'e ia," Hū mai ki he loki lahi ko ia 'o e kau mahakí". Ko ia na'á ku hū ki ai pea fehu'i mai ia 'o pehē," Ko e hā e me'a 'oku puke ai e tokotaha mahaki ko ē?" Ko e anga ia e 'ai 'a e tama ko iá, 'oku pehē pē ia. Ko e sivi'i mo'oni pē 'o ete tuí. Na'á ne folahi hake ha saati 'i he tafa'aki mohengá 'o ne sio ki ai pea ne tatali ai ke fai ha'aku lau. Na'e fakahā mai 'e he Laumālie 'o e 'Otuá fekau'aki mo e fa'ahinga mahaki 'e fā 'oku puke ai 'a e tokotaha mahakí. 'o fakahā tahataha mai. Na'á ne fakatonuki kotoa ia. Ko e tangata mauu 'eni 'ene founga ngāue. Ko ia na'á ne ofofofo, ko ia ai

na'á ne toe laka atu ki he mohenga na'e hoko maí, pea toe hoko ai pē'a e me'a tatau. Na'a mau 'alu mei he mohenga ki he mohenga. 'I he'emaui 'au ki he mohenga hono fika fitú, na'á ku ongo'i 'oku ou toe ma'u ivi ange, peá u pehē ange ki ai, "E hoku tokoua, kau fakahā atu mu'a 'a e 'ū mahaki kotoa 'oku puke ai 'a ho'o kau mahakí". Ne mau takai'i kotoa 'a e ngaahi mohenga ko ia 'e tolungofulu 'i he fale mahaki ko iá, pea ko e me'a na'e iku ki aí na'e ma'u fakataha 'a e Pule Fale Mahakí he pō ko iá pea na'e papitaiso ia 'i he Laumālie Ma'oni'oní.

Ko e hā koā e me'a 'oku ou feinga ke mahino 'i he ngaahi fakamatala ko 'ení? Ko e le'o 'o e 'Eikí ko e ki'i le'o vanavanaiki. 'I he'etau faka'atā 'etau mo'u'i kiate lā pea tau kamata ke falala ki aí, 'o a'u ai pē ki ha me'a 'oku hā mai ki hotau 'atamaí, pea 'oku lava leva la ke ngāue. 'Oku ou 'ilo 'eni, he na'á ku fuofua kamata ke ngāue 'i he me'a'ofa ko 'ení 'i ha ki'i fakataha'anga lotu — 'ikai ko ia 'i homau 'apí, ka 'i homau siasi fakakoló 'i he pō Sapaté. Na'e fa'a 'i ai ha toko hiva pe toko hongofulu ai, pea na'á ku tui na'e fakahā mai 'e he 'Eikí kiate au 'a e tokotaha na'e langa 'ulu. Peá u pehē ange, "Sai", "'oku ai e tokotaha 'oku langa 'ulu". 'Oku 'ikai foki ko ha fu'u loko me'a ia, ta ko ē 'oku 'i ai e tokotaha ia ai 'oku langa 'ulu. Na'e fakatupulekina 'eku tuí ai. Ka 'i he'eku hokohoko atu peheé na'á ku tui na'e lea mai e 'Eikí kiate au fekau'aki mo ha kofuua 'o ha taha, ko ia ai na'á ku pehē, "Oku ou tui 'oku 'i ai ha tokotaha heni 'oku 'i ai ha mahaki 'i hono kofuuá". Pea pehē mai leva ha taha ia, "lo". Ko ia ai na'á ku lotu ma'anautolu.

Ka ne u kamata leva ke 'ilo 'oku fakahā mai 'e he Laumālie Ma'oni'oní kiate koe 'a e ngaahi mahaki 'oku

fekau'aki mo e kakai 'a ia 'oku 'ikai ke nau 'i he fakataha'angá. Hangē ko 'enī, kapau 'oku hū mai ha taha ki he fakataha'angá mo e mafasia 'i hono lotó ki ha faingata'a 'o ha taha kehe, na'e kamata leva ke u fakatokanga'i 'e lava pē ke fakahā atu ia kiate koe 'a e fakamatala totonu ko ia 'o e mahaki faingata'a ko iá, pea 'e fakahā atu ia 'e he Laumālie kiate koe. 'Oku 'ikai ha taha ia he fakataha'anga ko iá te ne ma'u 'a e faingata'a ko iá, ka ko e tokotaha pē ia 'okú ne ma'u 'i hono lotó 'a e mafasia koe'uhi ko ha taha kehe. Kuó u mamata ki he kakai tokolahi kuo fakamo'ui 'i he kamata pē ke mahino kiate kinautolu ko e 'Otuá 'oku lahi fau fau 'Ene 'ofá, pea 'okú Ne tokanga ki he kotoa 'o hotau ngaahi palopalemá; kae 'ikai ko kinautolu pē 'oku nau 'i ha fakataha'angá. Ko ia, kapau 'oku ke tokanga ki ho fāmili mo mafasia koe'uhi ko kinautolu he taimi ni, pe ko e me'a 'a ia 'oku hoko ai 'oku mafeia 'e he 'Otuá ke tokoni'i kinautolu 'i ho'o tui pē pea lolotonga pē ho'o lau 'a e tohi ni. 'Oku 'ikai fakangatangata e 'Otuá 'e he taimi mo e mama'o 'a ha feitu'u.

Ko e toki me'a 'eni ki mui mai pē, lolotonga 'eku lea he kaveinga ko 'enī 'i ha fakataha'anga 'i Filatelifia (Philadelphia), na'e ai 'a e fefine faifekau na'e hoholi hono lotó ke ngāue 'i he ngaahi me'a'ofa 'o e Laumālie Ma'oni'oní, ne kamata ke tui koe'uhi ko e me'a'ofa ko 'eni 'i he lolotonga pē 'eku leá. Na'á ku ki'i ta'ofi e fakatahá kae fe-fakafé'iloaki 'aki e kakaí, pea na'á ne tafoki ke lea ki hoku 'ofefine 'i he laó 'a ia na'e tangutu ia 'o fakahangatonu atu ki ai mei mui. Ko e fefine faifekau ko 'enī na'e 'ikai te ne 'ilo 'e ia 'a e tokotaha na'e ne lea ki ai 'o ne pehē ange, "'oku ou tui 'oku ou ma'u ha lea 'o e 'iló kau kiate koe". Ko e fuofua taimi ia na'á ne fakahoko ai ha lea tonu mātē 'o e 'iló he na'e ki'i lulu'i

fakatou'osi kinaua he ko e lea tonu mei he 'Eikí. 'Oku hā mei heni 'a e mahu'inga 'o e matu'aki falala kakato ki he 'Otuá mo 'Ene tāpuakí pea 'e lava ke ma'u.

'Oku ou tui kapau 'okú ke vāofi mo ha taha 'oku ngāue 'i he ngaahi me'a'ofa 'o e Laumālie Ma'oni'oní pea ke ngāue fakataha mo kinautolú, pea te ke 'ilo 'okú ke ngāue vave 'i he ngaahi me'a'ofa 'o e Laumālie Ma'oni'oní. 'Oku fu'u vave ange 'a e ngāue 'a hoku fāmilí 'i he ngaahi me'a'ofá 'iate au, koe'uhi pē kuo nau mamata tā tu'o lahi mo fanongo ki he'eku ngāue 'i he ngaahi me'a'ofá ni tā tu'o lahi 'o nau mamata ai pē ki hono ngāue'aki 'o e ngaahi me'a'ofá ni.

Kuo pau ke u ngāue 'i he tui he 'oku fakatefito kotoa kinautolu 'i he tuí. 'I he'eku hū ki ha fakataha'anga mahalo pē te u ongo'i ta'efiemālie, ka 'i he'eku fekumi kia Sisū Kalaisí ko e 'Eikí pea 'oku ou kamata leva ke fanongo ki hono le'ó, pe 'ilo ha me'a 'oku hā mai ki hoku 'atamaí, fekau'aki mo ha fa'ahinga faingata'a. 'Oku kamata ke u fanongo ki Hono le'ó. Kuo tupulaki 'eni 'i loto 'iate au. 'Oku 'ikai te u pehē 'e au ia na'á ku ma'u 'a e 'ilo ko ení fakafokifa pē. 'Oku ou toutou ngāue'aki 'a e me'a'ofá ni.

'I he ngāue 'a e Laumālie 'o e 'Otuá 'i ha fakataha'angá, te ke 'ilo 'a e mafai fakalaumālie 'oku 'i he fakataha'angá pea te ke kamata ke ngāue 'i he mafai ko iá. Te ke kamata ke fanongo ki Hono le'ó mahino 'aupito 'o hangē tofu pē ko ha taha 'oku tu'u pē 'i ho tafa'akí 'o toutou talanoa atu kiate koe. Kuó u 'i ha fakataha'anga 'ou fanongo ai ki he le'o 'o e 'Eikí 'okú Ne lea 'aki e 'ū me'a 'oku 'ikai pē toe fakapuliki ha me'a ia 'i he ngaahi fa'ahinga tūkunga kotoa pē. Ko ia ai 'oku lava pē ke u fakamatala'i ki he fakapotopoto taha pē te u lavá, 'a e me'a totonu ko ia 'oku ou ongo'í.

'Oku mahu'inga ma'u pē ke manatu'i 'a e potu Folofola
'ia Hēpelū:

*"Ka ko e me'akai mālohí, 'oku 'anautolu
'oku matu'otu'á, 'a kinautolu ko e me'a 'i he
maheni ai, 'i he fa'a ngāue 'aki 'a e ngaahi
anga 'o honau lotó, 'oku nau 'ilo ai 'a e lelei mo e
koví." Hēpelū 5:14.*

'Oku mahu'inga ke ngāue'aki ho ngaahi ongo'angá, kau
ai 'a e ngaahi me'a'ofa 'o e Laumālie Ma'oni'oní. Kuo pau ke
tau hokohoko atu 'etau ngāue'aki kinautolú, koe'uhi ke tau
lava 'o tupu fakalaumālie koe'uhi kae lava 'e he 'Otuá 'o foaki
kiate kitautolu 'a e tui ko ia ke tau toe ngāue 'o lahi mo loloto
ange 'aki 'a e ngaahi me'a'ofá. 'Oku pehē 'e he Folofolá, "Ke
ngāue'aki homou ngaahi ongo'angá". Ko ia ai na'á ku ngā-
ue'aki 'a e ngaahi me'a'ofa 'o e Laumālie Ma'oni'oní. Na'á ku
ako 'o 'ilo 'a e pau ke u ngāue'aki kinautolu 'aki 'eku ngāue ki
he ngaahi feitu'u 'a ia 'e lava ke u ngāue'aki ai 'a e ngaahi
me'a'ofá. Ko e founga ia 'o 'eku ako ke ngāue'aki 'a e lea 'o e
'iló. Na'á ku 'ilo ia ko e taha he me'a'ofa 'aonga lahi 'i he
ngāue 'a e 'Eikí, pea kapau te ke 'alu ki ha kolo peá ke lotu
fakataha mo e ngāue'aki 'a e lea 'o e 'iló, 'e vave ha'o fakafonu
ha fale fakataha'anga 'i he kakaí. Ko e mo'oni ko hono
ngāue'aki 'a e me'a'ofa ko 'ení fakataha mo e ngaahi me'a'ofa
kehé ko e me'a ia na'e fu'u e'a pehē fau ai e mālohi 'o e 'Otuá
'i he ngāue 'a e mu'aki siasí. Ko e me'a'ofa lelei 'eni 'a ia 'oku
'atā 'a e taha tui kotoa pē ke kumi ki ai.

Ko e taha he šipīnga 'o Sīsū 'ene ngāue'aki 'a e lea 'o e
'iló 'e lava ke ma'u ia mei he Kōsipeli 'a Sioné:

“pea tala ange 'e Sīsū kiate ia, 'Alu, 'o ui ho 'unohó (husepāniti), pea ha'u ki heni.

Pea lea ange 'a e fefiné, 'o pehē, 'Oku 'ikai haku 'unoho. Pea tala 'e Sīsū kiate ia, 'Oku mo'oni ho'o leá, 'Oku 'ikai haku 'unohó:

He na'á ke ma'u 'a e 'unoho 'e toko nima; pea ko ia 'oku ke ma'u ní, 'oku 'ikai ko ho 'unoho: he me'a ko iá kuo ke lea mo'oni.

Pea pehē 'e he fefiné kiate ia, 'Eiki, kuó u 'ilo'i ni ko e patōfita koe”. Sione 4:16-19.

Na'e ngāue'aki 'e Sīsū 'a e lea 'o e 'iló ke fakahaa'i Hono mālohí mo Hono poto maná 'i he taimi ko iá, pea ko e fakamo'oni ia ki he fefiné ni ke ne tui mo'oni ko e Misaiá 'eni.

Kuo fehu'i mai 'e ha kakai, “Ko e hā 'oku faka'afā ai 'e he 'Otuá kitautolu ke tau lava 'o 'ilo 'a e ngaahi fakakaukau mo e ngaahi mahalo 'i he loto 'o e kakai kehé?” Na'e 'ikai lava ke nau tui ko e me'a 'eni 'a e Laumālie Ma'oni'oni. Ka neongo ia, kapau te tau sio ki he Folofolá, te tau fakatokanga'i ko e lea 'o e 'iló 'i he'ene tu'u 'ia I Kolinitō 12, ko e kongā ia 'o e Folofola 'a e 'Otuá. Pea kapau te tau hanga ki he Tohi ki he Kakai Hēpelū, te tau ma'u ai 'a e ngaahi lea ko 'ení:

“He ko e Folofola 'a e 'Otuá 'oku mo'ui, mo mālohi, pea māsila lahi 'i he heletā 'oku fakatou mata, 'oku 'asi ki hono vahe'i 'o e lotó mo e laumālié, mo e ngaahi hokotanga hui mo e uho, pea 'okú ne fakahā 'a e ngaahi mahalo mo e filio'i 'o e lotó. “Hepelū 4:12.

'Oku hā mahino heni ko e lea 'o e 'iló te ne lava ke faka'afā kitautolu ke tau 'ilo 'a e ngaahi fakakaukau mo e

ngaahi mahalo 'i he loto 'o e kakai kehé 'i he taimi ni'ihī 'i he'etau ngāue'aki 'a e me'a'ofá ni tu'unga 'i he pani 'o e Laumālie Ma'oni'oni.

'I he ngāue fale'i, te ne lava ke to'o 'a e ngaahi houa mole noa lahi 'i he ngāue, ka 'i hono ngāue'aki e lea 'o e 'iló 'e vave ai hoo a'u ki he tefito 'o e palopalemá. 'Oku mahu'inga ke ke tuku kotoa ki tafa'aki 'a e kotoa 'o e ngaahi me'a 'oku nofo 'i ho'o fakakaukau, kae pipiki pē ho 'atama'i ki he 'ilo 'o Sīsū Kalaisi mo 'Ene 'i a'i, pea 'i ho'o fai peheé, pea te Ne lava leva ke fakahā atu kiate koe 'a e me'a 'oku fekau'aki mo e tokotaha 'a ia 'okú ke fale'i.

'Oku mahu'inga foki ke ke pipiki ma'u ki he me'a 'okú ke tui na'e 'oatu 'e he 'Otuá kiate koé. Kuó u 'i he ngaahi fakataha'anga 'a ia ne fakahā mai ai 'e he Laumālie Ma'oni'oni fekau'aki mo e me'a 'i he mo'ui 'a ha tokotaha pea na'á ku fakamatala 'i 'a e me'a ni 'o tonu 'aupito, kae 'ikai pē ha taha ia 'e tali mai. Pea 'i he'eku hokohoko atu pē 'eku pipiki ki he me'a ko iá, neongo ne a'u pē ki ha ngaahi miniti lahi, ne toki tu'u mai leva 'a e tokotaha ko iá 'o pehē mai, "'Oku ou tui ko au", pea ko e mo'oni ko e tokotaha ko iá na'e 'uhinga ki a'i.

Kuo tokolahi e kakai 'oku nau toki omi he 'osi 'a e fakatahá 'o pehē mai, "Na'a mau mā pea 'ikai ke mau fie tu'u atu lolotonga 'a e fakatahá. "Ka 'i ho'o pipiki ma'u ai pē ki he lea 'o e 'iló kuo ke ma'u mei he Laumālie 'o e 'Otuá pea te ke 'ilo 'i 'a e lava 'e he Laumālie 'o feau 'a e palopalema ko iá. Te ke 'ilo 'a e me'a ko iá 'i ho'o pipiki ma'u 'i he tuí — he ko e tuí ko e taha ia he ngaahi tefito 'i me'a'ofa 'a ia 'oku totonu ke tau ngāue'aki.

Ko ia ai te u pipiki pē ai. Kapau 'oku ou tui 'oku ou ma'u

ha lea mei he 'Otuá, pea 'oku ou pipiki ma'u ai pē ki he lea ko iá fekau'aki mo e tokotaha ko iá, pea 'e fai atu pē ia peá u toki fakatokanga'i atu e taha ko iá 'oku ha'u kimu'a.

Ko ia ai ko e founga lelei taha ia kuó u lava ke u fakamatala'i ai 'a e me'á ni. 'Oku ou 'ilo kapau te u tu'u 'i ha fakataha'anga 'oku malanga'i ai 'a e Kōsipeli peá u kamata ke tatali ki he 'Eikí, pea te u fanongo leva ki Hono le'ó 'okú Ne fakahā me'a mai kiate au fekau'aki mo e kakai 'i he fakataha'angá. 'Oku 'ikai ha'aku pōlepole 'e taha — ko e me'a 'oku ou 'uhinga ki aí ko 'eku 'amanaki pē 'e hoko e me'a ko iá. 'Oku ou tui ko e taha ia 'o e kongá 'o e ngāue 'i he ngaahi me'a ofá kuo pau ke fakataha pē mo e tui 'oku 'amanaki. Ko ia ai 'oku ou fakalotolahi'i koe ke ke 'AMANAKI ke ngāue 'a e ngaahi me'a ofá 'iate koe, pea te ke 'ilo pē 'e koe hono mo'oni 'ene hokó.

'Oku toutou hoko 'a e 'alu hoku hoá ke lea 'i ha fakataha'anga. Te ne fa'a 'eke ma'u mai pē 'oku ou ma'u ha lea 'o e 'iló fekau'aki mo e kulupu 'e 'alu 'o lea ki aí pea te u fakahā leva kiate ia 'a e me'a 'oku ou ma'u mei he 'Eikí. Pea te ne hiki leva ia 'i ha lisi, pea 'i he fakataha'anga ko iá te ne fakamatala'i leva 'a e fa'ahinga me'a ko iá pea te ne kole kiate kinautolu ko iá ke nau tu'u hake. 'Oku 'ilo pē ia 'e he Laumālie te nau 'i ha fakataha'anga ko iá, pea 'okú Ne 'osi ma'u pē 'e ia 'a e lea 'o e 'iló kimu'a. 'Oku hoko e me'a ko iá ia ko e me'a fakatupulekina tui ki ha fakataha'anga.

Pea 'oku hoko pē foki 'oku ou fa'a tatali kihe 'Eikí kimu'a pea fai ha fakataha 'a ia te u lea ai pea te Ne 'omi kiate au ha lea tonu māte 'o e 'iló fekau'aki mo e kakai te nau 'i ha fakataha'anga. Te u hiki leva ia 'i ha lisi pea te u ui leva kinautolu 'i ha fakataha, tautefito kapau 'oku si'i 'eku taimí.

pea 'e ha'u e kaka'i kimu'a koe'uhi he ne 'osi 'ilo'i pē 'e he Laumālie ia te nau 'i he fakatahá 'a e kaume'a ko iá.

Tukulolo koe kakato ki he 'Otuá pea te ke toutou fanongo ma'u pē meiate la. Ko e ngaahi lea ko ia mei he Kōspeli 'a Sioné Vahe 16, veesi 13, 'oku 'ikai pehē ia ai te Ne toki lea pē ki he vaha'a 'o e taimi taha mo e ua hengihengi, kae 'i ha fa'ahinga taimi pē, pea ko e lahi ange 'etau tukulolo kiate Iá, ko e lahi ange ia 'etau fanongo meiate Iá. Ka ke manatu'i 'oku lahi 'a e ngaahi le'o 'oku 'i māmaní, ko e 'uhinga ia 'oku mahu'inga ai ke tau fakaongoongo ki he, pea tau hoko ko e kupu 'o e Sino 'o Kalaisí. Ko 'etau ngaahi me'a'ofá 'e lava ke sivi'i lelei mo fakapapau'i.

HIVA

KO E ME'A'OFA 'O E TUI

“Ki he tokotaha 'a e tuí 'i he Laumālie ko iá;...” 1 Kolinitō 12:9

Ko e tuí ko e me'a'ofa ia 'oku ma'u tu'unga 'i he tui falala kakato ki he Folofola 'a e 'Otuá:

“Ko ia 'oku mei he fanongó 'a e tuí, mo e fanongo mei he Folofola 'a e 'Otuá”. Loma 10:17.

Ko e me'a ia 'oku tupu tu'unga 'i hono lau mo lau 'o e Folofolá pea pau ke tui falala mo'oni ki ai. 'I he'etau lau e Folofolá kuo pau ke tau matu'aki tui mo'oni ki ai, 'o 'oua na'a toe fehu'ia, kapau ko e tuí ke pau ke tupu. Ko e taimi kotoa pē 'oku ou fakaava ai 'a e Tohitapú, 'oku ou kole ma'u pē ki he 'Eikí ke Ne 'omi ha fo'i Folofola Mo'ui, 'a ia 'oku 'uhinga ia ki ha kongá 'o e Folofolá ke Ne fakamo'ui makehe mai kiate au, pea kuo te'eki pē hala mai e 'Otuá ia 'i ha me'a. Ko e tuí 'oku hoko mai ia mei he tui faingofua pē 'o hange ko ha ki'i tamasi'i si'i ki he Folofola 'a e 'Otuá. Kuo pau ke 'oua na'a fio 'a e tuí mo e ongó. 'Oku lave 'a e tuí ki hotau laumālié, ka 'oku 'alu hake 'etau ongó mei hotau lotó, ko e ngaahi ongo ia. Taimi lahi 'oku ou tu'u 'i ha fakataha'anga 'ou ongo'i 'oku ou puke lahi, ka 'i he'eku tuku 'a e ongo'i puke ko iá ki he tafa'akí, 'oku ou ma'u leva 'a e tui ki he Folofolá. 'I he'eku ngāue 'i he tuí, pea 'oku ou ongo'i 'a e 'i ai 'a e 'Otuá. Tokolahi e kakai 'oku nau feinga ke nau ongo'i 'a e 'i ai 'a e 'Otuá 'i ha fo'i feitu'u

koe'uhi ka nau toki ma'u ai ha tui tokua, ka kuo pau ke tau tomu'a ngāue 'i he tuí pea 'e toki hoko mai 'a e ongó.

'Oku ou ongo'i 'i he ngaahi feitu'u ni'ihí 'oku lahi ange 'eku tuí he feitu'u 'e ni'ihí 'o lahi ange ia 'i he ngaahi feitu'u kehé, 'oku ou ma'u 'eau ia ai 'a e me'a'ofa 'o e tuí 'oku mahulu hake. Hangē ko'ení, te u ma'u 'e au ia ha me'a'ofa tui mālohi ange mahalo ki he ngaahi mahaki 'i he tu'a 'o e kakaí pe ko e mahaki helá, pe ko e mahaki suká, pe ko e fa'ahinga mahaki ko iá, 'o lahi ange ia 'i he mahaki 'e ni'ihí. 'Oku ou tui te ke lava ke tupu mei he tui ki he tui pea 'e toe lahi ange mo lahi ange ho'o mamata ki hono fakamo'ui 'e he 'Otuá e kakaí. Ko e founga ia 'oku toe mahulu ange 'a e lotu ki he kakaí. 'Okú ke langa 'a e tuí 'i he tui, pea ko 'ete vakai ki ai mei he tapa 'o hono fakahoko ha me'a ke lava, 'oku ou pehē pē kiate koe kapau 'okú ke feima'u ke ke ngāue 'i he me'a'ofa 'o e tuí, ke ke langa 'i he tui kuo 'osi foaki atu 'e he 'Otuá kiate koé. Mahalo pē te ke kamata lotu pē ki he mahaki 'oku faingofua ange, ka ke hokohoko atu pē ho'o tuí, pea 'i ho'o fai peheé pea te ke tupu 'i he laini ko ia 'o e tuí.

'Oku 'i ai e kau tangata 'e ni'ihí 'oku nau ma'u ha tui mālohi ke sio 'oku fakamo'ui 'a e ngaahi mahaki 'o e telingá, 'i ai e ni'ihí ia 'oku nau ma'u 'enautolu ia ha tui lahi ke fakafonu e nifó. Ko e fa'ahinga lahi ia 'o e tui ko iá 'a ia 'oku tāpuekina kinautolu ia 'e he 'Otuá he tapa ko ia 'o e tuí.

'Oku 'ikai te u tui 'oku totonu ke tau fakangatangata 'a e 'Otuá; 'oku totonu ke tau mateu ke ngāue 'i he tui 'a ia 'okú Ne foaki mai kiate kitautilú. Pea manatu'i ma'u pē, ko e tuí ko ha me'a'ofa ia foki ki he tokotaha 'a ia 'okú ke lotu ki aí. 'E lava e me'a'ofa 'o e tuí ke tō ki he loto 'o ha taha tu'unga 'i he Folofola 'a e 'Otuá pea 'e lava ha fakamo'ui kāfakafa ke

kamata 'i he mōmēniti pē ko iá, pea 'e lava pēa ke fakahoko. Ko ia 'oua na'a ta'etokanga 'i 'a e fiema'u ke ma'u ha tui 'e he taha ko iá.

Kapau te tau ngāue'aki e Folofolá:

*“....te nau hilifakinima ki he mahakí pea
te nau mo'ui” Ma'ake 16:18*

Pea kapau te tau tui mo'oni ki ai, 'e kamata leva 'enau mo'ui 'anautolu ia. Ko e ngāue ia 'i he tuí, neongo pē 'oku 'ikai te ke mamata koe 'oku hoko ha me'a 'i he mōmēniti ko iá.

Tautefito, 'oku faingata'a ke tau ma'u ha tui lolotonga 'oku tau ongosia fakaesinó. Ko e taha ia he founga mahino 'oku fa'a hanga ai 'e he fili 'o 'ohofi kitautolu 'a e taimi ko ia 'oku tau ongosia ai; pea 'oku tau ongo'i leva 'oku tau faingata'a'ia ke ngāue 'i he tuí.

Ko ia ai, ko e tuí 'oku tefito ia 'i he falala mo'oni ki he Folofola 'a e 'Otuá pea 'oku lava 'e he 'Otuá ke lilingi mai ha tui 'oku mohu ange 'i he'etau tui pē ki He'ene Folofolá. Manatu'i 'a e Folofolá:

*“He 'oku ou tala mo'oni atu kiate
kimoutolu, Ko ia ia te ne pehē ki he mo'ungá ni,
Hiki koe, pea lī koe ki he tahí; pea 'ikai
fakata'eta'etui hono lotó, ka 'okú ne tui 'e hoko
'a e ngaahi me'a 'okú ne lea 'akí”. Ma'ake
11:23.*

Kapau 'oku tau kamata 'aki 'a e lea 'aki e ngaahi fakakaukau hala mo e laumālie hala, pea 'oku tau ma'u 'a e ngaahi fakakaukau hala mo e ngaahi laumālie hala ko iá

koe'uhi 'oku fanongo hotau telingá ki he me'a 'oku lea 'aki 'e hotau ngutú. Ko e me'a fāmate tui ia. Ko ia ai kuo pau ma'u ai pē ke tau lea ikuna ma'u ai pē, pea 'i he'etau feohi mo e 'Otuá, teu ma'u ai pē ke ke fakafeta'ia 'a e 'Otuá, neongo pē ko e hā 'a e me'a 'oku hokó. Kuo lahi 'aupito 'a e ngaahi taimi kuo tu'u fakafepaki mai 'a e me'a kotoa pē kiate au peá u hū pē ki 'ōfisi 'o tū'ulutui 'o fakafeta'i ki he 'Otuá, 'ou tui 'oku pule aoniu e 'Otuá ki he me'a kotoa pē. Pea 'i hono ngāue'aki 'a e fo'i tui ko iá, neongo pe 'oku fēfē 'a e me'a 'oku ou ongo'i, pea 'oku movete ai pē 'a e fo'i faingata'a ia na'á ku kohu 'i hoku lotó 'oku ta'emaveté pea 'oku ma'u leva ai 'a e veteki'anga palopalema fakaofu.

Kuó u 'osi lave ki he fiema'u ko ia ke 'i ai ha tui kakato mo faka'aufuli ki he Folofola 'a e 'Otuá. Ko e makatu'unga 'eni 'o hangē ko ha ki'i tamasi'i ko e Tohitapú ko ia 'a e Folofola 'a e 'Otuá. 'Oku ou fakatokanga'i 'a e kakai tokolahi 'oku nau faingata'a'ia ke lau mo mahino kiate kinautolu 'a e Folofola 'a e 'Otuá koe'uhi 'oku hoko honau 'atama'i ko e makatūkia'anga. Ko e fili lahi taha 'o e tuí ko e laumālie ta'etui. Kapau te tau hokohoko atu pē 'i he mo'ui ta'etuí pea 'e hū mai 'a e laumālie ta'etuí. Ko e me'a 'ilonga mo'oni 'a 'etau fanongo ki he ta'etuí, 'a e hū mai 'a e ngaahi fakakaukau 'o nofo fuoloa ai 'o nofo ia ai lolotonga kuo matangalo ia he'etau manatú kae toe faka'ohovale 'ene mākape hake ki 'olungá tautefito 'i he taimi 'oku tau ngāue ai 'i he tuí.

'Oku ou manatu'i 'eku lau ha ki'i fakamatala 'i lalo 'i ha taha 'o e ngaahi liliu Tohitapu (faka-Pilitānia) 'i he ngata'anga 'o e Tohi Ma'ake 16, 'oku hiki ai 'o tu'u he kongá kimui 'o e Vahe 16 'o pehē ko e kongá ko ia kimuí na'e 'ikai hiki ia he ngaahi fuofua tohi na'e hiki ai e Tohitapú. Na'e tupu ai ha

ngaahi tāla'a 'i hoku 'atama'i fekau'aki mo e ngaahi lea 'a Sīsū fekau'aki mo e fakamo'ui mahakī mo e kapusi fēvoló, kae fai mai peá u 'ilo, neongo, pē ko e ngaahi potu Folofola ko iá na'e 'i ai pe 'ikai, ka 'i he Tohi Ngāué 'oku tau lau na'e hoko e ngaahi me'a ni hili 'a e Penitekosí. Ka neongo ia, na'e kei nofo pē 'a e me'a ko iá 'i he'eku fakakaukaú pea fa'a toutou 'alu hake ki 'olunga.

Na'á ku toki 'ilo mai ki mui 'oku 'i ai 'a e ngaahi hiki faka-Kalisi 'e 4,200 'o e Fuakava Fo'ou, pea ko e meimei 680 'o kinautolu 'oku 'i ai 'a e Košipeli ko 'enī pea ko e ua pē 'o e 680 'oku 'ikai hā ai 'a e ngaahi veesi ko 'enī. Ko e ngaahi liliu faka-Latina ko ia 'e tolú, ko e 8,000 ai 'oku kei ma'u pea 'oku hā kotoa ai 'a e ngaahi veesi ko 'enī. Ko e ngaahi liliu Tohitapu Kofikí (Gothic), ngaahi liliu Tohitapu faka- 'Isipité (Egyptian), mo e ngaahi liliu Tohitapu faka- 'Aminia (Armenian), 'oku 'i ai kotoa 'a e ngaahi veesi ko 'enī. Ne toki a'u mai ki he Senituli hono 4 pea toki faka'ilonga- fehu'i ai 'a e ngaahi veesi ko 'enī. 'I he taha 'o e ongo liliu Tohitapu motu'a taha 'a ia 'oku 'ikai kau ai 'a e ngaahi veesi ko 'enī, 'oku fakaava pē ia ko e 'uhinga 'a e fakaava ko iá ki he ngaahi veesi ko 'enī, pea 'i he liliu Tohitapu 'e tahá, 'oku 'ikai kau ai 'a Sēnesi Vahe I-46, Saame 105-137, Hēpelū 9:14 mo Hēpelū 13:25, 'ikai kau ai mo Tīmote 1 & 2, Taitusi, Filimone mo e Tohi Fakahā.

'Oku lelei ke lau 'a e ngaahi fakamatala ko 'enī, ka ko e ki'i laumālie ta'etui ko ia na'e hū mai tu'unga 'i he ki'i fakamatala nounou ko iá 'o hoko ai 'a e fu'u kohi lahi pehē fau 'o e ngaahi vēsí. Ko e me'a tatau pē, ko e taimi 'oku tau fekumi ai ke tau ngāue 'i he tuí, 'e lahi 'aupito 'a e ngaahi fa'ahinga me'a ia te ne feinga ke hū fakamālohi mai. Mahalo pē ko 'etau akó, ko hano teu'i kitautolu 'i ha fa'ahinga mala'e,

pe ko 'etau falala tangata. Hangē ko 'enī, kuó u 'ilo 'eni 'oku tui e kau tōketā ki he mālohi 'o e 'Otuá ke fakamo'uí, kae faingata'a ia ki hē kau neesi he taimi ni'ihī ke tui pehē. Kuo lahi 'enau anga'aki ke falala ma'u pē ki he poto mo e poto ala 'a e kau tōketaá pea tupu ai 'enau fa'a faingata'a ia ke falala ki he Folofola 'a e 'Otuá.

Ko 'euhi ko e ngaahi 'uhinga ko iá, 'oku ou fakalotolahi'i 'a e kakaí ke nau kapusi mo fakangata e laumālie ta'etuí mei he 'enau mo'uí. 'E toe mālohi ange 'a e laumālie ko iá tautefito kapau na'a nau pe 'oku nau mo'ui tui fakatēvolo, pe ko 'enau mātuá na'a nau mo'ui tui fakatēvolo. 'E lava pē ha laumālie 'uli ke tukufakaholo mei he ngaahi to'utangatá 'o ha'ihai e 'atamai 'o e tokotaha ko iá.

Ko e taimi ko ia 'oku pehē ai 'e he ni'ihī 'oku faingata'a 'enau lau e Tohitapú 'o mahino kiate kinautolu, pe 'oku hangē 'oku 'i ai ha 'ao'aofia 'oku ha'u he taimi 'oku nau lau ai 'a e Tohitapú, 'oku ou fakatokanga'i ko e faka'ilonga ia na'a nau mo'ui tui fakatēvolo pea 'oku totonu ke vete ange kinautolu mei he laumālie 'ulí.

Ko e tuí 'oku potupotu tatau pea ko e 'akau pelepelengesi. 'Oku fiema'u ke tauhi fakalelei. Kapau te tau falala kakato 'i hotau 'atamaí pea he 'ikai lava leva ia ke tau ngāue 'i he tuí; 'oku totonu ke mahino ia 'oku 'i ai e natula falalaumālie 'o e tuí. 'O hangē ko e me'a na'e tohi 'e Paulá:

"Kae 'ikai 'i he'emaui siofia 'a e ngaahi me'a 'oku hā maí, ka ko e ngaahi me'a 'oku 'ikai hā maí; he ko e ngaahi me'a 'oku hā maí, 'oku 'osingofua; ka ko e ngaahi me'a 'oku 'ikai hā maí, 'oku ta'engata ia". 2 Kolonitō 4:18.

'Oku totonu ke tau fakatokanga'i 'a e 'ū pulé'anga fakalaumālie 'oku nau 'ā — takai kitautolú — ko e ongo pulé'anga 'e ua, 'o e 'Otuá mo Sētane. Te tau toki ma'u pē 'a e mahino fakalaumālié 'i he'etau omi ki he Folofola 'a e 'Otuá hangē ko ha ki'i tamasi'i si'isi'i.

Koe'uhi ko e kotoa 'o e ngaahi 'uhinga ko 'enī, kapau 'oku tau faka'amu ke tau ngāue he tu'i kuo pau kiate kitautolu ke tau tauhi 'a e tui ko ia 'a ia kuo foaki mai 'e he 'Otuá kiate kitautolu 'i he Folofola 'a e 'Otuá. 'Oku fiema'u ia ke tau omi ki he Folofola 'a e 'Otuá 'o hangē ko ha ki'i tamasi'i si'isi'i 'o tui kakato ki ha me'a pē 'oku lea ki ai 'a e Folofolá pea tali kakato 'a e Tohitapú.

Kuo te'eki pē te u toe fehu'ia e Folofola 'a e 'Otuá. Kapau pē he 'ikai mahino kiate au, te u tui pē au ia ki ai. Ka 'i he hili pē ha vaha'ataimi mei ai pea hoko mai 'a e Laumālie Mā'oni'onī 'o fakae'a kiate au 'a e me'a 'oku 'uhinga ki ai ha ngaahi fo'ilea pe potu Folofola. Taimi 'e ni'ihī 'oku hangē 'i he'etau lau e Folofolá 'oku fepaki e Tohitapú, ka 'i he'etau kamata ke ngāue 'i he Folofola 'a e 'Otuá te tau fakatokanga'i ia 'etautolu 'oku 'ikai pē ha fepakitu'u ia 'e taha māte 'i he Folofolá. 'Oku tupu pē 'a e fa'a fihitu'u e Folofolá ia kiate kitautolú ko e me'a he ngāue 'a hotau 'atamai fakaetangatá, ko e me'a ia 'oku 'ikai ai mahino kiate kitautolu 'a e Folofolá.

Ko ia ai, 'oku foaki mai 'e he 'Otuá kiate kitautolu 'a e me'a'ofa 'o e tu'i, pea 'oku tau tali ia 'o hangē ko hono tali 'e he ki'i tamasi'i si'isi'i, pea 'oku tau tui ki ha Folofolá 'o hangē pē ko e tui faingofua 'a e ki'i tamasi'i si'isi'i pea 'oku 'ikai ke tau toe fehu'ia mo fakafekiki'i 'a e Folofolá. 'I he'etau hokohoko atu ke tui ki ai, 'oku kamata leva ke tau ongo'i 'a e pani fakaofa 'a e 'Otuá 'i He'ene Folofolá. Ko e taha he lea

fakalotolahi ma'u pē kiate au, ko e lea 'a Sīsū 'oku hā 'ia Mātiu:

“Kuo tuku kiate au 'a e mālohi kotoa pē 'i he langi mo māmani ” Mātui 28:18

'Oku 'uhinga 'a e mālohī ki he mafai.

“Ko ia ke 'alu 'a kimoutolu, 'o fakalotu' 'a e ngaahi pule'anga kotoa pē, 'o papitaiso 'a kinautolu 'i he huafa 'o e Tamai, mo e 'Alo, mo e Laumālie Mā'oni'oni:

'O akonaki atu kiate kinautolu ke nau tokanga ki he ngaahi me'a kotoa pē 'a ia kuó u fekau kiate kimoutolú: pea vakai, 'oku ou 'iate kimoutolu ma'u ai pē, 'o a'u ki he ngata'anga 'o māmani”. Mātui 28:19, 20.

'I hono foaki mai 'e Sīsū kiate kitautolu 'a Hono mafai, pea 'oku lava ke tau 'alu 'i Hono Huafá, 'o fakahoko 'a e ngaahi fakamo'ui kehekehe mo kapusi 'a e tēveló 'i Hono Huafá, 'o ngāue 'i he tui. Ka ko e Folofola Mo'ui ko ia meiate lá, ko ia 'okú ne 'omi 'a e tuí ke tau ngāue aí.

'Oku fiema'u ke tau nōfo'i hifo hono lau mo lau e Folofolá kapau 'oku tau fie ngāue 'i he tuí. Kuo pau ke tau ako faka'aho e Folofolá ke hoko ia ko 'etau fuofuo ngāue ia 'o e 'ahó kapau 'oku tau fiema'u ke tupu mo'oni 'i he Folofola 'a e 'Otuá. Kapau he 'ikai lava ke tau fokotu'u ia ko e me'a mu'omu'a taha ia 'etau mo'ui faka'ahó, ka kuo pau pē ke tau fakaavaava taimi lolotonga 'a e 'aho takitaha ke lau ai e Tohitapú.

'Oku fiema'u ke fafanga 'a hotau laumālié. Ko hotau sinó kuo pau ke tau hanga 'o fafanga 'aki 'a e me'akai pea ko hotau 'atamaí 'oku fafanga 'aki ia 'a e me'a 'oku tau lau, mo fanongo ki ai, mo sio ki ai. Ko hotau laumālié, kapau kuo 'osi tukupā 'etau mo'ui kia Sīsū Kalaisi, 'oku fafanga pē ia mei he Folofola 'a e 'Otuá.

Kapau 'oku tau mateu ke ngāue 'i He'ene Folofolá pea tau tukulolo ki he 'Otuá tu'unga 'i Hono Laumālié 'i he'etau lau 'Ene Folofolá, pea 'oku tupu leva 'a e me'a'ofa 'o e tuí. 'Oku tau lotu 'o fakatatau mo e Folofolá, 'oku tau tui ki he Folofolá, 'oku 'ikai ke tau tāla'a koe'uhi ko 'Ene Folofolá, pea 'oku ngāue leva 'Ene Folofolá.

*"Ikai 'oku tatau 'eku Folofolá mo e afi?
pea hangē ko e hāmala ke tā mo laiki 'aki 'a e
maká?" Selemaia 23:29.*

HONGOFULU¹ KO E NGAAHI ME'A'OFA 'O E FAKAMO'UI (MAHAKI)

*"....ki he tokotaha 'a e foaki 'o e fakamo'uí
(mahaki) 'i he Laumālie ko iá;" 1 Kolinitō
12:9.*

Kuó u fakatokanga'i kapau te u to'o a e Folofolá, 'a ia 'oku ou 'ilo ko e taha malanga lelei kotoa pē te ne fakatefito ai 'ene malangá, 'o ngāue'aki a Ma'ake 16 'a ia 'oku pehē ai kapau te ke hilifakinima ki he mahakí te nau mo'ui, kapau te ke tui falala mo'oni ki ai pea 'e kamata leva ke fakahoko 'a e fakamo'uí ia.

*"....te nau hilifakinima ki he mahakí, pea
te nau mo'ui." Ma'ake 16:18.*

'Oku ou tui ko e tokotaha kotoa pē 'oku ou lotu ki ai mo hilifakinima ki ai 'oku kamata leva honau fakamou'í 'onautolu. Kapau kuo te'eki kamata, kimu'a, pea 'e kamata leva honau fakamo'uí 'onautolu ia.

'Oku 'ikai ko ha me'a makehe 'eni ia, ko e founga faka'Tohitapu ia ke fakamo'ui ha taha mei ha mahaki ke hilifakinima ki he taha mahakí peá ke tui ke fakamo'ui. Pea

'oku ou tui 'e kamata leva 'a e fakamo'ui ia ko iá. 'E lava pē ke ta'ofi e fakamo'ui ko iá 'e he angahala pe laumālie ta'efakamolemole 'i he taha mahakí. 'Oku lahi 'aupito e taimi kuó u tu'u fakataha mo e tokotaha pea 'e fakahā mai leva 'e he Laumālie Ma'oni'oní kiate au 'oku ai e laumālie ta'efakamolemole he tokotaha ko iá, pea 'e feinga leva e Laumālié ke ala ki he tokotaha ko iá pea fakamo'ui kinautolu, ka ko e loto fefeka ko iá 'oku ne tāpuni e me'a 'oku fiema'u 'e he 'Otuá ke fakahokó.

Sai 'i he taimi ní 'oku ou 'ilo 'oku aoni u e 'Otuá, pea 'oku ou 'ilo te Ne lava pē ia ke ngāue 'i ha fa'ahinga tūkunga pe me'a pē. 'Oku mole ke mama'o ke u fie fokotu'u heni ha ngaahi lao ki he fakamo'ui 'a e 'Otuá, ka 'oku ou fie fakahā pē heni kiate koe ko e laumālie ta'efakamolemolé ('a ia foki 'oku kāinga vāofi mo e 'ofá) ko e makatūkia'anga ia ki he fakamo'uí. Kuó u fe'iloaki mo e kakai 'oku nau tu'u ki 'olunga 'i fale lotú 'o kamata ke nau fakamolemole. Na'á ku kole ange kiate kinautolu ke nau fakahaa'i e hingoa e kakai 'a ia kuo pau ke nau fakamolemole'i. Ne ha'u leva e faifekau' 'o pehē mai, "'E hoku tokoua 'oku 'i ai e kakai 'oku nau ta'efiemālie koe'uhi ko e tu'o tolu 'eni ho'o fekau ke nau fakamolemole". Ka ko e faifekau tatau pē ia ne ha'u kiate au he ta'u 'e taha hili' 'a e me'a ko iá 'o fakahā mai na'e fakamo'ui 'a e tokotaha 'enau kau mātu'a he siasi ko iá mei he'ene puke he langa huí ta'u 'e 30. Na'e fakamo'ui leva pē ia tu'unga pē he'ene kamata fakamolemole'i hono fohá.

Ko ia 'i he ngāue ko ia 'o e fakamo'uí, pea 'i he lotu ko ia 'i he tuí ke fakahoko e fakamo'uí 'ilo pē mei he mōmēniti ko ia ne kamata ai ke u ngāue 'i he fakamo'ui mahakí fakataha mo e ngāue'aki 'a e lea 'o e 'iló, na'e hanga ai 'e he 'Eikí 'o

fakahā mai ki hoku 'atamaí 'a e fiema'u ki he kakaí ke nau fakamolemole'i e kaikai kehé; ke hanga 'e he kakaí 'o faka'apa'apa'i 'enau mātu'á; ke mahino kiate kinautolu kuo talia kinautolu 'e he 'Otuá; pea kuo mā'u(tali) kinautolu 'i he 'Ofeiná:

*"Ke ai ha fakafeta'i 'i he'ene 'ofa
ongoongolelé, 'a ia kuó ne mā'u ai 'a kinautolu
'i he 'Ofeiná." 'Efesō 1:6.*

'Oku ou fakatokanga'i kapau 'e kamata e kakaí ke mahino kiate kinautolu 'oku tali lelei kinautolu 'e he 'Otuá, kuo 'osi fakamolemole'i kinautolu, pea kuo pau ke nau fakamolemole, pea 'e fakahoko leva hono vete ange kinautolú. Ko ia, 'i he lotu ki he mahakí, 'oku fu'u mahu'inga ke tau muimui ki he Folofola 'a e 'Otuá, pea kapau 'oku ai ha laumālie ta'etui mo ha laumālie ta'efakamolemole pe ha toe angahala kehe, 'e lava pē ia ke ne ta'ofi 'a e mālohi fakamo'ui 'o e 'Otuá.

'Oku 'i ai e ngaahi angahala kehe 'okú ne tāpuni 'a e fakamo'uí. 'Oku ou 'ilo ha ki'i ta'ahine na'á ne mā'u 'a e mahaki kanisā 'o e totó (leukaemia); na'e ta'u 14, pea na'á ku 'alu ke fai ha'ane lotu, pea 'i he'eku hū atú kuo katoa ai 'a e fāmilí pea kuo 'osi e 'amanaki kotoa 'a e kau tōketaá. Na'a nau fakahā mai 'oku toe pē ha ngaahi houa si'i 'ene mo'uí. 'I he'eku tu'u he feitu'u ko iá, ne fakatahataha mai e fāmilí ki ai, pea ne kamata ke lea mai e 'Otuá kiate au fekau'aki mo e tamai 'a e ki'i ta'ahiné, pea na'á Ne pehē mai, "Ko e tangata ko 'ení 'oku lolotonga nofo fe'auaki pea kuó ne nofo fe'auaki 'eni lolotonga 'a e ngaahi ta'u 'e hongofulu kuo toki hili."

Na'e ngaue hoku lotó. Na'á ku lotu ki he ki'i ta'ahiné, peá u hū leva ia ki tu'a 'o talanoa ki he tamaí 'a ia na'á ne pehē mai kiate au," 'Oku ou faka'amu ke u tui, 'e Bill, ka 'oku 'i ai e ngahi palopalema he'eku mo'uí". Na'e 'ikai ke u fakahā ange ia 'e au 'oku ou tui kuó u 'osi 'ilo 'e au ia 'a e ngaahi palopalemá. Ko ia ai, na'á ku fehu'i ange ki ai," Ko e hā ho palopalemá? "Pea pehē mai ia, "Ikai pē lava ke tuku 'eku tuli holo 'eau e kakai fefine kehé".

Sai, ko e toko fā 'aki ia 'a e fānau iiki kuó u lotu kiate kinautolu ko e puke he mahaki kanisā 'o e totó (leukaemia) 'a ia ko e tamaí na'e mo'ui nofo fe'auaki. Kuó u 'osi toe fe'iloaki mo e ki'i ta'ahine ko 'enī — ne fu'u fakalakalaka lahi 'aupito ia. Na'e fakatomala fakakonga pē 'ene tamaí ka na'á ne toe foki pē ia ki he'ene mo'ui kimu'á. Na'á ne pehē mai, "'Oku ou kei fie hoko atu pē au ia he me'a 'oku ou anga ki aí". 'Ikai pē lotu ia ke māvae mo e mo'ui fe'auakí, a'u pē ē ki hono 'ofefiné tonu. Na'á ku fakahā ange ki ai, "ko e mo'ui kakato ho ki'i 'ofefiné 'oku tefito 'aupito ia he me'a te ke fili ki ai ho lotó 'i he me'a ni". Ka neongo ia, ne kei hokohoko atu pē 'a e tui 'a e fa'eé ia, pea na'á ku toe fe'iloaki ai mo e ki'i ta'ahiné ni hili 'a e ta'u 'e taha 'i ha fakataha ne toe fu'u fakalaka lahi ange 'ene mo'uí. Ka 'oku ou tui 'oku 'i ai e fekau'aki fakahangatonu 'i he me'a ni mo e angahala 'a e tamaí -kae 'ikai ko e mahaki kotoa pē — kae 'i he mahaki ko 'enī.

'Oku mahu'inga 'aupito ke tau fakalotolahi 'i e kakaí ke nau fakafeta'i ki he 'Otuá kimu'a 'oku te'eki te nau mamata ki he hā mai 'a e fakamo'uí 'i honau sinó. Ko e tui foki 'eni 'oku hā 'ia Ma'aké.

“Ko ia ’oku ou pehē ai kiate kimoutolu, Ko e me’a kotoa pē ’oku mou holi ki a’i, ’o ka mou ka lotu, tui ’oku mou ma’u ia, pea te mou ma’u.” Ma’ake 11:24.

’Oku ou fakalotolahi’i ma’u pē ’e au e kaka’i ke nau tui ki honau fakamo’ui neongo pē ’oku te’eki te nau ongo’i ’enautolu ha me’a ’i he taimi ko iá. ’Oku fa’a hoko ’eku toe foki ki he ngaahi feitu’u ni’ihi he ta’u ’e taha pe ta’u ’e ua ’ou toki ilo ai ko e tokolahi ne fakamo’ui kinautolu lolotonga ’a e vaha’ataimi ko ia hili ’a e fakatahá.

Ko e taimi ’oku ou lotu ai ki ha taha ’oku puke, ’oku ou tu’u fakalongolongo fakataha mo kinautolu peá u fakamama’u ’eku fakakaukaú ki he ’Eiki ko Sīsū Kalaisí, pea kamata leva ke u ongo’i ’a e lave mai ’a e pani fakalangi ’a e ’Eikí ’o hifo mai kiate au. ’Oku ou feinga ke tauhi hoku laumālié ’i he tu’unga fakavaivai ki he Nima ’o e ’Eikí, kuo fakafalala faka’aufuli ki he ’Eiki ko Sīsū Kalaisí, pea ’i he’eku fai peheé ’oku ou fakatokanga’i ko Hono mālohí mo ’Ene ’ofá ’oku ngāue ’i he ngaahi me’a ia ’oku ta’emalava. Ko e me’a ke te faí koe’uhi ke te ngāue ’i he me’a’ofa ’i he tuí koe’uhi ko e fakamo’ui mahakí pea ’i he me’a’ofa ’o e fakamo’ui mahakí, kuo pau ke u matu’aki fakakaukau taha ’aupito mo tui ki he mafai ’a ia ’oku foaki mai kiate au ’e he Folofolá:

“Te nau to’o hake ’a e ngaahi ngata; pea kapau te nau inu ha me’a fakamate, ’e ’ikai kovi ia kiate kinautolu; te nau hilifakinima ki he mahakí, pea te nau mo’ui”. Ma’ake 16:18.

Ko e toki me’a mai ’eni ki mui mai ’a ’eku lotu mo ha fine’eiki vaivai ta’u 80 ’a ia ne matu’aki tuli malu ’aupito pē

hono telingá 'ona. Ne tohi mai 'o kole ke u lotu ange ma'ana pea na'á ku fakahā ange 'oku sai kapau pē te ne fekau 'ene taula'eikí ke 'i ai he taimi 'e fai ai 'ene lotú, koe'uhi he na'á ne fakahā mai ko e taha ma'u lotu ia. Ne telefoni mai 'ene taula'eikí 'oku fiemālie pē ia ke u lotu ki he taha memipa hono siasí, ka na'á ne tokanga ia telia na'a 'ikai fakamo'ui, pea iku 'o mole ai ha'aná tui. Na'á ku 'ilo leva ai ko e toko taha ia ko iá 'oku mahino mai 'oku 'ikai pē tui ia pea 'oku fakangatangata 'ene tuí 'ana ki he mālohi 'o e 'Otuá ke fakamo'ui 'i he ngaahi me'a peheé.

'I he'ema luelue fakataha atu ki he 'api 'o e fine'eikí ni, na'á ku fakahā ange ki ai 'a e ngaahi fo'ilea 'oku pehē "he 'oku 'ikai ha me'a 'oku faingata'a ki he 'Otuá". Na'e loto fiemālie leva 'a e tokotahá ni.

'I he'ema hū atu ki he 'api 'o e fine'eikí 'oku 'i ai hano kaungāme'a ai ko e kaungā-lotu. Ko e tokotaha ia ko iá 'oku ta'u 75 ia pea na'e tuli fakakonga ia. Ko e fine'eiki ta'u 80 na'á ne ngāue'aki ha me'a tokoni ki he'ene fanongó ka ko e tuli e tuli 'o pau ke u kaila ki he le'o lahi tahá peá u toki lea le'ole'o si'i pē mo māmālie koe'uhi pē ke mahino ki ai e me'a 'oku ou lea 'akí. Ne mahino mai leva kiate au 'okú ne 'ofa ki he 'Eiki ko Sīsū Kalaisí; pea 'oku 'i ai e tui 'i hono lotó, pea na'e toe mahino foki na'e tuli faka'aufuli.

Hili ha pō talanoa mo ia fekau'aki mo e mafai 'o Sīsū Kalaisí ke fakamo'uí, pea mo 'Ene me'a 'ofa fakamo'ui mahaki ma'aná, na'á ku kole ange ki he Taula'eikí ke ne pani ia 'aki e lolo, 'a ia na'á ne fai pehē, peá u hilifakinima ai, mo lotu ke fakamo'ui ia. Na'á ku ongo'i leva 'a e 'i ai 'a e Laumālie Ma'oni'oní.

Hili 'eku lotú, ne 'ikai te u toe lea au ki ai kau tokanga au

ki he fine'eiki 'e tahá. Ne hā mai leva 'oku 'i ai e fakalaka ia he'ene fanongó 'i he'ema lotu pē ki ai.

Na'á ku toe tafoki hake ki he fine'eiki ta'u 80, 'o ki'i puli fakataimi 'iate au ne pau ke u kaila le'o lahi ki ai. Na'á ku lea 'aki pē hoku le'o mahení pea kamata ia ke talanoa lelei mai leva. Ne fanongo lelei mo mahino mai ia, pea ko e toe lōloa ange 'a e pō talanoá, ko e ofo ange ia 'a e Taula'eikí. Ne 'osi fakahoko 'e he 'Otuá ha mana he mōmēniti ko iá, ko ia ai ne lava 'a e fefine ko 'ení ke fanongo lelei.

'I he ngāue ki he kakai mahakí koe'uhi ke fakamo'ui kinautolú 'oku mahúinga ke fakahaa'i e 'ofa 'a e 'Otuá. Kapau 'e ongo'i 'e he taha mahaki 'okú ke fakamaau'i tu'unga 'i ha'anau fa'ahinga 'angahala 'i he kuo hifí, pe fekau'aki mo ha toe me'a kehe, pea te nau 'ilo ia 'i honau lotó pea te nau momou kinautolu mei he mālohi 'o e 'Otuá 'a ia 'oku totonu ke ngāue atu meiate koé.

'I he taimi 'oku tau lotu ai ki he kau mahakí, kuo pau ke tau tali lelei e kakaí 'o fakatatau pē ki honau tu'unga mahinó. 'Oku fiema'u ke fakahā kiate kinautolu 'oku 'ofa'i mo tali lelei kinautolu 'e he 'Otuá. 'Oku totonu ke mahino 'oku tali lelei mo 'ofa'i kinautolu 'e he 'Otuá, pea 'i he'etau fai peheé, pea te tau ma'u 'Ene 'ofa fai fakamo'uí mo Hono mālohi mo'oní 'i hotau laumālié.

'Oku ou fakatokanga'i 'a e kakai tokolahi 'oku li'ekina kinautolu pea 'oku nau mamahi tupu mei he ngaahi ongo li'ekiná, tautefito kapau na'e 'i ai ha fehālaaki 'i he vā mo e mātu'a pe ta'efakamolemole 'i he enau mo'uí. 'I hono fakalotolahi'i kinautolu ke nau faka'apa'apa'i 'enau mātu'a mo fakamolemole'i e kakai kehé, pea 'i he tafe atu e 'ofa 'a e 'Otuá 'iate koé, ko e tokotaha 'okú ke fai 'a e lotú, pea 'e hifo

meia koe ki ai 'a e mālohi mo e pani fakalangi 'o e 'Otuá 'o fakahoko e fakamo'uí.

Ko e lotu ki he mahakí 'oku 'ikai ko ha ngāue fakamīsini. Ka ko e ngāue 'o e 'ofa pea 'oku fiema'u 'a e foaki kakato 'o e mo'uí ki ai 'e he tokotaha 'oku lotu ki aí. Kapau ko e kau faifekau kitautolu 'o e 'ofa 'a e 'Otuá, pea kuo pau ke tau ngāue 'i he 'ofá.

'Oku lelei ke lea 'aki e Folofola 'a e 'Otuá ki he taha 'oku puké 'o fakalotolahi'i 'aki hono fakahā kiate kinautolu na'e 'ikai ngata pē 'a e pekia 'a Kalaisí ke tu'unga ai 'enau ma'u e mo'ui ta'engatá mo fakamolemole'i kinautolu mei he ngaahi angahala kotoa pē, ka ke fakahaa'i kiate kinautolu:

“... pea ko e me'a 'i hono ngaahi tā kuo mou mo'ui” 1 Pita 2:24.

'I he'eku lotu ke fakamo'ui ha tahá, 'oku ou tatali ki he 'Eikí kae'oua ke u ongo'i 'a e mālohi 'o e Laumālie Mā'oni'oni 'oku hifo mai kiate au. 'Oku fa'a hifo mai 'i he pani 'o e Laumālié, ka 'oku 'ikai pehē ma'u ai pē ia. 'Oku ou feinga ke a'usia 'e hoku laumālié 'a e melino 'i he 'ao 'o e 'Otuá peá u 'o hake faka'aufuli 'eku fakakaukaú kiate ia. 'Oku ou manatu'i, 'i he tui mo'oni hoku lotó, ko e ngaahi tala'ofa 'a e 'Otuá pea hili hono fale'i 'a e taha mahakí ke tuku ange ha loto fehi'á, loto ta'efakamolemolé, loto li'ekiná, mo e ilifiá, pea 'e lava kiate au ke u tui ki he Laumālie 'o e 'Otuá ke ne fakamo'ui 'a e tokotaha ko iá. 'O hangē ko 'eku lave atu ki mu'a, kuo pau ki he taha mahakí ke ne tui kuo 'osi ala mai e Nima fakamo'ui e 'Otuá kiate ia pea kamata ke ne fakafeta'ia la koe'uhi ko e fakamo'uí, neongo pē 'oku 'ikai ha faka'ilonga hā mai 'o e fakamo'uí 'i he sinó.

'E fiema'u ha feilaulau he'etau tafa'aki 'atautolú 'i he ngāue ko 'eni ki he fakamo'ui mahakí. 'Oku fa'a fai mai 'a e ui ia ki he lotu ki he mahakí lolotonga 'oku 'ikai ke tau mateu kitautolu ia. Mahalo na'a fiema'u ke tau fononga mama'o, pe 'oku omi e kakaí ki hotau 'apí 'i ha houa 'oku 'ikai faingamālie, pe 'oku telefoni mai e kakaí kiate kitautolu 'i he ngaahi houa fuoloa 'o e po'ulí. 'E fiema'u kotoa ki heni 'a e fua 'o e kātakí mo e 'ofá 'i he'etau mo'ui fakataha ai pē mo e tukupā 'etau mo'ui ki aí.

'I he'etau lotu ma'ae kakai mahakí, 'oua na'a ngalo 'a e potu Folofola ko ia mei he 'Ipiseli 'a Sēmisi:

*"Oku ai ha taha 'iate kimoutolu 'oku mahaki?
ke tala ia ki he kau mātu'a 'o e siasi; pea ke
nau lotua ia, 'o tākai ia 'aki 'a e lolo 'i he hua
'o e 'Eikí." Sēmisi 5:14.*

Ko e lotu ki he mahakí 'oku fa'a lelei taha ke fai ia lolotonga 'oku 'i ai e kau mātu'a Kalisitiane tui 'o e siasi 'o e tokotaha mahakí. Koe'uhi ko e 'uhinga ko iá, 'oka fai mai ha kole ke u lotu ma'a taha, pea 'oku ou fa'a toutou 'eke ma'u pē pe kuo te'eki lotu e kau mātu'a Kalisitiane tui 'o e siasi ko iá ki he'enu sipi. 'Oku totonu ma'u pē ke tau fakalotolahi 'i e kau tuí ke nau kumi ma'u ai pē ki he'enu tauhisipi fakalaumālie mo 'enu kau mātu'a taki lotu tui ke nau fuofua lotu ma'a 'enu sipi. Kapau 'e kei loto ai pē 'a e taha mahakí ia ke u fai ha lotu ma'ana, pea te u kole leva 'e au ia ke 'i ai e faifekau pe ko e kau mātu'a taki lotu he siasi ko iá 'i he taimi ko ia 'oku ou lotu ai ma'anautolú.

Ka 'i he tafa'aki 'e tahá kapau 'oku 'ikai lava ke fai pehē pea 'oku totonu ia ke 'oua na'a fai e founa ko iá. Taimi

ia ni'ihi ko e taha mahakí ia 'oku 'ikai pē siasi ia ha siasi pe 'oku fu'umama'o 'a e feitu'u ia ko iá pea 'oku toefakavavevave. 'I he ngaahi me'a kotoa ko 'ení 'oku totonu ke tau mateu ke ngāue 'i he tuí 'o fakatatau mo e Folofola 'a e 'Otuá pea mateu ke ngāue 'i he 'ofa ki he taha mahakí.

HONGOFULU — MĀ — TAHA KO E NGAAHI MANA.

“Ki he tokotaha 'a e fai 'o e ngaahi maná...” 1 Kolinitō 12:10.

Ko e me'a'ofa 'o e ngaahi maná 'oku fa'a hā ia he ngaahi fakamo'ui leva pē he taimi ko iá 'a e mahakí, pea 'oku tau ma'u ia 'i he Kōsipeli 'a Sioné hono hanga 'e Sisū 'o fakamo'ui e foha 'o e 'eikí:

“Pea 'i he'ene fanongo kuo ha'u 'a Sisū mei Siutea ki Kālelī, ne ne 'alu ki ai, 'o ne fakakolekole ki ai ke ne 'alu hifo, 'o fakamo'ui hono fohá: he kuo ofi 'ene mate.

Pea tala 'e Sisū, kiate ia, Kapau 'oku 'ikai te mou mamata ki he ngaahi faka'ilongá, mo e me'a fakaofó, 'e 'ikai te mou tui.

Pea tala ange 'e he tangata'eikí kiate ia, 'Eiki, ke ta ō hifo, na'a mate hoku fohá.

Pea pehē 'e Sisū kiate ia, 'Alu koe; 'oku mo'ui ho fohá. Pea tui 'a e tangatá ki he lea kuo lea 'aki 'e Sisū kiate ia, pea 'alu ia.

Pea 'i he'ene kei 'alú, na'e fakafetaulaki mai kiate ia 'ene kau tamaio'eikí, 'o nau tala kiate ia, 'o pehē, 'Oku mo'ui ho fohá.

Pea fehu'i ai ia kiate kinautolu ki he feitu'ula'ā na'e kamata mo'ui ai iá. Pea nau pehē kiate ia, 'Aneafi 'i hono fitu 'o e feitu'ula'á na'e mahu'i 'a e mo'fi 'iate ia.

Pea na'e 'ilo 'e he tama'i ko e feitu'ula'ā pē iá na'e pehē ai 'e Sīsū kiate iá, 'Oku mo'ui ho fohá: pea na'e tui ai ia, pea mo hono falé kotoa pē.

Ko hono ua 'eni 'o e mana na'e fai 'e Sīsū, 'i he'ene ha'u mei Siutea ki Kalelí. Sione 4:47-54.

'Oku fakamatala'i 'eni ko e mana hono ua na'e fai 'e Sīsū, 'a ia, ko ha fakamo'ui leva pē 'i he taimi ko iá ko e mana ia.

'I he taimi 'oku ou pehē ai 'oka tau ka hilifakinima ki he mahakí te nau kamata ke mo'ui. 'Oku 'ikai te u tāla'a ko e me'a ia 'oku hokó. 'I he taimi 'e ni'ihí, 'oku ngāue mana pē 'a e Laumālié ia 'o e 'Otuá 'i he kaka'i, pea 'oku tau mamata ki he tapa faka'uhila e mālohi e 'Otuá 'o ngāue honau sinó pea 'oku lava ia ai ke fakamo'ui leva e kaka'i ia. Ko ia ai, he 'ikai lava ke tau fakangatangata e 'Otuá ki ha founga 'e taha, koe'uhi he 'oku ne 'omi kiate kitatolu 'a e me'a ofa 'o e maná. Ke tau tui kiate la koe'uhi ko e ngaahi maná, pea 'oua na'a tau loto si'i; ke tau tauhi foki 'a e palanisi tatau 'o e Folofolá kapau 'oku 'ikai te tau ongo'i 'a e fakamo'ui leva 'a e 'Otuá 'i ha mana he taimi pē ko iá, 'oua na'a tau foki leva ki he ta'etu'i 'o pehē oku 'ikai fakamo'ui 'e he 'Otuá e mahakí.

'Oku totonu ke tau manatu'i ma'u ai pē 'oku tau hilifakinima 'i he mahakí pea te nau mou'i, pea ko e 'Otuá ko e 'Otua 'o e ngaahi maná.

Tau manatu 'i foki kuo fakahā mai 'e Sīsū kiate kitautolu:

“Ko e mo'oni, ko e mo'oni, 'oku ou tala atu kiate kimoutolu, Ko ia 'oku tui kiate aú, ko e ngaahi ngāue 'oku ou fai 'e fai 'e ia foki; pea te ne fai mo ia 'oku lahi hake; koe'uhi ko 'eku 'alu ki he Tamaí.” Sione 14:12.

'Oku 'ikai fakangatangata e 'Otuá ia ki he taimi pe ko ha feitu'u. 'Oku kehe ia mei he anga fakaenatulá, 'i he me'a fakalaumālīé 'oku lava ai ia ke tau a'usia e mana kapau pē te tau ngāue 'i he tapa fakalaumālīé 'aki 'a e tui kakato 'i hotau lotó.

Kuo pau ma'u ai pē ke tau talangofua ki he Folofola 'a e 'Otuá pea fakapapau'i ko 'etau ngaahi kolé 'oku fakatatau ki He'ene Folofolá. Kapau te tau talangofua ki he fekau 'a Sīsū ke tau fe'ofa'aki 'o hangē ko 'Ene 'ofa kiate kitautolú, pea tau ma'u ha laumālīe tonu 'i he'etau feohi mo lá, pea 'oku ou tui leva 'oku tau 'i ha makatu'unga mālohi ke tau tui ki he Kelesi 'a e 'Otuá ke ngāue 'i he'etau mo'uí. Manatu'i, 'oku fakahā mai kiate kitautolu:

“Pea ko 'eni 'a e mālohi 'a ia 'oku tau ma'u kiate iá, koe'uhi, ka tau ka kole ha me'a 'o fakatatau ki hono finangaló, 'okú ne ongo'i kitautolu.” 1 Sione 5:14.

'Oku faingofua ma'u pē ke tau ma'u e finangalo 'o e 'Otuá, koe'uhi pē he 'oku mahino 'Ene ngaahi folofolá. 'Oku mahino 'aupito pē ia ko Hono finangaló ke Ne FAKATU'UMĀLIE kitautolu:

“He ‘oku mou ‘ilo ‘a e ‘ulungaanga lelei ‘a hotau ‘Eiki ko Sisū Kalaisi, ‘a ‘Ene mohu koloa’ia, ka na’a hoko ‘o masiva koe’uhi ko kimoutolu, koe’uhi ‘i he’ene masiva ke mou koloa’ia ai.” 2 Kolinito 8:9.

‘Oku mahino ‘aupito pē ia ko Hono finangaló ke Ne foaki mai e MO’UILELE!

“‘E ‘ofeina, ko e fungani he me’a ‘oku ou koleá, ke ke monū’ia, mo mo’ui mātoto (lelei), ‘o hangē pē ko e mo’ui ‘o ho laumālié.” 3 Sione 2

“A ia na’á ne fua tokotaha pē ‘i hono sino ‘o’oná ‘etau ngaahi hiá ki he ‘akaú koe’uhi ‘i he’etau tau’atāina mei he angahalá, ke tau mo’ui ki he mā’oni’oni; pea ko e me’a ‘i hono ngaahi tā kuo tau mo’ui ai.” 1 Pita 2:24.

‘Oku ou manatu’i ha me’a na’e hoko ‘i ha kolo ‘i Nu’usilá ni he ngaahi ta’u si’i kuo hili. Na’á ku hoko ko e tangata lea ‘i ha fakataha “Women’s Aglow”, pea hili ‘eku leá na’e fakatokanga’i au ‘e he Laumālié Ma’oni’oni ki ha taha ‘a ia na’á Ne fakahā mai ‘oku ‘i he fakataha’angá ‘a ia ‘okú ne fiema’u ha’ane fānau ‘i he ngaahi ta’u ‘e fitu kuo hili. Na’e fakahā mai ‘e he Laumālié ko e taungafanau ‘o e tokotaha ko ‘enī na’e fulihi ‘o meimei tu’u mafuli.

‘I he’eku lea ‘aki e ngaahi lea ko iá, na’e fakatovave mai ha finemui kimu’a ‘o ne pehē mai ko ia ‘a e tokotaha ko ia ‘i he’ene ‘ilo ‘oku lea mai ki ai ‘a e Laumālie Ma’oni’oni. ‘I he’eku lotu ma’ae tokotahá ni, na’e tō ‘a e tokotahá ni ki lalo ‘i he mālohi ‘o e Laumālié. ‘I he’emau fakatokanga’i atú, na’a

mau mamata ki hono keté 'oku ngaue mālohi ki 'olunga mo lalo. Na'e hangē 'okú ne faingata'a'ía ka na'e mahino mai kiate au ko e mālohi 'o e 'Otuá na'á Ne ngāue 'i loto 'i hono sinó. Peá ne puna ki 'olunga 'o ne pehē mai, "'Oku ou 'ilo 'oku ou mo'ui".

Hili ha ngaahi māhina si'i mei ai na'á ne faitama pea 'i ha ta'u 'e taha mei ai na'a mau 'a'ahi ki honau koló pea na'á ne 'omi 'ene pēpeē ki he fakataha ko iá 'o ne fiefia ke fakamatala 'ene mo'ui ki he kolōlia 'o e 'Otuá.

Na'e fulihi fakafoki 'e he 'Otuá 'a e tūkunga 'o e taungafanaú 'i ha lau mōmēniti pē, 'o hangē tofu pē ko e ala 'a e fefiné ki Hono kapa'i kofú.

'I he ngaahi fa'ahinga fakamo'ui ko 'enī mo e ngaahi me'a kehe, tu'unga 'i he'etau fakavaivai ki he Nima 'o e 'Eikí mo tau tui ki He'ene Folofolá, pea 'okú Ne malava 'e la ke fakahoko ha mana.

HONGOFULU — MĀ — UA KO E KIKITE

*“....ki he tokotaha 'a e kikite”. 1 Kolinitō
12:10.*

'O ku ou tui 'oku tonu ke kikite 'a e taha kotoa pē 'o fakatatau mo 1 Kolinitō:

*“He te mou kikite hokohoko kotoa pē,
koe'uhi ke akonekina kotoa pē, pea ke
fakafiemālie'i kotoa pē”. 1 Kolinitō 14:31.*

'Oku totonu ki he tokotaha Kalisitiane kotoa pē kuo 'osi fonu 'i he Laumālié ke ne ma'u 'a e me'a'ofa 'o e kikité. 'I ha fakataha, 'oku ou fa'a kole kiate kinautolu kuo te'eki te nau kikite kimu'á ke nau tu'u ki 'olunga 'o tatali fakalongolongo pē ai ki he 'Eikí pea tuku ki he 'Eikí ke Ne 'omi ki honau 'atamaí ha potu Folofola pe ha lea ke nau lea 'aki. 'Oku ou fa'a kole ki ha ni'ihiki ke nau hilifakinima 'iate kinautolu ko ia 'oku nau fiema'u ke nau kikite 'i he Laumālie Ma'oni'oní, ka 'oku totonu ki he kakaí ke nau ako ke toutou ngāue'aki 'a e ngaahi me'a ni, pea kapau 'oku ke fie ngāue 'i he kikité, pea 'oku ou fokotu'u atu ke ke ma'u fakataha 'i ha kulupu lotu te nau 'ofa kiate koe 'i he 'ofa 'a e 'Eikí. 'Oku 'ikai kō ha'aku fokotu'u atu 'aku 'eni ia ke ke tuku ange ho siasí. Ka 'oku ou 'uhinga au ki ha kulupu lotu 'a ia 'e 'ofa kiate koe 'a e kau lotu

ko iá 'o mahino kiate kinautolu 'oku faka'amu ho lotó ke ke ngāue 'i he me'a ni. 'I he'ene hā mai 'a e ngaahi leá ki ho'o fakakaukaú, lea 'aki. 'Oku ou 'uhinga ki he ngaahi lea ki he langa hake fakalaumālie, akonaki mo fakafiemālie. Taimi 'e ni'ihi 'oku ou kole ange ki he kakaí ke nau 'omi ha ngaahi potu Folofola koe'uhi ke nau fanongo ki honau le'o 'onautolú.

Ko ho'o fanongo pē ki ho le'o 'o'ou' 'i ha fakataha'anga kakai 'e kamata leva ke ke ma'u ha loto lahi mo e tui.

'Oku mahu'inga ke ke kamata. Mahalo pē te ke ma'u ha ngaahi fo'ilea nounou pē, ka 'o kapau te ke lea atu pē 'i he tuí, lea 'aki e ngaahi lea ko iá. 'Oua te ke tatali kae'oua ke ke ma'u 'a e fekau kakató, lea 'aki pē 'a ia 'okú ke tui 'oku 'oatu ke ke lea 'akí pea mahalo pē te ke ki'i tu'u ai. Mahalo pē he 'ikai te ke ma'u 'e koe ha toe lea ke ke hoko atu 'aki pea mahalo pē na'a lea mai 'aki 'e ha taha ia 'a e toenga e me'a ke ke lea 'akí, ka ke kamata. 'Oua te ke tatali kae'oua kuo ke ma'u 'a e fekau kakató. 'Okú ke tupu 'i he tuí 'i ho'o lea 'aki 'i ho ngutú 'a e ngaahi me'a 'oku lelei. 'Oku tau 'ilo'i e me'a ko iá. Na'á ku 'ilo'i ko e taha mā au 'i he'eku fuofua hoko ko e Kalisitiane- ko e mā ka ko ha mā. 'I he'eku fanongo 'oku kikite 'a e kakaí peá u pehē pē 'i loto, "'oku 'ikai 'uhinga ia ke u kikite au — kikite faka'ofa'ofa ē!" Ka na'e toki mahino mai kiate au ko e me'a pē 'oku fiema'u au ki ai 'e he 'Eikí ke u ma'u pē 'a e laumālie 'o ha ki'i tamasi'i kei si'i mo falala ai pē kiate ia, ka 'i he 'aho 'e taha na'e fakalotolahi'i au 'e he taha ko e tokoua he 'Eikí, ke u fai pehē. Na'á ne fakalotolahi'i kinautolu 'i he fakataha'angá ke nau lea 'aki ha lea faingofua pē. Na'á ku lea 'aki ha ngaahi fo'ilea si'isi'i pē mei he Ngaahi Sāmé, pea ko 'eku kamata pē ke fanongo ki hoku le'ó 'i he fakataha'angá, na'á ku kamata

leva ke ma'u ha loto lahi pea kamata leva ke u kikite mei ai.
'Oku tafe mai pē ia 'i ha'o tu'u fakataha ke lotu mo ha taha.
'Oku fiefia ma'u pē 'a e 'Otuá ia ke ke lea 'aki 'a e Folofolá.
Manatu'i 'a e me'a 'oku hā 'ia I Kolinitō:

*"He te mou kikite hokohoko kotoa pē,
koe'uhi ke akonekina kotoa pē, pea ke
fakafiemalie'i kotoa pē" 1 Kolinitō 14:31.*

Pea 'oku toe ngāue'aki pē ia ki ha langa hake fakalaumā
lie, akonaki mo fakafiemālie:

*"Ka ko ia 'oku kikitē, 'oku lea ia ki he
kaka'i ke langa hake, mo enginaki, mo
fakafiemālie". 1 Kolinitō 14:3.*

'Oku 'uhinga 'eni ke langa hake mo fakalotolahi ki he
Sino 'o Kalaisi.

Ko e tokotaha taki 'i ha fakataha'anga 'oku lahi hono
fatongiá ki hono taki 'o e fakataha'anga lotu ko iá. Kapau 'oku
ai ha mafai 'iate ia 'i he me'a ni, kuo pau ke ne matu'aki
fanongo lelei ki he 'Eikí koe'uhi 'oku fa'a fiema'u 'e he 'Eikí ke
'omi ha lea 'oku fakalotolahi. Manatu'i 'oku kehe 'a e me'a'ofa
'o e kikitē mei he 'ōfisi 'o e palōfitá; ko e fatongia kehe ia
(Efesō 4:11). 'Oku tau lau kitautolu 'eni ki he ngāue 'o e kikitē,
kae 'ikai ko e kikitē 'i 'o e ngaahi me'a ke hoko ma'i ka ko e
langa hake fakalaumālie pē mo e fakalotolahi ki he Sino 'o
Kalaisi. 'Oku 'uhinga pehē kotoa 'a e ngaahi me'a'ofa ko 'ení.

'I he'emaui kamata 'a e ki'i fakataha'anga lotú, na'e 'omi
ki hoku lotó 'e he 'Eikí ke fakalotolahi ki hoku hoá kau ki he
me'a'ofa ni. Te ne 'i ha fakataha'anga mo au pea te u pehē
kiate ia, "'Oku ou tui 'oku 'oatu 'e he 'Eikí ha kikite kiate koe, 'e

Pat (Peti)". Ne te'eki kikite ia kimu'a pea 'oku tokolahi pē ai e kakai ia 'oku lava ke nau kikite lelei ange, ka na'á ne tu'uma'u 'i he 'Eikí, tu'u ma'u 'i he tui kuo hanga 'e he 'Otuá 'o tō 'i hono laumālie ha Folofola, pea kamata leva ke ne lea — pea ki'i ta'ofi si'i, fo'ilea 'e taha, ua, tolu 'ene ha'ú. Kuó u mamata ki hoku hoá 'i ha fakataha'anga toko 5,000, pea 'oange 'e he 'Eikí kiate ia ha kikite pea 'e ongo'i kotoa ia 'e he fakataha'angá. Tu'o lahi ha'ama'u lotu fakafāмили pea 'oku 'oange 'e he 'Eikí ki hoku hoá ha lea fakalotolahi. Ko e me'a fakalotolahi ia ki he husepānití mo e uaifi. Ko ia ai, 'oku ou pehē ke ke fakalotolahi'i ho uaifi, ho husepānití, mo e fāмили ki he me'a'ofa fakaofo ko 'ení. Ko e founga fakaofo ia 'oku fakatapau'i atu 'e he 'Otuá kiate koe ha me'a.

'Oku tatau pē hoku fohá 'a Paula mo hoku 'ofefiné, 'a Maria 'okú na ma'u 'a e me'a'ofa tatau. 'Oku faingofua pē ka ko e me'a'ofa fakaofo 'a e 'Otuá, pea 'okú ke kamata 'aki pē ho'o lea 'aki e me'a 'oku 'oatu 'e he 'Otuá kiate koé, ki ho laumālie. Mahalo pē ko ha Same pe ha ngaahi fo'ilea mei he Folofolá, ka ke lea 'aki. 'Oua na'á ke ilifia ke lea, ka ke 'alu ki ha fa'ahinga fakataha'anga 'oku lava ke fāpuekina ai koe.

Ko ia ai 'oku ou fakafeta'i pē au ki he founga na'e fakahā mai 'e he 'Eikí kiate au 'a e founga 'o e kamata he me'a ni pea mo e founga 'oku hokohoko atu ai 'Ene fakalotolahi'i aú.

Manatu'i ko e kikitē ko e me'a ia 'oku fa'a 'oatu pē kiate koe. 'I he taimi 'okú ke fai ai ha kikite, mahalo pē na'a fekau'aki mo koe tonu mo ho ā — takaí pea mahalo pē na'a toe lea atu e 'Eikí kiate koe lolotonga pē ho'o leá.

Manatu'i ma'u pē he 'ikai fakahoha'asia pē 'e he Laumālié la. Kapau 'oku 'i ai ha fekau 'oku 'omi 'i he lea kehekehē pe faka'uhinga 'o e lea ko iá, pe ha kikite, pea 'oku

totonu ke 'oua na'a toe fakahohā'asi ia 'aki ha me'a kehe 'i he taimi tatau. Taimi 'e ni'ihī 'oku 'ikai lava ke fa'a ta'ofi tautefito kapau ko ha fu'u fakataha lahi. He 'ikai lava ha taha ke fanongo ki ha me'a 'oku lea 'aki ia 'e ha taha 'i ha feitu'u 'e taha 'i he fakataha'angá ka 'e lava pē 'e he Laumālié ke fakatonutonu vave 'aupito 'eni koe'uhi kae lava ke hā mai 'a e le'o totonu 'o e tokotaha 'oku lolotonga leá.

Ka 'i ai ha kikite, kuo pau pē ke 'i ai ha fakamo'oni 'i he laumālie 'o kinautolu kehé ko e me'a 'eni mei he 'Otuá. 'E fakahā ia 'e he Laumālie Ma'oni'onī 'i ha fakataha ko e kikite ia pea ko e lea ia mei he Laumālie Ma'oni'onī, pe 'oku 'omi ia 'i he lea faka — Pilitāniá pe 'oku fakahoko mai ia 'i he lea kehekehe fakataha mo ha liliu lea. Kapau 'oku 'ikai te tau fakamo'oni ki ai 'i hotau laumālié pea kapau 'oku 'ikai faka-Tohitapu, pea 'oku totonu ke 'oua na'a tau tali ia ko e me'a mei he 'Otuá.

“Ke lea 'a e kau kikite 'e toko ua pe toko tolu, pea fakamaau ki ai 'a e ni'ihī”. 1 Kolinitō 14:29.

Ka 'i he tafa'aki 'e tahá, kuo pau ke fai kotoa pē 'eni ia 'i he 'ofa. 'Oua na'a tau ta'ofi kiki ha taha koe'uhi pē ko e lea 'okú ne 'omī mei hono 'atamaí 'o 'ikai mei he Laumālié koe'uhi pē mahalo ko e lea 'oku 'omī mahalo 'oku 'ikai ha me'a ia ai 'oku fakatu'utāmaki, kae mahalo pē na'a 'oku kau ki he langa hake. Kuo pau e fakamāú ke fai 'i he 'ofa pea kuo pau ke toe fu'u mālohi ange kapau ko e ngaahi lea 'o e kikité 'oku taka fakahā mai ha me'a ke fai pe 'oku ongo taka fakamaau pea te ne ngalingali ha'iha'i 'a e taha 'oku fai ki ai 'a e kikité. Pea kuo pau ke tau matu'aki fakamo'oni ki he me'a

ko iá 'i hotau laumālié pe ko e me'a ia mei he 'Otuá pe ko e me'a pē ia mei he loto mo e 'atamai 'o e taha 'oku ne fai 'a e kikitē.

Kapau 'oku tau ongo'i 'oku ai ha mafasia lahi 'iate kitautolu ke lea 'aki ha kikite pe fekau 'i he lea kehekehé, lolotonga ia 'oku lea ha taha ia, 'oku totonu ke lava pē ke tau tatali ke 'osi 'enau leá pea toki a'u mai leva ki he faingamālie ko ia ke lea 'aki ai 'a e fekau ko iá, 'Oku ai ha ni'ihī kuo nau fakahā mai 'oku 'ikai pē lava ia ke nau toe matatali kinautolu ke lea 'aki 'a e fekau 'oku 'omi kiate kinautolu ke fakahoko atú, pea 'e puna tokua mai 'enau leá 'anautolu ia kitu'a, ko ia ai 'oku tonu ke fei mo nau lea 'aki. Ko e Laumālié ko e Taha anga fakamatāpule. He 'ikai te Ne fakahoha'asia 'e la ia pea he 'ikai te Ne fakamālohi'i mai 'e la 'Ene Leá. 'Oku lava pē ke tau mapule'ia 'etautolu kitautolu 'i he'etau ngāue 'i he Laumālié. Lahi e taimi 'oku 'omi 'e he Laumālié ha lea 'o e 'iló lolotonga ia 'oku lea ha taha ia ka 'oku 'ikai te u puna hake leva au ia ki 'olunga 'ou pehē 'oku ou fiema'u ke lea 'aki ha fekau lolotonga ia 'oku lea 'a e tokotaha. Kuo pau pē ke u tatali ki he faingamālie totonu ke u toki lea ai. 'O hangē pē ko e taimi ia 'e taha 'oku ou lea ai pea 'omi 'e he 'Eikí ha lea 'i he Laumālie Ma'oni'oní, ko e lea 'o e 'iló, kuo pau pē ke u tatali kae'oua ke Ne fakahā mai 'a e taimi ke toki 'ave ai.

*“He ko e ngaahi laumālie 'o e kau kikitē,
'oku fa'a pule'i 'e he kau kikitē”. 1 Kolinitō
14:32.*

Ko ia ai 'oku totonu ke tau lava ke ngāue'aki 'a e pule'i lelei kitautolú.

Kapau 'oku ngāue 'a e takí 'o fu'u fakaongoongo 'aupito ki he Laumālié pea te ne lava lelei ke ongo'i lelei 'oku ai 'a e lea pe fekau ke lea 'aki pea te ne foaki 'a e faingamālie ke lea 'aki ia 'i hono tāimi totonu.

Ko e founga 'e taha 'e lava ke ngāue ai 'a e me'a'ofa 'o e kikité 'i he tāimi lahi 'oku kamata ki he Laumālié ke ne 'omi ki he'etau fakakaukāu ha fa'ahinga me'a. Mahalo pē ko ha vai tō, ko ha fakatātā 'o e tō 'a e la'aá, pe ko ha manafa, pe ko ha fa'ahinga me'a, pea 'oku kamata 'e he Laumālié ke lea mai kiate kitautolu fekau'aki mo e me'a ko iá. 'I he'etau leá lolotonga 'oku 'i hotau 'atamaí 'a e fakatātaá, 'e lava lelei pē 'e he Laumālié ke Ne 'omi 'a e fekaú 'i he founga pē ko iá pea 'e lava ke mahino mai 'aupito. Tatau pē a Pat (Peti) mo au 'okú ma fa'a ma'u ha fakatātā 'i homa 'atamaí 'o ha fa'ahinga me'a 'i he 'ai ko ia ke ma fakahoko ha kikité, pea 'i he kamata ke tafe mai 'a e leá 'oku lava lea ke ma fakamahino 'i mahino ange 'a e kikite ko iá.

Ko e me'a kiate au, 'i he'eku lea 'i he kikité, 'oku ou ma'u pē 'eau ia ha ngaahi fo'ilea si'isi'i pē kimu'a 'i ha mōmēniti pē, pea 'i he'eku hoko atu 'eku leá pea 'oku 'omi lea 'e he Laumālie Ma'oni'oní ia 'a e ngaahi fo'ilea ko ia ke u hoko atu 'aki.

HONGOFULU — MĀ — TOLU

KO E ME'A'OFA 'O E 'ILO KI HE NGAAHI LAUMĀLIE

“....ki he tokotaha 'a e 'ilo ki he ngaahi laumālié,” 1 Kolinitō 12:10.

Ko e me'a'ofa 'o e 'ilo ki he ngaahi laumālié 'oku mahu'inga mo'oni ia ki he ngāue faka-Kalisitiané. 'Okú na fekau'aki mo e kapusi 'o e ngaahi laumālie 'ulí. 'Okú ke 'ilo 'apē ne te'eki ke fekau 'e Sisū ki he kau akó ke nau lotu ki he kakai mahaKí pea 'oua naá fakakau ai mo e kapusi kitu'a 'o e ngaahi laumālie 'ulí?

'Oku ou tui ko e ngāue 'o e tu'u ma'u 'i he mafai 'o e Folofola 'a e 'Otuá mo e tui kakato ki ai ke fakafepaki 'i 'a e tēveló 'oku mahu'inga ia ke ma'u 'e he tokotaha kotoa pē 'o kitautolu. 'Oku 'ikai ke u pehē ko e ngāue 'o e kapusi tēvoló 'oku totonu ia ke ma'u 'e he tokotaha kotoa pē, ka ko e ngāue 'o e tu'u ma'u 'i he Folofola 'a e 'Otuá mo TUI KI AI ke fakafepaki 'i 'aki 'a e mālohi 'o e tēvoló 'e totonu ke ma'u 'e he tokotaha kotoa pē 'o kitautolu.

'I he pō 'e taha, na'e ai ha tokoua 'e taha 'i he'eku kulupu lotú naá ne pehē mai "E hoku tokoua, 'oku foaki atu 'e he

‘Eikí kiate koe ‘a e me‘a‘ofa ‘o e ‘ilo ki he ngaahi laumālié”.
 ‘Oku ou fakafeta‘i ki he ‘Otuá koe‘uhi ko e tokoua ko ia na‘á
 ne fakalotolahi‘i au ‘i he me‘a ko iá, pea talu mei he taimi ko
 iá mo ‘eku ngāue ‘i he me‘a‘ofa ko ‘eni ‘a e ‘Eikí ‘o fakalalakaka
 ai pē, pea ‘i he ‘eku lotu mo e kakaí ‘oku hanga leva ‘e he
 Laumālié ‘o fakahaa‘i mai kiate au ‘a e ngaahi fa‘ahinga
 laumālie ‘uli kehekehé pe ko e ngaahi laumālie ‘i he kakaí,
 pea kamata leva ke u toe ngāue lahi ange mo toe loloto ange
 ‘i he ngāue ko ‘eni.

Ka neongo ia, ‘oku fiema‘u ke ‘i ai ha palanisi ‘o e me‘a
 ni. Ka kuó u ako ha me‘a ‘e taha pea he ‘ikai pē toe ngalo; ‘a
 ‘eni, kapau te u to‘o ha veesi mei he Tohitapú — ‘a e Folofola
 ‘a e ‘Otuá — ha veesi pē — ‘o lea ‘aki ia ki ha taha ‘a ia ‘oku ai
 hono palopalema ‘i he me‘a ko ‘eni, pea ‘i he fakahaa‘i ‘e he
 laumālie ‘uli ia ‘i he ngaahi founga kehekehé ‘oku meimei lea
 pehē, “Oku ikai te u fie fanongo ki ai, ‘oku ‘ikai te u fie
 fanongo ki ai” ‘OKU ‘IKAI TE U FIE FANONGO KI AI!”

‘Oku ou manako ke ngāue‘aki mo lea ‘aki ‘a e ngaahi
 Potu Folofola meia Fakahā:

*“Pea na‘e li ‘a e maté mo hētesi ki he ano ‘o
 e afi. Ko ‘eni ‘a e mate ‘angaua”. Fakahā 20:14.*

‘Oku ou fakahā ai ki he laumālie ‘uli ko e potu ia ‘oku iku
 ki aí. Ko e me‘a ko iá, kapau ‘oku ‘ikai ke toe ‘i ai ha founga
 kehe, kuó ne ‘osi fakapapau‘i mai kiate au fekau‘aki mo e
 mo‘oni ‘o e Folofola ‘a e ‘Otuá, koe‘uhi ko e taimi ko ia ‘okú ke
 ‘ilo ai ‘a e ngaahi laumālié mo ke lotu ‘i he ngāue ko ‘eni, kuo
 pau ke ke matu‘aki tui koe ‘i ho laumālié. Kapau ‘oku ‘ikai te
 ke ma‘u ‘i ho laumāleí ‘a e tui kakato ki he Folofola ‘a e ‘Otuá,
 ‘e hanga ‘e he laumālie ‘uli ‘i loto he taha ko iá ‘o fakafepaki‘i
 koe.

‘I Fisi na’á ku lotu ai ki ha ongo me’a kei ta’u si’i pē Hinitū ‘a ia na’á na tali ‘a Sisū, ka na’e fakahā mai ‘e he Laumālie Ma’oni’oni ‘oku kei ‘i ai pē ‘a e laumālie Hinitū ‘iate kinua. ‘I he pō na’e hokó na’á ku ‘alu ke fe’iloaki mo e Faifekau ‘o e siasī, pea, ‘i he ki’i loki he fale lotú, na’a mau lotu ai ki he ongo me’á ke papitaiso kinua he Laumālie Ma’oni’oni. Ne faingofua pē hono ma’u ‘e he fefiné ia ‘a e papitaiso he Laumālie Ma’oni’oni, ka ko e motu’á na’e lahi hono ngaahi palopalemá. ‘I he’emau hokohoko atu ‘emau lotú ne kamata leva e kakai he fale lotú ke nau hiva. Na’a nau ‘ilo pē ia ‘enautolu ‘oku mau lotu. Fuofuolua si’i mei ai na’a nau kamata ke hiva, “‘I he Huafa ‘o Sisuú, ‘e hola e ngaahi laumālie ‘ulí”. Pea ‘i he’enau hiva matu’aki fiefia lahi, ne kamata ke sēlue kimu’a mo mui ‘a e tamasi’i, ne ongo mai leva ha le’o ia mei he ngutu ‘o e ki’i tangatá ni ‘o hiva ai pē ‘a e hiva tatau. Na’á ku ‘ilo ‘eau ia ‘oku ‘ikai ko e tangatá ia, ka ko e laumālie. Ko ia ai na’á ku ‘eke ange ki ai, “Ko e hā ho’o me’a ‘oku faí?” Ne tali mai leva ia ‘e he laumālié, “Ko e hiva manako ‘eni ia ‘o’oku.”

‘Oku ou ‘ilo ‘oku ‘ikai totonu ke toe talonoa fuolua mo e tēvoló, pea ‘oku ‘ikai ko ha me’a ia ‘oku ou maheni ai, ka ko e me’a ‘eni ne fakahā mai ‘e he laumālie ‘i he tangatá, “Ko e hiva manako ‘eni ia ‘o’oku — ‘I he Huafa ‘o Sisū ‘e hola ‘a e ngaahi laumālie ‘ulí”. Ne toki ha’u e mahinó kiate au tã kuo tu’o lahi e fanongo ‘a e laumālie ‘ulí ki he kau Kalisitiane ta’etuí ‘oku nau hiva,” ‘I he Huafa ‘o Sisū ‘e hola ‘a e ngaahi laumālie ‘ulí”, pea kuo ‘ikai kei ilifia ia pea kuo ma’u ia ‘e ia ko ‘ene hiva manako. Ko e ‘uhinga ia ‘oku mahu’inga ke tau ma’u ha tui ‘i he me’a ‘oku tau faí.

Ne fakahā mai ‘e he laumālie ‘ulí ia — ko e ‘otua ‘anga

'o Fisi. Ka na'e vete ange 'a e tangatá. Ko 'ene mahino pē kiate au 'a e me'a na'e 'uhinga ki ai 'a e laumālie 'ulī, haleluia, ne ngaholo e me'a kotoa, peá ne vete ange 'aupito e tangatá. ... 'I he Huafa 'o Sisuú.

'Oku ou ngāue'aki 'a e ki'i talanoa ko iá koe'uhi pē ke atu fakamahino 'a e mahu'inga ai pē 'o e tui falala kakato 'a e laumālié mo tu'u kalikali ai pē 'i he Folofola 'a e 'Otuá 'i he kotoa 'o e ngaahi ngāue ko 'enī. 'Oku mahu'inga 'aupito, 'a e tui falala kakato 'a e laumālié mo e lotó kotoa 'i he me'a 'okú ke faí, kae makatu'unga kotoa 'i he Folofola 'a e 'Otuá.

Ko e 'ilo 'o e ngaahi laumālié ko ha me'a'ofa ia 'a ia 'oku mahino 'aupito ai 'a e kamata ki he Laumālie Ma'oni'oní ke Ne ue'i ho laumālie 'i loto fekau'aki mo ha fa'ahinga me'a, pea 'i ho'o tatali ki he 'Eikí pea 'e toki mahino mai leva 'oku 'i ai ha laumālie 'o e ilifia pe li'ekina, pe ko ha toe fa'ahinga laumālie kehe 'oku ngāue 'i loto 'i ha taha. Pea 'oku pau leva ke 'i ai ha fiema'u ki ha lotu 'o kapusi 'a e laumālie 'ulī.

Ko e potu Folofola ko 'enī ko e sipinga ia fekau'aki mo hono ngāue'aki e me'a'ofa ko 'enī:

*“Pea pehē, 'i he'ema'u 'alu ange ki he lotú,
na'e fakafetaulaki mai kiate kimautilu ha
ta'ahine kaunanga na'e uluisino ai 'a e laumā
lie kikite, pea na'e lahi 'a e koloa na'e ma'u 'e
he'ene kau matāpulé 'iate iá, 'i he'ene kikite loí;*

*Ko ia ia na'e muimui 'ia Paula mo
kimautilu, 'o pehē 'ene kalangá, Ko e kau
tamaio'eiki 'a e kau tangatá nī 'a e 'Otua
fungani mā'olungá, pea 'oku nau fakahā mai
kiate kimautilu 'a e hala 'o e mo'uí.*

Pea 'aho lahi mo 'ene fai pehē pē. Pea kuo mamahi ai 'a Paula, pea tafoki ia kimui, 'o ne pehē ki he laumālié, 'Oku ou fekau kiate koe, 'i he huafa 'o Sisū Kalaisi, ke ke 'alu kitu'a 'iate ia. Pea ne 'alu ia kitu'a 'i he feitu'ula ā pē ko iá". Ngāue 16:16-18.

Na'e 'ilo'i 'e Paula 'a e laumālie kikite loí 'i he ki'i fefine ko 'ení. Lahi 'a e taimi 'i he'emaui tu'u fakataha mo ha taha ke fai ha lotu ki he mahakí 'oku lava ke mau 'ilo ko e tupu'anga 'o e mahakí ia ko e tupu mei he laumālie 'uli 'O hange kuo 'osi lau ki aí, ne te'eki fekau'i 'e Sisū ki he kau ākongá ke nau ō 'o lotu ki he mahakí 'o 'ikai kau ai 'a e kapusi 'o e tēvolo pe ngaahi laumālie 'uíf. Ko e 'ilo'i 'o e ngaahi laumālié leva 'oku hoko ia ko e kupu mahu'inga mo'oni 'o e lotu ki he mahakí.

Lahi e kakai 'oku nau tukuloto'i 'a e loto fehi'á 'i honau lotó ki he kakai kehe, pea neongo kuo nau 'osi fakamolemole'i kinautolu, ka 'oku 'osi aka tefito e fehi'á ia 'i honau laumālié. Mahalo pē ko e tokotaha ko iá kuo 'osi fakatomala ia mei he loto fehi'á, ka 'oku ou fakatokanga'i ko e aka 'o e laumālie fehi'á 'oku kei nofo pē ia ai pea 'okú ne fakatupu 'a e ngaahi mahaki fakaesino. 'I hono fakahā mai 'e he Laumālie Ma'oni'oní, pea te u fekau'i leva e laumalie fehi'á ke hū kitu'a, pea kapau 'e tauhi 'e he tokotaha ko iá 'a e laumālie fakatomala ko iá pea 'e hū leva kitu'a e laumālie fehi'á pea 'e fakamo'ui leva 'a e mahaki fakesinó ia. 'Oku mahu'inga 'a e me'a ko iá tautefito ki he me'a fekau'aki mo e langa hui mo e fa'ahinga alanga mahaki ko iá.

'I he'etau ngāue 'i he lotu mo kapusi 'o e laumālie 'uíf, 'oku mahu'inga 'aupito 'a e me'a'ofa 'o e 'ilo ki he ngaahi

laumālié koe'uhi ke 'ilo'i 'a e motua'i tēvoló pea ke 'ilo kuo 'osi fakama'a 'a e falé, 'a ia ko e 'uhinga ki he sinó. 'E 'omi 'e he Laumālie Ma'oni'oní ki hotau 'atamaí; tu'unga 'i he me'a'ofa 'o e 'ilo ki he ngaahi laumālié, 'a e hingoá 'o e ngaahi laumālie 'uli kehekehe 'oku nau nofo 'i he mo'ui 'a e tokotaha ko iá, pea 'i hono fakahā mai honau hingoá, pea 'e toki fakae'a mai leva kinautolu kitu'a.

'Oku ou manatu ki ha tangata, meimei ta'u 40 hono ta'u motu'á, na'e 'omi kiate au. Ko e taha ko iá ko e pou māsimá 'o e siasí, ko e Kalisitiane na'e lea he lea kehekehé, pea papitaiso foki 'i he Laumālié, pea ko e tokotaha taki ia 'o e kulupu lotu. Na'á ne fakahā mai ko e taimi ko ia 'okú ne taki ai 'a e kulupu lotú, 'oku 'i ai e me'a ia hangē 'okú ne pule'i hono le'ó pea 'e toki hiva ia he ngaahi nota fu'u mā'olunga.

'I he'eku tatali ki he 'Eikí, na'e fakahā mai leva kiate au 'e he 'Eiki 'i Hono Laumālié na'e feinga 'ene fa'éé ke fakatooki ia mei manava. Na'á ku fekau'i 'a e laumālie fakatōtamá ke mavahe meiate ia, peá ne tō ia ki lalo, 'o takatakai hangē ha k'i 'i pēpē 'oku kei 'i manavá, pea kiki mai 'a e laumālie 'uli 'o e fakatōtamá mei ai. 'I hono vete ange ia mei he laumālie 'uli ko 'ení, ne hū mai ai pē kitu'a 'a e ngaahi laumālie 'uli kehe, 'o a'u pē ki he'ene 'osi faka'aufuli mai kitu'a 'o ma'a 'aupito.

Ko e me'a ia 'e taha, 'i he taki mo e mafai 'o e Pīsope 'o e siasi faka-'Ingilani 'i Singapoá, ko Pīsope Chiu, na'á ku taki ai ha ako Tohitapu mo e ní'ihí 'o e kau faifekau áf. Lolotonga 'a 'emau pō talanoá na'e pehē leva 'e he Pīsopé, ko e tangata anga faka-'Otua mo'oni mo e tangata angalelei, 'okú ne tui ko e fale lotu faka-'Ingilani ko iá 'e lava pē ke ne pehē 'oku 'i ai

'a e laumālie 'uli 'okú ne nofo'ia. Na'á ku ongo'i pehē pē mo au kimu'a lolotonga 'eku leá, ka na'á ku pehē pē 'oku 'ikai ko haku tu'unga totonu ke fuofua langa'i 'a e me'a ko iá.

'I he taimi ko ia na'e lea mai ai kiate au 'a e Pīsopé, na'á ku sio 'i hoku laumālié ki he 'āngelo 'o e mate, 'oku mita 'e tolu hono mā'olungá, 'oku tu'u 'i 'olunga 'i he fale lotú. Na'á ku fakahā ange 'eni ki he Pīsopé, pea pehē mai 'e ia, "'E Bill, 'oku 'ikai faingata'a kiate au ke u tui ki he me'a 'okú ke fakamatalá. Lolotonga e ngaahi ta'u 'o e taú, na'e 'ave 'e he kau Siapani 'a e kau neesi 'Aositelēlia 'i Singapoá, 'o 'omi kinautolu ki he 'elia 'o e fale lotú 'o faka'auha kinautolu heni. Ne tanu honau ngaahi 'anga'angá 'i heni pea na'e toki hikitanga kinautolu hili 'a e taimi taú".

'I he tu'unga ko iá na'a mau felotoi ke mau hū kitu'a 'o laka takai he tu'a fale lotú, 'o hangē ko e laka takai 'i tu'a Sēlikoó. 'I he'emaui fakalaka 'i he me'a na'e tanu ai e kau fefine ko 'ení, na'á ku ongo'i 'oku 'iate kinautolu 'a e pani fakalangi 'a e 'Eikí, pea 'i he'emaui tuí, na'á ku ongo'i 'oku mavahe 'a e 'āngelo 'o e maté mei he tumu'aki 'o e fale lotú peá ne tukuhifo ki lalo 'e he Laumālie Ma'oni'oni 'o e 'Otuá. Na'a mau ongo'i kotoa 'a e pani fakalangi mālohi fau 'i he veteki ko ia 'a e 'ioke 'a e filí, pea na'a mau toki fiefia lahi.

'I he taimi 'oku ou lotu ai ki he kakai 'oku nau ma'u 'a e mahaki ko e kanisā, 'oku ou fa'a 'ilo 'oku ha'ofia kinautolu 'e he laumālie 'o e ilifia. Te u hanga leva 'o fekau'i e laumālie 'o e ilifiá ke mavahe mei he tokotaha ko iá, pea 'i he'enau vete mo kapusi 'a e laumālie ko ia 'enautolu 'i he Huafa 'o Sisuú, pea 'oku lava leva 'a e Laumālie 'o e 'Otuá ke ala mai pea ngāue foki ki he laumālie 'o e kanisā 'a ia 'oku 'iate kinautolú.

'I hono fakamā'opo'opó, ko e me'a ke fai kimu'a pea

lava ke ngāue 'i he me'a'ofa ko 'enī kuo pau ke tau tukulolo hotau laumālié, hotau 'atamaī mo e lotó ki he Laumālie Ma'oni'oni 'o e 'Otuá. 'I he'etau fai peheé, pea te Ne ue'i hotau lotó 'i loto pea te ne 'omi ha fo'i fakakaukau pe me'a hā mai ki hotau 'atamaī pea 'i he'etau lea 'i he tuī 'oku tau 'ilo leva 'e fakamo'oni ki ai 'e he Laumālie Ma'oni'onī. Lahi e taimi ia 'oku fakahā mai 'e he Laumālié ko e tokotaha ko iá na'e fe'auaki pe na'e mo'ua 'i he fa'ahinga laumālie holi kovi anga'uli, pea te u 'ave kinautolu ki tafa'aki 'o pō talanoa mo kinautolu. Taimi ia 'e ni'ihi 'oku nau faka'ikai'i, ka 'i he 'enau ongo'i halaiá, pea te nau vete leva. 'I he 'enau vete 'a e ngaahi angahala ko iá, pea te nau 'afā leva, pea te u fekau'i leva 'a e laumālie fe'auaki pe ko e laumālie holi kovi anga'uli ko iá ke nau mavahe mei ai. Ko e laumālie holi kovi anga'uli ko ha laumālie 'uli holi kovi pea 'oku toe fakamālohi, 'a ia kapau 'e faka 'afā hotau sinó ke hū mai ki ai 'o nofo ai, pea te ne 'omi ai mo e ngaahi 'ulungaanga 'uli mo e ngaahi 'ulungaanga holi kovi kehekehe mo kinautolu 'a ia he 'ikai lava ke tau toe pule'i.

Ko ia 'a e me'a'ofa 'o e 'ilo ki he ngaahi laumālié, pea kuo pau ma'u ai pē ke tau fakatokanga'i 'oku tau ngāue 'i he me'a fakalaumālie ke fakafepaki'i 'a e ngaahi mālohi fakalaumālié. 'Oku foaki mai kiate kitautolu 'e he 'Otuá 'a e ngaahi me'a'ofá ni koe'uhi ke tau lava ke 'ilo 'a e nima 'o e filí pea ke vete ange kinautolu 'oku fakapōpulá. Kapau 'okú ke 'i he kulupu 'o ha kau Kalisitiane 'ofa pea 'oku mou ngāue'aki 'a e ngaahi me'a'ofá ni, pea 'i ho'o faka'atā e Laumālie 'o e 'Otuá ke ne fakahā ha me'a ki ho laumālié pe 'atamaī fekau'aki mo ha me'a, te ke lava ke 'ilo'i ha laumālie pe ngaahi laumālie 'oku nau ala fakamamahi'i pe 'okú ne 'ai ke

faingata'a'ia ha taha 'oku 'i he fakatahá. 'E fakahā atu 'e he Laumālié 'a e hingoa 'o e laumālie ko iá pea, 'i ho'omou ngāue kotoa 'i he tau'atāinā mo e 'ofá, ko e tokotaha ko ia 'oku fakamamahi'i 'e he laumālie ko iá, 'e loto fiemālie ia ke fakahaa'i ko e me'a ia 'oku hokó. Ko e mo'oni foki kuo pau ke ngāue'aki 'a e poto mo e laumālie matu'aki fakaongoongo. Manatu'i neongo kuo tau 'osi tukulolo hotau sinó ko e me'angāue 'o e ma'oni'oni, 'o hangē ko ia 'oku hā 'ia Loma 6:13, pea tau 'osi tafoki faka'aufuli ki he 'Eikí, ko e ngaahi laumālie ko 'enī 'e lava pē ke nau kei takamilo 'o ofi pē kiate kitautolu koe'uhi he 'oku lava ia ke nau pipiki ki hotau kakanó, 'o fakatupu 'a e mahaki, pe 'oku nau kumi ke fakamamahi'i kitautolu. Ko e 'uhinga ia 'oku hanga ai 'e he Laumālie Ma'oni'onī 'o faka'atā ha feitu'u ki he me'a'ofa 'o e 'iló ki he ngaahi laumālié mo e ngāue hono kapusi 'o e ngaahi laumālie 'ulí 'i he Sino 'o Kalaisí, koe'uhi ke tau lava 'o ikuna'i e ngaahi tā 'a e filí.

HONGOFULU - MĀ - FĀ

“KO E ME'A'OFA 'O E LEA KEHEKEHE”

*“....ki he tokotaha 'a e lea kehekehé.” 1
Kolinitō 12:10.*

Oku tau tokanga heni ki he me'a'ofa 'o e lea kehekehé 'i he ngāue 'i he siasī. Ko e me'a'ofa lelei 'eni pea 'oku toe totonu foki ke ne langa hake 'a e Sino 'o Kalaisī:

'Oku pehē 'e Paula:

*“Amusiaange 'eau 'oku mou lea kotoa pē
'i he lea kehekehé, kae lahi pē ke mou kikite: he
'oku lahi 'a ia 'oku kikitē 'i he lea kehekehé, 'o
kapau 'oku 'ikai ke ne fakamatala, koe'uhi ke
ma'u ai 'e he siasi 'a e langa haké.” 1 Kolinitō
14:15.*

Ko ia ai 'oku mahu'inga ke 'i ai ha fakatonulea he taimi 'oku fai ai ha fekau 'i he lea kehekehé, he ka 'ikai 'e 'i ai 'a e puputu'u.

'Oku toe pehē 'e Paula:

*“Kapau 'oku lea ha taha 'i he lea ta'e'iloá,
ke fai 'e he toko ua, pea lahi 'oka toko tolu, 'o
nau lea taha pē; pea ke fakamatala 'e ha
tokotaha.*

Pea kapau 'oku 'ikai ha taha ke fakamatala, ke longo pē ia 'i he siasi, pea tuku ke lea ia kiate ia pē, pea ki he 'Otuá." 1 Kolinitō 14:27,28.

Ko ia ai 'oku mahu'inga ko e ngaahi fekau 'i he lea kehekehé ke 'oatu ia pea ke fekau pē 'e taha ki he taimi. 'I he'eku lau 'a e Folofolá, 'oku hangē kiate au 'oku pau ke fekau pē 'e ua pe tolu 'a e lahi taha 'i he lea kehekehé, pea kuo pau ke 'i ai ha tokotaha ke ne fakatonu.

'Oku toe fiema'u pē heni ke fakalotolahi 'i kitautolu ki he lea 'i he ngaahi lea kehekehé. Kapau pē 'oku tau loto ke tuku ki he tafa'akí 'a e ngaahi fakakaukau hotau 'atamai fakaenatulá pea matu'aki hanga taha pē 'etau fakakaukaú kia Sīsū Kalaisi ko'e uhi ke lava ke faka'atā la ke lea mai kiate kitautolu, te tau ongo'i ha ngāue 'i hotau laumālié 'oku totonu ke tau lea 'i he founga ko 'ení. Mahalo 'oku tau ma'u pē ha ngaahi fo'ilea (silapolo) si'isi'i pē ke tau lea 'aki, ka 'i he'etau lea 'akí, 'e hanga leva 'e he 'Otuá 'o 'omi ha fekau, pea ko'e uhi 'oku taki 'a e fakatahá 'e he Laumālie Mā'oni'oní 'e hoko mai 'a e fakatonuleá ia. 'E lava pē ia ke 'omi e fakatonulea 'e he taha pē 'oku lea kehekehé, pea 'e toe lava pē ke 'omi 'e he taha kehe.

'I he kamata ke u taki 'emau ki'i kulupu lotú, na'á ku fakatokanga'i 'a e Laumālie Mā'oni'oní na'e lea mai ia fekau'aki mo e taha kuó Ne foaki ki ai ha hiva 'i he Laumālié. Na'á ku kamata ke fakalotolahi ki ha ki'i fefine 'a ia ne fakatokanga'i mai au 'e he Laumālié, ne kamata leva ke hifo mai 'a e pani fakalangi 'o e Laumālie ki he lea 'o 'ene hiva. Ne toe kamata foki 'e he Laumālie ke ne tofa atu ha hala 'o

mahino mai 'a e veesi hono ua mo tolu pea fai atu pea toki 'omi 'e he Laumālie kiate au 'a e tui ke fakalotolahi'i 'a e tuofefiné ni ke ne 'omi hono fakatonuleá 'i he lea faka-Pilitā niá. Pea na'á ne fai pehē 'o mita 'aupito mo e ngaahi silapá pea ko hono fuá ko e matu'aki tāpuekina lahi e fakataha'angá. 'I hono fakalotolahi'i iá, ne kamata leva 'a e fefine tatau pē ke hiva 'i ha ngaahi fakataha'anga kehe pea 'i he taimi ni 'okú ne ma'u ha ngaue fakaehiva pehé ni 'i he Laumālié.

Na'e kamata pē 'eni ia mei hono fakalotolahi.

Na'á ku toki 'i ha fakataha 'a e to'utupu Kalisitiane, ko e ni'ihī 'o kinautolu ko e ngaahi uike pē honau motu'a 'ia Kalaisi. Na'á ku fai ha ako 'i he ngaahi me'a'ofa 'o e Laumālie Mā'oni'onī pea na'á ku fakalotolahi'i 'a e ni'ihī 'o kinautolu ke nau lea 'i he lea fo'ou 'a ia na'e foaki kiate kinautolu 'e he 'Eiki. Na'á ku tatali 'i he'enau lea takitaha ke 'omi ha fakatonulea. Ko e fuofua lea kehekehé na'e tāfā'ofi pea ko e ngaahi fo'ilea si'isi'i pē ka na'e hifo mai ha mālohi ki he taha ko iá ne kamata leva ke tō mai 'a e pani 'o e Laumālié pea meimei hili pē iá ne 'omi leva hano fakatonulea lelei 'aupito 'i he faka-Pilitāniá. Ko e taha na'á ne 'omi 'a e fakatonuleá ko ha ki'i talavou si'i 'a ia ki mu'a henī na'á ne mo'ui fai angahala lahi 'aupito kimu'a pea toki ha'u ki he 'Eiki ka ko e mo'oni na'e 'ikai toe 'i ai ha tāla'a ia na'e 'iate ia 'a e pani 'a e 'Eiki.

Na'e kalokalo e faifekau 'o e siasī 'i he'ene ta'etui ki he me'a na'e hokó. Neongo na'á ne fonu 'i he Laumālié, ko ia mo e ni'ihī kehe, na'e fu'u faingata'a ia kiate kinautolu 'e lava ke ngāue pehē mai 'a e 'Otuá vave 'aupito 'o fakafou mai 'i ha toki Kalisitiane fo'ou pehē 'iate ia. 'Ikai, 'oku 'ikai totonu ia ke tau toki hoko ko e kakai ako fēfē pe tu'unga faka'apa'apa'ia ke

tau ngāue 'i he ngaahi me'a'ofá. Ko e me'a pē ke fa'i ko e tui ki he 'Eikí pea ke tau tauhi faitotonu ki he me'a kuó Ne foaki maí.

Kapau 'okú ke tui 'oku fiema'u 'e he 'Eikí ke ke ngāue 'i he me'a'ofa ko 'ení, 'oku totonu ke ke lotu le'ole'o si'i pē 'i he Laumālié koe'uhi pē ke 'oua na'a toe fanongo atu ha taha kia koe, pea 'i he'ene ava mai pē ha faingamālie peá ke tui ko e finangalo ia 'o e 'Eikí, lea 'aki leva 'a e fekau kuo 'oatu 'e he 'Eikí kiate koé. Ko e toe taha ia e lelei 'o ha ki'i kulupu lotu tokosi'i pē pea 'oku nāu ma'u 'a e 'ofa 'a ia te nau hanga 'o fakalotolahi'i koe 'i he me'a'ofa ko 'ení. Mahalo pē te ke lea 'aki ha ngaahi lea silapolo nounou pē 'i he lea kehekehé, ka ko e kamata. Ko e me'a mahu'ingá pē ke fakalotolahi'i 'i he ngaahi me'a'ofa 'o e Laumālie Mā'oni'oní kapau 'oku tau fie mamata 'i ha me'a 'oku toe lahi ange 'i he me'a'ofa ko 'ení. Ko e 'ofa 'a kinautolu 'oku nau ha'ofia kitautolú mo 'enau tokangá 'e lava ia ke ne fakatupulekina 'a e tuí mo e 'ofá ke tupu āfa'afa 'i hotau lotolotongá.

'Oku ou tui 'oku mahino ko e ngaahi potu Folofola ko ia 'i 'olungá 'oku 'uhinga ia ki hono ngāue'aki e me'a'ofa 'o e lea kehekehé 'i he siasí, 'a ia 'oku 'uhinga ia ki hono foaki atu 'e he 'Otuá kiate koe ha fekau ke ke lea 'aki ha lea kikite kimu'a pea toki lea kehekehe. 'Oku tokolahi 'a e kakai 'i he me'a ni 'oku nau ma'u 'a e ongo 'o e pani 'a e 'Otuá 'i he'enau lea 'aki 'a e fekau ko iá 'i he fakataha'angá. Ko e lea kehekehe ko iá ko e fekau ia ki he fakataha'angá. Ko e fekau ko iá 'e fuofua 'omi ia 'i he lea kehekehe pea kuo pau foki ke toki 'i ai mo ha taha fakatonulea, pea 'oku fakahā mai kiate kitautolu ko e ngaahi fakataha'angá kuo pau ke fekau pē 'e tolu. 'Oku 'ikai ke u 'ilo pe ko e hā hono lahi 'o e pau ke tau talangofua ki he

mata'itohi kuo hiki 'i he lao ko iá, ka 'oku 'uhinga foki ki ai 'a e lau 'a Paula 'ia 1 Kolinito 14. Telia na'a faifai atu pē 'o tau lea kehekehe he pó ni kotoa. 'Oku ou tui au ki he me'a ko ia kuo pau ke 'i ai ha fakatonulea hili ha fekau kuo lea 'aki 'i he lea kehekehé telia na'a ai ha puputu'u. Ko ia 'e lava pē 'a e fakatonuleá ke 'omi mei he taha 'okú ne lea 'aki 'a e fekaú pe ko ha taha kehe pē ia. 'Oku tau toe foki ai pē ki he mo'oni ko ia kuo pau ke tau tatali ki he 'Otuá mo tau falala kiate la. Kapau 'okú ke tui kuó Ne lea atu kiate koe pea 'oku totonu leva ke ke lea 'aki 'a e me'a kuo fakahā atu 'e he 'Otuá.

Taimi 'e ni'ihī 'i he taimi 'oku lea ai e kakaī 'i he me'á ofa ko 'enī, 'oku nau lea 'aki pē ha ngaahi fo'ilea silapolo si'isi'i pē pea nau tu'u kinautolu. 'Oku totonu ia ke fakalotolahi'i kinautolu ke nau hoko atu pea 'e toki pani kinautolu 'e he 'Otuá. Kapau 'oku toutou fefoki'aki 'a e leá, 'o ngāue 'aki ai pē 'a e ngaahi fo'ilea silapolo tatau ai pē, pea 'oku totonu leva ia ke tau lea fakalelei ki he tokotaha ko iá pea tau fakapapau'i 'oku tau kei fakalotolahi'i pē 'a e tokotaha ko iá ke kei hoko atu 'ene lea 'aki ha ngaahi lea kehe 'a ia 'oku finangalo e 'Otuá ke nau lea 'aki.

HONGOFULU — MĀ — NIMA KO E FAKATONULEA'I 'O E NGAAHI LEA KEHEKEHE

*“...ki he tokotaha 'a e fakamatala 'o e
ngaahi lea”. Ikolinitō 12:10.*

Ko e me'a'ofa ko 'enī 'e lava ke lea 'aki 'i he taumu'a ke fakalotolahi 'i he Sino 'o e 'Eikī. Hili hano lea 'aki 'a e lea kehekehé ko ha fekau, kuo pau ke 'i ai ha ki'i tatali ai ke 'omi 'a e fakatonuleá.

Ko e taki 'o e kulupu lotú 'oku mamafa hono fatongiá 'i he me'a ni ke fakapapau 'i 'oku fakalotolahi 'i ha taha 'oku 'i ai 'a e fakatonulea 'o e fekaú ke ne 'omai. 'Oku fa'a 'oange 'e he 'Otuá 'a e fakatonuleá ki he taha 'oku 'i he fakataha 'angá pea 'oku meimei ko e taha ko iá 'oku fiema'u ke fai kiate ia ha ki'i fakalotolahi ke ne 'omi e fakatonuleá.

'Oku totonu ke mahino kiate kitautolu ko e fakatonuleá 'oku 'ikai ko e hiki tatau, fo'ilea ki he fo'ilea ia 'o e fekau na'e 'avé. 'Oku ou fakatokanga 'i 'eau 'oku 'i ai e kakai 'oku nau tui fakapalataha kinautolu ia he me'a ni, 'o nau tui kinautolu kuo pau ke fakatonu 'a e fekaú 'o fo'ilea ki he fo'ilea. 'Oku 'ikai ko e fakatonulea hiki tatau 'eni ia, ka ko e faka'uhinga'ilea. 'Oku ou

'ilo 'a e ngaahi me'a nīhi ko e taimi ko ia 'oku 'oatu ai 'a e fakatonuleá pea 'oku 'i ai 'a e taha ia 'i he fakatahá 'oku 'ikai tui ia ki he ngaahi me'a 'o e Laumālie Ma'oni'onī mo e ngaahi me'a'ofá 'oku 'ohovale lahi ia 'i hono 'omi e fekaú 'i he lea 'oku ne 'ilo'i, pea toki fai mai 'a e fakatonuleá ia kimui, 'a ia ko e fakatonulea tonu māfē. 'Oku 'ikai ke fakangatangata 'a e 'Otuá ia pea 'e ngāue 'a e Laumālié ia 'o fakatatau pē ki he me'a 'oku finangalo la ki aī koe'uhi ko Hono Kolōliá. Mahalo pē te Ne 'omi hono fakatonuleá tonu māfē 'o fakafoa mai 'iate koe pe ha taha kehe, ka 'i he tafa'aki 'e tahá, 'e lava pē ia ko ha fakatonulea kuo foaki mai.

Kuó u 'osi fanongo ki he nī'ihī 'o e kau toki Kalisitiané 'oku lelei 'aupito 'a e ngaahi lea 'oku nau fakatonu 'aki ha fekau 'a e Laumālié tu'unga pē 'i he'enau ngāue 'i he loto to'a kuo foaki kiate kinautolú. 'Oku kumi e 'Otuá ki he kakai loto to'a, pea 'i he'etau ngāue 'i he loto to'á mo e 'ofá, pea te Ne pani kitautolu kapau 'oku tau angatonu pea talangofua ki He'ene Folofolá.

Ko e lea kehekehé ko e lea ki he 'Otuá 'i hono tokonī'i kitautolu 'e he Laumālie Ma'oni'onī, 'o toe mā'olunga ange ia 'i hotau 'atamai fakaenatulá. 'Oku ou fa'a fakalotolahi'i kinautolu 'oku nau fa'a lea ha fekau 'i he lea kehekehé ke nau fa'a tatali ki he 'Otuá pea ke nau lea 'aki 'i he lea faka-Pilitāniá 'a e ngaahi fo'ilea 'oku hā mai ki honau 'atama'i hili 'enau 'oatu ha fekau 'i he lea kehekehé. Taimi lahi ko e fakatonulea mo'onī pē ia 'o e me'a kuo lea mai 'aki 'e he 'Otuá 'i Hono Laumālié.

Ko e kikitē mo e fakatonuleá 'e fakatou lava ke 'omi pē ia 'i ha fa'ahinga fokotu'utu'u pē 'o e lea faka-Pilitāniá. 'Oku 'ikai ke pau ia ma'u pē ke ngāue'aki 'a e ngaahi fo'ilea maheni

ko ia 'o e Liliu Tohitapu 'a Kingi Sēmisi ("He vakai 'oku folofola mai 'a Sihova"), ka 'e toe lava ke 'omi pē ia 'i he tūkunga lea faka-Pilitānia 'o onopōnī. 'Oku 'i ai e ni'ihī ia 'oku nau ongo'i 'oku nau taka ilifia mo loto si'i ke nau ngāue mo lea 'i he me'a'ofa ko 'enī koe'uhi talu pē 'enau fanongo kimu'a ki ha kakai pani 'a e 'Otuá na'a nau lea mo fakahoko e fekau 'a e 'Eikí le'o lahi faka'ulia tatau 'i he kikite pe fakatonulea pea nau momou ai pē kinautolu ia. 'Oku totonu ke 'oua na'a tau fakangatangata e 'Otuá ki he ngaahi fakataha'anga lalahi pē. 'Okú Ne mafeia pē 'e la ke ngāue 'i ha ki'i falukunga kakai toko ua pe toko tolu 'aki Hono le'o vanavanaikí, pe 'i ha fakataha'anga lahi, 'o lea vanavanaiki mai pē la 'o fakafou mai 'i he tokotaha ta'e'amanekina taha 'o e fakataha'anga ko iá. 'Oku totonu ma'u pē ke tau tokanga, 'i he'etau fe'ofa'akí, 'oku malava 'e he 'Otuá ke lea 'o fakafou mai 'i he tokotaha ta'e 'amanekina taha 'o e fakataha'angá, 'o ne fakahoko mai ha fekau 'o e tui mālohī mo e 'amanaki kiate kinautolu 'oku 'i he fakatahá; ko e mo'oni, 'oku fa'a hoko, ko e taha ia ko iá 'oku fa'a taha fakalaumālie mo fa'a feohi ange ia mo e 'Eikí 'o 'ilo e me'a 'oku Ne lea mai 'akí 'i he toko taha "palōfita" 'osi polofesinale pē ia 'iate ia.

HONGOFULU — MĀ — ONO

KO HONO TAKI 'O HA FAKATAHA'ANGA

Oku mahu'inga 'aupito ki he taki 'o e fakataha'angá ke ne matu'aki ngāue fakaongoongo ki he Laumālie Mā'oni'onī. Kuo pau ke tau matu'aki fakafanongo ki he 'Otuá mo e Laumālié mo e Le'ó 'o e 'Otuá.

Tu'o lahi 'eku ongo'i 'oku mamahi 'a e Laumālié he taimi kuo hanga ai 'e he hivá mo e fakafeta'i 'o e 'Otuá 'o kāpui 'a e fakataha'angá 'i he longoa'a lahi lolotonga ia 'oku fiemaú 'e he Laumālie 'o e 'Otuá ke 'omi ha fekaú. 'O 'ikai ke tatali mu'a ki he fekaú, ka kuo toe hoko atu 'eni e taki ia ki ha toe hiva 'e taha 'o tatau pe ko e fakafeta'i pe ko e lotu hū ki he 'Otuá, pea fa'a mole ai 'a e faingamālié. Ko e hā ha me'a 'oku fehālaaki 'i he ki'i fakalongolongo 'i he taimi totonú? 'Oku ou 'ilo'i 'oku ai e ni'ihī 'oku nau pehē 'enautolu 'oku 'i ai e me'a ia 'oku fehālaaki kapau 'e ki'i fakalongolongo e fakatahá ia, pe 'oku nau ilifia kinautolu ia na'a nau a'u ki he mōmēniti fakalongolongo ko iá.

'Oku toe 'i ai foki mo e kau taki ni'ihī 'oku nau ilifia kinautolu ia telia na'a ngāue 'a e Laumālié 'i he fakataha'angá. Mahalo pē 'oku nau ilifia telia na'a lea mai 'aki 'e ha taha ha kikite hala, pe ko ha lea 'oku 'ikai pani 'e he Laumālie Ma'oni'onī. 'Oku ou fa'a 'i ha fakataha'anga pehē.

'Oku totonu ke tau manatu 'oku fa'a 'i ai 'a e kikite pe fakatonulea 'oku fai pē ia mei he "'atamai'", 'o hangē ko 'enī, mei he 'atamai, 'o 'ikai mei he Laumālié. 'E lava pē ia ko ha lea lelei pea mo'oni, ka 'oku 'ikai ke 'alu hake hangatonu mei he fakamānava 'e he Laumālie Ma'oni'onī ka ko 'ene ha'u hangatonu pē 'ana mei he 'atamai 'o e tokotaha ko iá. 'Oku 'ikai te u hangatonu leva atu au ia 'o tu'usi 'ene leá telia na'a faifai peá u hanga 'o maumau'i 'a e tui 'a kinautolu toki Kalisitiane 'oku nau faka'amu honau lotó ke nau ngāue 'i he Laumālié. Te u toki ta'ofi pe 'a e tokotaha ko iá kapau ko 'ene kikite pe fakatonulea 'oku fepaki mo e Folofola 'a e 'Otuá, 'o fakatatau mo 1 Kolinito 14:3, 'a ia 'oku 'ikai langa hake, pē enginaki pē fakafiemālie, ka ko ha lea 'oku fu'u fakamaaua 'o 'ikai ha me'a ai ke tau poupou'i fekau'aki mo e Folofolá pea 'oku 'ikai pē fakamo'oni ki ai hoku laumālié.

"Ka ko ia 'oku kikité, 'oku lea ia ki he kakaí ke langa hake, mo enginaki, mo fakafiemālie." 1 Kolinitō 14:3.

Lolotonga 'a e ngaahi ta'u 'e hongofulu kuo hifí, ne tu'o ua pē 'a e pau ke u fai pehē lolotonga ia kuo lauiteau 'a e ngaahi fekau kuo fakahoko lolotonga 'a e vaha'ataimi ko iá.

'Oku ou fakatokanga'i foki 'i he ngaahi feitu'u ni'ihí 'oku faka'atā pē 'e he kau taki lotú 'a e "kau palōfita polofesinale". 'Oku ou ui kinautolu ko e kau "polofesinale" 'o 'ikai ha'aku feinga ke fakama'ama'a'i, ka ko e taha kotoa pē te nau nofo ma'u pē 'o sio ki he kaume'a ko iá ke nau fai 'a e kikité, 'i he fakatatau mo e me'a'ofa ko ia 'o e kikité 'oku lau ki ai 'ia 1 Kolinitō 12, pea 'ikai pē te nau toe sio kinautolu ki ha taha kehe. 'Oku ou ongo'i heni 'oku 'i ai 'a e puputu'u 'i he me'a'ofa

'o e kikitē mo e ʻōfisi ngāue 'o e palōfitā. 'I he kelesi 'a e 'Otuá, 'oku ai e ngaahi siasi ni'ihī 'oku nau ngāue'aki pē 'a e KAU PALŌFITA, ka kuo pau ke tau manatu 'i ko e ngāue 'i he kikitē 'oku 'atā ki he taha kotoa pē pea 'oku totonu ke tau lava kotoa pē ke ngāue 'i he ngāue ko 'enī:

*“He te mou kikite hokohoko kotoa pē,
koe'uhi ke akonekina kotoa pē, pea ke
fakafiemālie'i kotoa pē” 1 Kolinitō 14:31.*

'Oku 'uhinga foki 'a e me'a ko iá ke tau ako mo fakafiemālie kiate kitautolu.

'Oku ou manatu 'i 'eku lea 'i ha siasi 'e taha 'i he ngaahi me'a'ofa 'o e Laumālie Ma'oni'onī pea na'á ku fakalotolahi'i kinautolu ke nau ngāue 'i he me'a'ofa ko 'enī. Na'e fakamahino mai 'e he Laumālié kiate au ko e toko hongofulu 'i he siasi ko iá 'a ia 'okú Ne fiema'u ke ngāue 'iate kinautolu 'i he 'aho ko iá, ko ia ai na'á ku kole ange ke 'ilonga 'a ia kuo te'eki ke kikitē pe lea 'i ha fekau 'i he Laumālie Ma'oni'onī ke nau leá. Ko e fuofua fekau na'e lea 'akí na'e 'i ai e pani 'o e Laumālié pea 'oku mahino mai pē ia ko e taha ko ia ne te'eki pē lea ia 'i ha fakataha'anga kimu'a. Ko e fekau hono uá na'e lelei, pea ko e taha ko iá ko 'ene toki fuofua leá ia, ka ko e fekau hono tolú 'i he taimi na'e 'omi aī, na'á ku 'ilo pē ia 'e au ko e tokotaha ko iá ne 'osi fa'a lea ia kimu'a 'i he siasi ko iá. Hili pē 'a e lea 'a e fefine ko 'enī peá u 'eke ange kiate ia pe kuo 'osi lea 'i ha fekau 'a e Laumālié kimu'a pea tala mai 'e ia "IO". Pea na'á ku fakahā ange na'á ku fiema'u pē kinautolu 'a ia kuo te'eki ke nau 'ave ha fekau kimu'á ke nau lea. Ko e fekau hono fika fā ko e toki lea ia 'a e tokotaha ko iá, ka ko e fika nimá ko e "palōfita polofesinale" ia. Ko ia ai na'á ku toe

fakamahino ki ai na'e 'ikai totonu ke ne toe lea ia he na'á ku 'osi kole tu'unga 'i he Laumālie Ma'oni'oní ke lea pē 'a kinautolu kuo te'eki te nau lea kimu'á. Ka neongo 'eku kole ko iá, ka na'e hoko atu pē 'a e me'a tatau ia. Ko kinautolu ko ia kuo nau anga he kikitē kuo 'ikai 'eni ia toe lava ke ta'ofi 'enau kikitē neongo pē hono fekau ange ke 'oua te nau toe leá kae tuku kiate kinautolu toki kamakamatá ke lea. Kuo a'u 'eni ia ki he toko 17 'a e fika 'o e kakai kuo nau 'osi lea kinautolu ia lolotonga ia 'oku te'eki kakato e fika 10 ia na'e fiema'u 'e he 'Eikí hili 'ene fakahā mai kiate aú pea 'a ia na'e fiema'u 'e he 'Eikí ke fakalotolahi'i kinautolu 'i he fuofua taimí. Ko e faka'ilonga ia 'o e fu'u mālohi 'a e fa'ahinga ongo 'i he kakai ke nau lea 'aki ha fekau, 'o nau ta'etoka'i 'enautolu 'a e taki 'i he fakataha'angá.

Kuó u 'osi lave kimu'a fekau'aki mo 'eku tui ko e Laumālie Ma'oni'oní 'oku pau ke lea 'i ha tokotaha 'i he taimi 'i hono taki 'o ha fakataha'angá. Ko e taha ko iá mahalo 'oku malanga pe kikite pe taki 'a e fakatahá 'i he lotu. Pe ko e hā pē ha me'a, kuo pau pē ke matu'aki fakaongoongo ia ki he me'a 'oku lea mai 'aki 'e he 'Eikí 'i he mōmēniti ko iá. 'Oku ou manatu'i lelei fekau'aki mo e kamata ke fakalotolahi'i au 'e he 'Eikí ke kamata 'a Pat (Peti) ke lea mo ngāue 'i he kikitē, pea na'á Ne lea fakamahino mai kiate au 'i ha pō 'e taha fekau'aki mo 'ene fakahā kia Pat ('a hoku hoá) ha kikite. Na'á ne kamata lea motumotu pē, ka na'e pehē mai 'e he Laumālié 'oku kei toe. Ko ia na'á ku fakalotolahi'i ia ke toe lea, kae'oua kuo 'osi 'a e fekaú kotoa. 'Oku a'u ki he 'ahó ni, kuo hanga 'e he Laumālié 'o fakahā mai kiate au 'i he me'a ni'ihí 'oku te'eki ke kakato 'a e kikitē hono 'omai pea 'oku ou fakalotolahi'i

kinautolu ke nau toe faka'osi mai 'a e lea 'oku fiema'u 'e he 'Eikí ke lea 'akí.

'I he'emaui hokohoko atu 'i he'emaui ki'i kulupu lotú, ne faka'au ke toe tokolahí ange 'a e kakai na'e omí pea na'e pau ai ke 'omi e kakai ki he ngaahi loki 'o e fale ki laló 'o a'u ai pē ki he loki 'o e fāmīlī mo e loki talanoá. Ko e loki talanoá ko ia 'a e loto fale 'o e fakatahá pea fokotu'u leva mo e ngaahi me'alea fakale'olahi ki he ngaahi loki kehé. Fakakaukau ange he pō 'e taha na'e pehē mai 'e he Laumālié 'oku 'i ai e fekau 'i he lea kehekehé he taha 'o kinautolu ko ia 'i he loki ki lalo 'o e falé. Na'e ikai ke u 'ilo 'eau pe ko hai fua kinautolu 'i he loki ko ia 'i laló pea 'ikai foki ke u 'ilo pau pe ko e kau tui kotoa kinautolu pe 'ikai. Ka neongo ia, 'i he ngāue ko ia 'i he tuí, na'á ku kole ange ke lea 'a e tokotaha ko ia 'i lea kehekehé mei he loki ki laló kae fakahoko hake pē 'i he me'alea fakale'olahi, pea ko e mo'oni na'e tafe lelei pē 'a e fekau ia ko iá 'i hono fakahoko 'i he me'alea fakale'olahi. Pea ne fakahā 'e he Laumālié ko e fakatonuleá 'e 'omi ia mei he loki 'o e fāmīlī, pea 'i he'eku kole ange ke 'omi 'a hono fakatonuleá pea na'e fakahoko lelei ange pē ia mei he loki fakafāmīlī. Ko 'ene ngāue mahino pehē 'a e Laumālié na'á ne 'omi 'e ia ha laumālie mālohi 'o e tuí ki he fakatahá, 'o 'ikai ngata pē hono fakalotolahi 'i au ko e taki, ka ko e taha kotoa pē 'oku 'i ai koe'uhi kae lava 'e he Laumālie Ma'oni'oni ke Ne tāpuaki mo ne ala ki he mo'ui 'a e kakai 'i ha founa fakaofa 'i he fakatahá'anga kotoa. Tu'o lahi 'ene hoko 'a e me'a ko iá 'i he fakataha ko ia na'e fai 'i homau 'apí. Pea ko e taimí ni 'i he'eku taki ha fakataha, 'oku ou fu'u fakaongoongo 'aupito ki he Laumālie Ma'oni'oni ke ne lea mai kiate au 'i he taimi kehekehe lolotonga 'a e fakatahá.

Ko e taimi 'e ní'hi lolotonga ha'aku lea, 'oku fakahā mai lea 'e he Laumālie Ma'oni'oní 'okú Ne fakamo'ui 'e la ha taha mei he Mahakí. Mahalo pē 'oku tākiekina mai au ke u tu'u 'i he taimi ko iá 'o fakahā 'a e me'a ko ia 'oku ou tui 'oku fakahaa'i mai 'e he Laumālié. Mahalo pē 'i he taimi ko ia 'oku tu'u hake ha taha ia ki 'olunga kuo 'osi fakamo'ui, pe 'okú ne 'ilo'i 'oku hifo kiate ia 'a e mālohi 'o e 'Otuá pea 'okú ne hanga 'e ia 'o fakatupulekina 'a e tui 'a e fakatahá. 'Oku pehē 'e Paula na'e 'ikai ha'u ia mo ha pōto'i lea pe poto "ke fakahā kiate kimoutolu 'a e fakamo'oni 'a e" 'Otuá, pea ko 'ene leá na'e 'ikai, tatau mo 'ene malangá, ko e lea mālie fakahekeheke 'a e tangata ka ko hono fakahaa'i 'o e Laumālie mo e mālohi:

"Pea ko 'eku leá mo 'eku malangá, na'e 'ikai 'i he ngaahi lea fakaoloolo 'o e poto 'o e tangatá, kae 'i he fakamo'oni 'o e Laumālié mo e mālohi." 1 Kolinito 2:4.

Ko e Laumālie Ma'oni'oní 'oku loto ma'u ai pē la ke Ne fakahā 'Ene 'ofá mo Hono mālohí kapau 'oku tau faka'atā kitautolu kiate ia.

Ko e taimi pē 'oku tau fakalotolahi ai pē ki ha tokosi'i 'i ha siasi ke nau kikite, pea 'oku fakalotosi'i ia ki he toengá. Ko e 'uhinga ia 'oku pehē ai 'e Paula 'oku totonu ke tau kikite kotoa 'i he ngāue 'o e kikité. 'Oku ou tui kapau 'e fakalotolahi'i 'a e taha kotoa pē ke kikite, 'e toki folofola mai e 'Otuá 'i Hono māfimafl 'i he fakataha'angá.

Ko ia ai, kapau 'okú ke ngāue 'i he tu'unga takí, manatu'i koe Laumālie Ma'oni'oní 'okú Ne taki 'iate koé pea 'oku totonu ke 'oua na'á ke feinga mo feinga. Hanga pē 'e koe 'o

faka'atā la ke ngāue tau'atāina 'i he fakataha'angá, pea ke Ne
lea 'i he kakai kehekehe 'oku 'i he fakataha'angá kae tuku pē
ke Ne taki, pea te ke 'ilo 'a e ngāue lahi mai 'a e pani 'o e
Laumālié 'i he fakatahá; 'e toki hoko mai 'a e laumālie 'o e tuí
pea 'e hoko 'a e ngaahi fakamo'ui mo e ngaahi kapusi
laumālie 'uli 'i he fakataha'angá 'o nau hoko pē ka ke mamata
pē koe.

HONGOFULU — MĀ — FITU

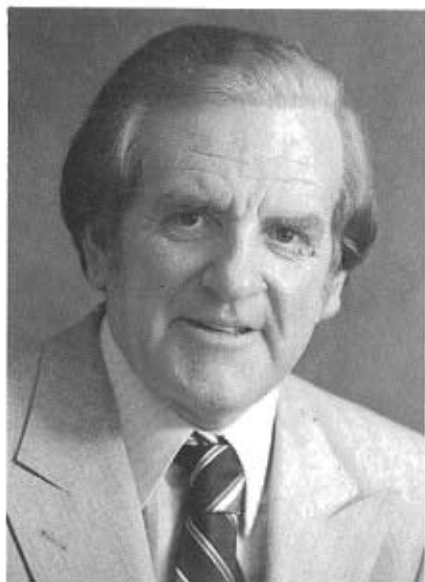
KO E NGAAHI MO'ONI MAHU'INGA FAKA'OSI:

1. 'Oku totonu ke 'oua na'a tau ngāue lolotonga 'oku tau ongosia. 'Oku 'i ai e taimi ni'ihī he 'ikai lava ke tau ta'ofi 'a e me'a ni, ka 'oku ou 'ilo eni ko e taimi 'oku tau ongosia ai 'oku 'ohofi lahi ange ai kitautolu 'e he fili pea 'oku taka faingata'a ke te fanongo lelei ki he Le'o 'o e 'Eikí.
2. Fakavaivai ma'u pē koe ki lalo. Manatu'i 'e hanga 'e Sētane 'o feinga ke fakahā atu 'okú ke sai ange koe 'ia me'a mo me'a. Te ne 'ohofi koe 'aki e loto pōlepolé koe'uhi ko e founga ia na'e tō ai ia ki laló. Ko kinautolu 'okú ke ngāue kiate kinautolú 'oku nau 'ilo vave 'a e taimi 'okú ke fakavaivai ai ki laló mo e taimi 'oku 'ikai.
3. Ke ke ngāue ma'u pē 'i he 'ofa. Kapau te ke ngāue ma'u ai pē 'i he 'ofá, pea 'e lava leva 'a e Laumālie Ma'oni'oní 'o ngāue 'iate koe pea ko e tokotaha 'okú ke ngāue ki aī 'e falala ki ho'o ngāué. Te ne 'ilo pē 'e ia 'oku 'ikai te ke fakamaau'i kinautolu pea te nau lava ke tali fiefia 'a e me'a 'oku 'oatu 'e he 'Otuá 'iate koé.
4. 'Oku fa'a ngāue'aki ma'u ai pē 'e he 'Otuá 'a e me'angāue 'oku hā ngali vaivai 'i ha founga 'oku pani mo'oni ke fakahoko atu 'ene fekaú. Mateu ma'u ai pē ki he ui 'a e 'Otuá kiate koé.

5. Manatu'i ma'u pē 'oku fiema'u 'e he 'Otuá ke ngāue'aki 'a e ngaahi me'a'ofá 'i he Sino 'o Kalaisi koe'uhi pē ke lava ke langa hake. fakalotolahi'i mo fakalahi. 'Oua 'aupito na'á ke ilifia ke ke ngāue 'i he me'a'ofa 'o e Laumālie Ma'oni'onī, he ko e taha 'eni 'o e ngaahi tefito'i founa 'oku lava ai 'a e Laumālie Ma'oni'onī 'o fakahaa'i 'a 'Ene 'i ha fakataha'anga. Pea ka omi 'a e kau ta'etu'i kiate kitautilu, pea te nāu lava ke pehē, "Ko e mo'oni, ko e 'Otuá 'eni".

NOTES

NOTES

Te ke fakatokanga'i ko e **MA'U 'O E NGAHI ME'A'OFA 'O E LAUMĀLIE MA'ONI'ONI'** okú ne matu'aki feau 'a e me'a 'oku fu'u vivili 'i he fiema'u 'a e kau faifekau mo e kakai 'o e siasi: ko e fiema'u ke mālanga hake 'a e kau Kalisitiane 'osi mo'ui tukupā ki he 'Eikí mei honau nofo'anga uma'u 'i falelotú 'o nau hū atu 'o ngāue tōnunga mā'ae 'Eikí.

Ko Bill Subritzky, ko ha taha 'inasi lahi taha ia 'i ha kautaha lao pea toe talēkita pule 'i he taha 'o e ngaahi kautaha langa lalahi taha, ngaahi fale nofo'anga, 'o Nu'usilá, 'a ia na'á ne fa'u 'a e tohi ni mei he ngaahi me'a kuó ne 'osi 'ausia tonu 'Okú ne manatu lelei ki he vaha'ataimi na'á ne ma'u ai 'a e Papitaiso 'o e Laumālie Mā'oni'oni ki he kakai kehé.

'Oku tonu, mahino, pea toe faka-Tohitapu 'a e ngaahi fakamatala 'a e fa'utohi 'i he'ene fakamatala 'i 'a

e founga 'e lave ai ha taha 'o ngāue ola, ha taha 'okú ne ma'u 'a e ngaahi me'a'ofa foaki 'o e Laumālie Mā'oni'oni. 'I he'ene fakataha 'i ke taha pē 'a e ilo mo e akonaki faka-Tohitapu mo hono ngāue 'i fakalaumālie kinautolu 'i he Laumālie Mā'oni'oni, 'okú ne fakamatala 'i ai 'a e ngaahi kaveinga mahu'inga ko 'eni:

- 'E lava fēfē 'e he Kalisitiane kotoa pē ke ngāue 'i he ngaahi me'a'ofa 'o e Laumālie Mā'oni'oni.
- Ko hono mahu'inga 'o hono ngāue'aki 'o e ngaahi me'a'ofa ko iá
- Ngāue'aki 'a e ngaahi me'angāue fakalaumālie 'oku faka-Tohitapu koe'uhi ke ma'u 'a e 'ilo ki he ngaahi laumālie.
- Ko e 'Ofá, ko ia 'a e šipinga fisifisimu'a taha 'o e mo'ui fakalaumālie

Ne 'osi ma'u lakanga 'a Bill Subritzky 'i he lakanga kotoa pē na'e ala 'atā ki ha taha mēmipa 'o e siasi faka-'Ingilani. 'Oku 'ilo 'i mo maheni mo e kau faifekau 'a e mo'oni ko ia ko e taha ia 'i he me'a matu'aki faingata 'a 'i ha loto 'i siasi 'a hono fakalotolahi 'i 'e he fa'u tohi 'a e kau mēmipa kehe 'o e siasi ke nau kau 'i he ngāue fakalaumālie 'o e siasi.

'E tatau pē 'a e fiefia ke tali lelei 'e he kau mēmipa tangata mo fefine 'o e siasi ke nau ma'u 'a e mafai ke fakahoko mahino mo ngāue 'i 'o lava 'a e founga hono mo'ui'aki 'a e mālohi fakalaumālie 'i he mo'ui faka'ahó.

